

Frazeologija govora Konavala

Mihaljek, Lucijana

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:379580>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za kroatistiku

Katedra za dijalektologiju i povijest hrvatskog jezika

FRAZEOLOGIJA GOVORA KONAVALA

DIPLOMSKI RAD

8 ECTS-bodova

Lucijana Mihaljek

Zagreb, srpanj 2022.

Mentor:

doc. dr. sc. Marija Malnar Jurišić

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Frazeologija.....	1
2.1. Frazem: osnovne značajke	2
2.2. Frazemske inačice	4
2.3. Međufrazemski odnosi.....	4
2.4. Podrijetlo i klasifikacija frazema	5
2.5. Frazemi lokalizmi	7
2.6. Stil frazema	7
2.7. Različiti pristupi analizi frazema	7
3. Dijalektna frazeologija.....	9
4. Konavle	10
4.1. Geografski položaj	10
4.2. Povijesni pregled.....	12
5. O govoru Konavala	15
5.1. Pripadnost narječju i dijalektu	15
5.2. Fonološke značajke	16
5.3. Morfološke značajke	22
5.4. Značajke sintakse	27
5.5. Leksičke značajke	29
6. Metodologija istraživanja frazeologije govora u Konavlima.....	30
6.1. Metodologija istraživanja.....	30
6.2. Ispitivač i informanti.....	30
7. Analiza frazema	31
7.1. Strukturna analiza	31
7.1.1. Fonetska riječi.....	31
7.1.2. Sveza riječi.....	31
7.1.3. Rečenični frazem.....	32
7.1.4. Složeni frazemi.....	32
7.1.5. Poredbeni frazemi	32
7.1.6. Usklični frazemi	33
7.2. Konceptualna analiza	33

7.2.1.	Frazemi koji se odnose na čovjeka	33
7.2.1.1.	Frazemi kojima se opisuje čovjekova vanjština.....	33
7.2.1.2.	Frazemi kojima se opisuje čovjekove sposobnosti	36
7.2.1.3.	Frazemi kojima se opisuje čovjekove osobine	37
7.2.1.4.	Frazemi kojima se opisuje čovjekova stanja i rezultati vlastitoga ili tuđeg djelovanja.....	47
7.2.1.5.	Frazemi kojima se opisuje čovjekovo kretanje	51
7.2.1.6.	Frazemi kojima se opisuje čovjekov odnos prema jelu	51
7.2.1.7.	Frazemi kojima se opisuje čovjekov status i životne situacije	52
7.2.1.8.	Frazemi kojima se opisuje čovjekovo ponašanje i međuljudski odnosi	53
7.2.1.9.	Frazemi kojima se opisuje čovjekov odnos prema radu	63
7.2.2.	Frazemi kojim se opisuje količina	64
7.2.3.	Frazemi kojima se opisuje vremenski i prostorni odnosi	64
8.	Posuđivanje i promjene u frazeološkom fondu govora u Konavlima.....	65
9.	Semantička analiza lokalnih frazema.....	66
10.	Rječnik frazema.....	73
11.	Rječnik manje poznatih riječi potvrđenih istraživanjem.....	132
12.	Zaključak.....	137
13.	Literatura	138

1. Uvod

Tema je diplomskog rada frazeologija govora Konavala. Naglasak je stavljen na frazeme koji se odnose na čovjeka; to su frazemi kojima se opisuje čovjekova vanjšina, njegove karakterne osobine, sposobnosti, odnos prema jelu i radu, ali i razna druga ponašanja.

Glavni je cilj rada prikazati i obraditi frazeološku građu prikupljenu terenskim istraživanjem. Pritom se provodi strukturna, semantička i konceptualna analiza te se ukazuje i na promjene u frazeološkom fondu koje zahvaćaju govornike različitih dobnih skupina. Na kraju rada prilaže se Rječnik frazema s objašnjenjima i rečeničnim potvrdama te Rječnik manje poznatih riječi potvrđenih istraživanjem.

Osim navedenoga, u radu se donose odgovori na osnovna teorijska pitanja o frazeologiji; što je frazeologija, koje su osnovne značajke frazema, objašnjavaju se međufrazemski odnosi, frazemske inačice, podrijetlo frazema te osnovni načini analiziranja frazema itd. Cilj je i ukazati na razvoj hrvatske dijalektne frazeologije kao i na njezinu važnost.

Temelj ovog rada terensko je istraživanje provedeno u više navrata na području Konavala u razdoblju od jedne godine, točnije od jeseni 2020. godine do jeseni 2021. godine. Konavle su područje s većim brojem sela, raspoređenim u tri veće cjeline. Za ovaj rad odabrana su tri naselja, po jedan iz svake cjeline; Šilješki (Konavoska Brda), Mihanići (Gornja banda), Gruda (Donja Banda). Šilješke je predstavljao jedan informant, Mihaniće četiri informanta te Grudu ponovno jedan informant.

2. Frazeologija

Termin *frazeologija* shvaća se dvojako; frazeologijom se tako naziva sveukupnost frazeoloških sredstava jezika, ali i znanost koja proučava frazeološka sredstva jezika (usp. Menac 2007: 15).

Frazeologija se kao lingvistička disciplina iz leksikologije počela izdvajati tek nakon 1947., kada je objavljen rad ruskog lingvističkog Viktora Vladimiroviča Vinogradova *Osnovni tipovi frazeoloških jedinica u ruskom jeziku* (usp. Fink-Arsovski 2002: 6). U Hrvatskoj se početci bavljenja frazeologijom smještaju u sedamdesete godine 20. stoljeća kada je Antica Menac objavila prvi hrvatski frazeološki rad – *O strukturi frazeologizama* (1970/1971) što ju čini začetnicom te lingvističke discipline u Hrvata. Okupivši oko sebe skupinu znastvenika zainteresiranih za frazeološku problematiku postaje i utemeljiteljicom *Zagrebačke frazeološke*

škole. Zaslužna je za sustavna frazeološka istraživanja koja su uslijedila, a u većini njih je i sama sudjelovala. Brojni su se hrvatski i inozemni slavisti upoznali s hrvatskim frazeološkim fondom zahvaljujući njezinim radovima. Dio radova objedinjen je i objavljen u knjizi *Hrvatska frazeologija* (2007).¹

Interes za hrvatsku frazeologiju raste sve više; postoje mnogobrojni teorijski i praktični radovi, monografije i rječnici koji to potvrđuju (usp. Malnar Jurišić 2015: 86). Neki od njih su: *Hrvatski frazeološki rječnik*, *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*, *Hrvatsko-engleski frazeološki rječnik*, *Hrvatsko-ruski frazeološki rječnik* i tako dalje (usp. Kovačević 2012: 5).

2.1. Frazem: osnovne značajke

Osnovna jedinica frazeologije jest frazeološka sveza, odnosno *frazem*. Frazeološka je sveza čvrsta sveza riječi koja se ne stvara u trenutku govorenja, nego se reproducira kao već gotova, zapamćena i usvojena cjelina – npr. *bacati u isti koš* (usp. Fink-Arisovski 2002: 6–7).

Još jedna važna osobina frazema je da se jedna njegova sastavnica ili više njih desemantizira (potpuna ili djelomična desemantizacija). To znači da sastavnice izgube svoje osnovno značenje, a frazem kao cjelina dobiva novo frazeološko značenje. Taj se proces naziva još i semantička preoblika ili pretvorba (usp. isto: 6). Značenje cijelog frazema tako nije jednako zbroju značenja njegovih sastavnica; pa se npr. iz sastavnica frazema *gdje je bog rekao laku noć* ne može dokučiti njegovo frazeološko značenje 'vrlo daleko' (usp. Menac 2007: 11).

Neki frazemi pored frazeološkog značenja mogu dati i dodatnu informaciju o stavu govornika. Takva se značenja nazivaju dodatna, odnosno konotativna. Tako se frazemom *čist kao zlato* izriče konotativno značenje odobravanja, a frazemom *sjediti na dvije stolice* konotativno značenje neodobravanja. Humorističan se ton postiže frazemima poput frazema *mlad kao rosa u podne* dok se frazemom *položiti na oltar domovine* postiže svečani ton (usp. isto: 20).

Frazem može nastati na bazi već postojeće slobodne sveze, što se naziva frazeologizacijom slobodnih sveza (usp. isto: 14). Tako slobodna sveza *bacati u isti koš* značenja 'bacati različit otpad u isti spremnik' u isto vrijeme može biti i primjer frazeološke sveze sa značenjem 'poistovjećivati *koga, što*, izjednačavati neusporedive predmete'. Kod frazeologizacije slobodne sveze važna je slikovitost koja se odražava u dubinskoj strukturi te sveze, odnosno u

¹ Vidović-Bolt, Ivana. 2020. „IN MEMORIAM Antica Menac“. *Hrvatsko filološko društvo*, 30. 4. 2020. <http://www.hfiloloskod.hr/index.php/149-in-memoriam-antica-menac> [pregled 26.10.2021.]

onom što Fink-Arsovski naziva *semantičkim talogom*. Semantički talog, kako mu i sam naziv kaže, taloži se u dubinskoj strukturi sveze bez obzira na formiranje novog značenja i djeluje kao slikovna poruka koja pomaže u formiranju, ali i otkrivanju novog frazeološkog značenja (usp. Fink-Arsovski 2002: 6–7).

Frazem se tvori od najmanje dviju sastavnica, dok mu krajnji opseg nije određen (usp. Menac 2007: 15). Tri su osnovna oblika frazema: fonetska riječ², skup riječi³ i rečenični frazem.

Fonetska je riječ sveza jedne samostalne i naglašene te jedne (rijetko dviju) nesamostalne i nenaglašene riječi koje zajedno tvore naglasnu cjelinu npr. *ispod časti* (usp. Menac 2007: 18).

Skup riječi predstavlja svezu dviju ili više samostalnih riječi uz pomoćne riječi ili bez njih. To je najčešći oblik u kojem se frazemi javljaju (usp. isto). Skupovi se riječi s obzirom na unutrašnje sintaktičke sveze dijele na bezvezničke, neovisne i ovisne (usp. Menac-Mihalić 2005: 105).

Bezvezničku vezu čine dvije samostalne riječi koje pripadaju istoj vrsti riječi npr. *brže-bolje* (usp. isto).

U neovisnim se svezama sastavnice povezuju sastavnim, rastavnim ili suprotnim veznicima, npr. *živ i zdrav* (usp. Menac 2007: 18).

U ovisnim se svezama javljaju tri različita odnosa. Prvi je kongruencija ili sročnost (slaganje glavne i ovisne riječi u rodu, broju i padežu) npr. *crna ovca*. Drugi je rekcija ili upravljanje (glavna riječ određuje oblik ovisnoj). Prema glavnoj riječi rekcija može biti: glagolska npr. *skuhati kašu*, imenička npr. *otac obitelji*, pridjevska npr. *pun sebe* (usp. isto) ili zamjenička npr. *nešto četvrto* (usp. Menac-Mihalić 2005: 107). Treći je odnos pridruživanje, to je slučaj kada je ovisna riječ nepromjenjiva ili se rabi samo u osnovnom obliku npr. *biti protiv* (usp. Menac 2007: 18).

Zadnji osnovni oblik u kojemu se frazemi javljaju jest rečenica, pa frazem tog oblika nazivamo rečenični frazem. On ima subjekt i predikat, a može imati i druge dijelove. Može se kao cjelina uklopiti u drugu rečenicu ili neki širi kontekst. Rečenični frazem može biti jednostavna rečenica npr. *priča ne drži vodu* i složena rečenica. Složena može biti neovisno složena npr. *niti smrdi niti miriše* i ovisno složena *trla baba lan da joj prođe dan*. Rečenični

² U novijoj literaturi nazivana još i minimalnim frazemom.

³ Često se za isti oblik frazema koristi i naziv sveza riječi.

se frazem može pojaviti i samo kao ovisni dio složene npr. *da ti pamet stane* (usp. Menac-Mihalić 2005: 108).

Nabrojenim osnovnim oblicima frazema valja nadodati još tri oblika. To su: složeni frazemi – nastali spajanjem dviju ili triju fonetskih riječi npr. *od glave do pete* (usp. Menac-Mihalić 2005: 107), poredbeni frazemi – dio poredbi koje su se ustalile te se kao cjelina upotrebljavaju u govoru (usp. Fink-Arsovski 2002: 11), a dijele se na pridjevske (*dobar kao kruh*), glagolske (*spavati kao zaklan*), priložne (*crno kao u rogu*) i na one bez oznake polazišta (*kao od majke rođen*) (usp. Menac-Mihalić 2005: 107) te usklični frazemi – od svih se ostalih razlikuju po tome što su nabijeni emotivnošću te izriču emocije i raspoloženja npr. *pamet u glavu!* (usp. Menac, Menac-Mihalić 2011: 23).

2.2. Frazemske inačice

Struktura je frazema toliko čvrsta da se oni obično rabe u samo jednom ustaljenom obliku. Redosljed se sastavnica frazema uglavnom ne mijenja pa će se tako uvijek čuti *slika i prilika*, nikada *prilika i slika*. Zbog njegove čvrste strukture, rijetke su i zamjene pojedinih sastavnica drugom riječju, no u nekim frazemima nisu nemoguće. Tako se može govoriti o leksičkim zamjenama; one se očituju tako da se sastavnica zamijeni sinonimom, semantički bliskom riječju ili pak riječju suprotnog značenja – antonimom. Neki od primjera su: *bogu iza nogu/bogu iza leđa*, gdje je *bog* rekao laku noć/gdje je *vrag* rekao laku noć (usp. Menac 2007: 11–12). Moguće su i morfološke odnosno paradigmatičke promjene, promjene na području fonetike/fonologije, sintakse, tvorbe i kvantitete (usp. Menac, Menac-Mihalić 2011: 23). Upravo zbog navedenih promjena nastaju frazeološke inačice unutar istog frazema, a mogu biti posljedicom težnje za jezičnom promjenom unutar sustava, ali su i rezultat pripadnosti frazema određenom dijalektu ili mjesnom govoru (usp. Menac-Mihalić 2005: 108).

2.3. Međufrazemski odnosi

Prema sličnosti ili različitosti značenja koja iskazuju pojedini se frazemi mogu naći u određenom tipu odnosa s drugim pojedinim frazemima ili skupinama frazema. To su odnosi sinonimije (identičnost ili sličnost značenja) i antonimije (suprotnost značenja). Ovdje se može spomenuti i pojava homonimije, odnosno pojava kada jedan frazem ima više značenja (usp. Menac, Menac-Mihalić 2011: 27–28).

Sinonimni frazemi imaju zajedničko osnovno značenje; dio ih se podudara i strukturno, dio ne. Sinonimni frazemi sa strukturnom podudarnošću su npr. *ja jedno ti drugo te ja u kupe ti u špade* u značenju 'govorimo o različitim stvarima, ne razumijemo se'. Sinonimni frazemi bez strukturne podudarnosti su npr. *naučit pameti* koga i *prebrojiti sva rebra* komu u značenju 'istući koga' (usp. isto).

Antonimni frazemi izražavaju značenja koja su u međusobnoj suprotnosti, pa antonimija pretpostavlja postojanje semantičkih parova (usp. Menac 2007: 77). Antonimni frazemi sa strukturnom podudarnošću su: frazem *kao riba u vodi* u značenju 'dobro se snalaziti' nasuprot frazemu *kao riba na suhom* u značenju 'loše se snalaziti, osjećati, loše je (neugodno) komu'. Antonimni frazemi bez strukturne podudarnosti su npr. frazem *slagati se kao pas i mačka* značenja 'ne slagati se' nasuprot frazemu *dijeliti i dobro i zlo* suprotnog značenja 'slagati se'. Antonimija se realizira kroz različite oblike suprotnosti, no tri su osnovna oblika. Prvi je oblik postupna suprotnost s mogućim međučlanovima npr. *star – mlad*; drugi je oblik suprotnost smjera radnje npr. *dizati – spuštati* dok je treći oblik komplementarna suprotnost npr. *živ – mrtav*. Postoje još dva oblika koji se rijetko sreću u frazeologiji. Jedan od njih je oblik kojim se izražava konverzivna suprotnost, to jest odnos različitih sudionika iste radnje npr. *kupiti – prodati*, a drugi je oblik kojim se iskazuje suprotnost subjektno-objektnih odnosa npr. *mučiti – mučiti se* (usp. Menac-Mihalić 2005: 113).

Treća pojava, frazeološka homonimija je najrjeđa, no i ona ima svoje potvrde npr. frazem *tvrd kao kamen* u značenju 'bezosojećajan' i u značenju 'škrt' (usp. isto).

2.4. Podrijetlo i klasifikacija frazema

„Frazeologiju jednog jezika tvore izrazi (...) nastali na različite načine i pridošli iz različitih izvora koji (...) zrcale i ilustriraju tip mišljenja, odnos prema stvarnosti, povijesne reminiscencije, povezanost s okolnim svijetom i još mnogo toga što je za jednu jezičnu zajednicu karakteristično“ (Menac 2007: 15–16).

Prema podrijetlu se frazeme, koji čine frazeologiju jednog jezika, dijeli na nacionalne i posuđene. Nacionalni su frazemi nastali u određenom jeziku temeljeći se većinom na folklornim i drugim nacionalnim motivima zbog čega govornicima drugih jezika takvi frazemi često bivaju nerazumljivi. Posuđeni su frazemi oni koji su u određeni jezik dospjeli preuzimanjem iz nekog drugog jezika, a preuzeti su prevođenjem književnih i drugih tekstova, putem informativnih medija i sl. Posuđeni su frazemi u određeni jezik dospjeli i

zbog potrebe opisivanja raznih novih pojavnosti, koje su u društvu nastajale, a kojima u tom određenom jeziku opisa još nije bilo (usp. isto: 109–114).

Posuđivanje frazema odvija se na dva osnovna načina: izravno bez prijevoda te prijevodom. Kada se frazemi preuzimaju izravno bez prevođenja, tada u jeziku primatelju ostaju stranim elementom. U hrvatskom je jeziku najviše takvih frazema iz latinskog jezika npr. *pro forma*, te nešto manje iz engleskog, francuskog i talijanskog jezika. Kada se frazemi preuzimaju prevedeni, to može biti potpuni ili djelomični prijevod, odnosno potpuno ili djelomično kalkiranje. Potpuno kalkiranje tj. prevođenje znači da „se svi elementi frazeološkog izraza prevedu na jezik primatelj“ (isto). I kod potpunog prevođenja postoje različiti stupnjevi „potpunosti“. Najveći je stupanj potpunosti kada se i u jeziku primatelju i u jeziku davatelju koriste iste vrste riječi i isti gramatički oblici npr. *franc. jeter le gant = hrv. baciti rukavicu*, a kada se u prevođenju upotrebljava druga vrsta riječi ili drugi gramatički oblici radi se o nižem stupnju potpunosti prevođenja npr. *tal. mal di mare = hrv. morska bolest*. Djelomično kalkiranje označuje proces u kojemu se jedan dio frazema prevodi na jezik primatelj, a drugi dio ostaje u obliku koji nije skroz promjenjen pa tako nastaju polukalkovi npr. *franc. faire sa toilette = hrv. praviti toaletu*. Također moguće je da se isti frazem preuzme na različite načine. Tako se u hrvatski jezik latinski izraz *pro et contra* može preuzeti izravno u latinskom obliku, ali se može preuzeti i potpuno preveden *za i protiv* ili djelomično preveden *pro i kontra* (usp. isto).

Kada se govori o podrijetlu frazema važno je istaknuti i izvore, odnosno područja u kojima su nastali. Narodna književnost, druga književna dijela, razne znanosti i različita područja ljudske djelatnosti te razni žargoni – samo su mali dio svih mogućih izvora kojima se puni frazeološki fond jednog jezika (usp. isto: 16–17).

Osim prema podrijetlu, frazeme se jednog jezika može klasificirati i prema raznim drugim kriterijima. Tako kriterij klasifikacije mogu biti komponente određenog semantičkog polja, pa se frazeme klasificira kao zoonimne (ukupnost frazema čija je komponenta naziv životinja), kao somatske frazeme (ukupnost frazem čija je komponenta naziv određenog dijela tijela) i dr. (usp. Fink-Arsovski 2002: 5). Kriterij može biti i vremenska raslojenost, pa osim suvremenih frazema postoje i frazemi arhaizmi, ali i frazeološki neologizmi (usp. Menac 2007: 21). Područna raslojenost također može biti kriterij klasifikacije, pa su osim onih koji pripadaju standardnom jeziku, poznati još frazemi dijalektalizmi, regionalizmi i lokalizmi.

Frazemi mogu biti vezani i samo za opus pojedinog književnika; tako se može govoriti o, primjerice, frazeologiji Miroslava Krleže (usp. Fink-Arsovski 2002: 5).

2.5. Frazemi lokalizmi

Frazemi lokalizmi poznati su i razumljivi samo stanovnicima određenog mjesta ili predjela. Frazem lokalizam najlakše se prepoznaje po tome što često za sastavnicu ima ime, prezime ili nadimak neke konkretne osobe odnosno naziv konkretnog lokaliteta iz mjesta ili predjela u kojem se tim frazemom služe. Kada je riječ o frazemima lokalizmima izvorni će govornici prilikom istraživanja često dodati kakav komentar o tome kako je frazem nastao ili pak koju anegdotu vezanu za osobu ili mjesto spomenuto frazemom (usp. Menac-Mihalić 2005: 115).

2.6. Stil frazema

Kao i leksik i frazeologija pripada različitim jezičnim stilovima. Postoji stilski neutralna frazeologija koja se koristi „u svim jezičnim stilovima bez posebnih ekspresivno-emotivnih nijansi“ (Menac 2007: 19). Na primjer, to su frazemi: *od riječi do riječi*, *licem u lice* itd. Osim neutralnih postoje i frazemi koji pripadaju razgovornom te vulgarnom stilu. Razgovorni se stil koristi za svakodnevno usmeno izražavanje, a neki od frazema koji su mu svojstveni su: *kud puklo da puklo*, *Martin u Zagreb – Martin iz Zagreba*. Vulgarni je stil snižena varijanta razgovornog stila, a karakterizira ga vrlo bogata frazeologija, neki od primjera su: *otegnuti papke*, *začepi gubicu*, *puca mi prsluk* itd. Još niža varijanta bio bi grubo vulgarni stil (usp. isto: 19–20).

2.7. Različiti pristupi analizi frazema

Frazemi se mogu analizirati na tri osnovna načina: semantički, sintaktički te strukturno. Semantička se analiza bavi frazeološkim značenjem, odnosno načinom njegova formiranja, motiviranošću i porijeklom; sintaktička se analiza bavi frazemom na razini rečeničnog ustrojstva dok se strukturna analiza bavi opsegom frazema, njegovim leksičkim sastavom te određivanjem njegove glavne komponente (usp. Fink-Arsovski 2002: 8).

Detaljnije, frazeme možemo analizirati još paradigmatski, kategorijalno i konceptualno. Paradigmatičnost frazema označuje mogućnost frazema da se mijenja kroz paradigmu ovisno o kontekstu. To je formalno-gramatička kategorija koja nema utjecaja na frazeološko značenje. S obzirom na to, frazeme dijelimo na promjenljive (mogu imati različite

paradigmatske oblike) i nepromjenljive (pojavljuju se uvijek u samo jednom obliku) (usp. isto: 21).

Kategorijalna analiza oslanja se na semantički aspekt – s obzirom na način na koji se izražava značenje frazema, određujemo i njegovo kategorijalno značenje. Ako se značenje primjerice izražava imenicom radi se o imeničkom frazemu prema kategorijalnom značenju. Najčešći načini (kategorije) kojima se frazemska značenja izriču su: glagolski, imenički, priložni te pridjevski. Pomoć pri određivanju kategorijalnog značenja može dati sintaktički aspekt analize. Mjesto na koje je uvršten frazem u diskurs signalizira o kojem je kategorijalnom značenju riječ; glagolski su frazemi obično u funkciji predikata, imenički u funkciji subjekta itd (usp. isto: 9).

Konceptualna je analiza nastala kao alat kognitivne lingvistike, točnije kognitivne semantike, koja u središte svog interesa postavlja metaforičke procese. U okrilju kognitivne semantike metaforički se procesi ne promatraju samo kao figurativan način govorenja, već kao način na koji djeluje ljudski mozak uopće. To znači da predstavnici kognitivne lingvistike tvrde kako čovjek svijet doživljava i oblikuje metaforički, pomoću sličnosti i slikovitosti (usp. Kovačević 2012: 126). Doživjeti svijet metaforički znači jednom pojavom objasniti i shvatiti drugu, odnosno apstraktniju pojavu konceptualizirati preko konkretnije (usp. Kružić i dr. 2010: 27).

Većina je frazema nastala na temelju nekog metaforičkog procesa koji povezuje doslovno značenje izraza s frazemska značenjem izraza, odnosno nastali su na temelju konceptualizacije (usp. Kovačević 2012: 15). Kao takvi, pogodni su za konceptualnu analizu.

Konceptualno analizirati frazeme znači, s obzirom na značenje koje izriču, grupirati ih u tematsko-značenjska područja, odnosno koncepte unutar kojih se ostvaruju (usp. isto: 126). Konceptualna je analiza tako od velike pomoći prilikom otkrivanja semantičkog taloga na bazi kojeg je formirano frazemska značenje (usp. Fink-Arsovski 2002: 37).

Primjer jednog koncepta bio bi *mršavost* unutar veće konceptualne skupine *frazemi kojima se opisuje čovjekova vanjština*, a koja je opet dio osnovnog koncepta *frazemi koji se odnose na čovjeka*. Frazemi koji se grupiraju oko koncepta *mršavosti* bili bi: *mršav kao prut, suh kao bakalar* itd. Konceptualna je analiza zanimljiva i plodna zbog toga što je upravo u konceptima vidljiva kulturološka podloga jednog naroda, njegova sabijena baština, odnosno baza koja može poslužiti za daljnja istraživanja (usp. isto: 37–38).

3. Dijalektna frazeologija

Josip Matešić u svom radu iz 1995. godine piše kako je frazeologija proces koji se ne može promatrati izolirano, samo u standardu, već kao proces koji se pojavljuje svugdje, kako u standardu tako i u dijalektima te lokalnim govorima. U tom trenutku nitko se ne bavi istraživanjem dijalektna frazeologije, a Matešić tada naglašava kolika važnost leži upravo u istraživanju iste:

„sistematsko istraživanje i stručna obrada materijala u dijalektima i govorima ne samo što će otkriti frazeološko bogatstvo jezika, složenu dinamiku varijantnog sistema, odrediti granicu prema standardnoj normi, nego će to biti i ukazatelj, neophodno pomagalo pri rješavanju zamršenih pitanja zastarjelih gramatičkih struktura, pojava leksičkih petrifikacija, problema vezanih uz povijesni razvitak jezika uopće.“ (Matešić 1995: 87).

U novije se vrijeme primjećuje porast radova koji prikazuju suvremenu dijalektnu frazeološku građu zahvaljujući, između ostaloga, projektu *Istraživanje hrvatske dijalektna frazeologije* pod voditeljstvom prof. dr. sc. Mire Menac-Mihalić (usp. Malnar Jurišić 2015: 87). U okviru projekta prikupljali su se frazemi u stotinjak štokavskih, kajkavskih i čakavskih punktova, dok se paralelno radilo na obradi istih. Posebno je važno što su na projektu osim znanstvenih istraživača sudjelovali i studenti istražujući svoje ili sebi bliske govore. Terenski se rad temeljio na posebno izrađenim upitnicama, ali i na neformalnim razgovorima s ispitanicima (usp. Menac-Mihalić 2006: 360). Većina je rezultata objavljena u znanstvenim radovima koji prikazuju frazeme pojedinog mjesnog govora te ih analiziraju strukturno, semantički ili konceptualno. Primjeri iscrpnog prikaza frazema jednog govora u rječničkom obliku su: *Frazeologija splitskog govora s rječnicima* autorica Mire Menac-Mihalić i Antice Menac te *Rječnik frazema i poslovice međimurskoga govora Svete Marije: Kaj? Storijska Kasnižaj!* Anđele Frančić i Mire Menac-Mihalić. Rjeđe su studije koje donose građu za šire govorno područje ili pak cijeli dijalekt. Od takvih studija svakako treba istaknuti dvije: *Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj s rječnikom frazema i značenjskim kazalom s popisom sinonimnih frazema* autorice Mire Menac-Mihalić te *Frazeologija križevačko-podravskih kajkavskih govora s rječnicima* autorica Jele Maresić i Mire Menac-Mihalić (usp. Malnar Jurišić 2015: 87). Istraživanja su pokazala kako se hrvatski dijalektni frazemi u bitnome ne razlikuju od frazema standardnog govora: potvrđeni su od prije poznati oblici frazema, frazemske inačice na više jezičnih razina kao i bogati međufrazemski odnosi.

Posebnost je dijalektne frazeologije u tome što s jedne strane čuva dijalektne karakteristike određenog govora u puno većoj mjeri nego druge jezične razine istog govora, dok s druge strane posuđivanjem iz drugih jezičnih sustava dijalektna frazeologija prima u sebe nove jezične jedinice (usp. Menac-Mihalić 2006: 364). Drugim riječima, zbog čvrste veze među sastavnicama u frazemima su rijetke leksičke zamjene, pa se frazemi često ponašaju kao okamenjene jezične strukture koje čuvaju i one lekseme koji se u svakodnevnom organskom govoru više ne koriste. Takve sastavnice koje su prešle u pasivan leksik predstavljaju pravo jezično blago. Ponekad značenje pasivnih leksema više ne mogu dokučiti niti izvorni govornici, ali ih još uvijek, u sklopu frazema, koriste. S druge strane, u frazeološkom korpusu nekog govora bivaju zabilježeni i neizvorni, posuđeni leksemi koji nikada nisu postali dio spontanog govora, ali su se u frazemima, također zbog njegove čvrste strukture, zadržali (usp. Malnar Jurišić: 89–92).

Osim što je izvor pravog leksičkog blaga, prikupljeni frazeološki materijal ujedno je i nositelj informacija o fonološkim i morfološkim karakteristikama određenog mjesnog govora. Na temelju navedenih karakteristika može se izraditi opis govora koji onda ukazuje na razvoj istog, a ako je istraženo područje šire moguće su i usporedbe među govorima. Prikupljeni materijal ukazuje i na geografsku rasprostranjenost frazeološkog korpusa, a samim time i na utjecaje i veze među govorima unutar jednog dijalekta, ali i među narječjima te na kraju i među različitim jezicima (usp. Malnar Jurišić 2015: 87–94).

Na kraju, frazemi naj slikovitije dočaravaju kulturne svjetonazore određenog društva, oni čuvaju i prenose socijalne elemente i shvaćanja ljudi nekog područja pa su u tom pogledu važan i zanimljiv povijesno-kulturološki izvor informacija (usp. isto: 89).

4. Konavle

4.1. Geografski položaj

Konavle, iako same po sebi zaokružena geografska cjelina na krajnjem jugu Republike Hrvatske, prirodno se nadovezuju na hrvatski dinarski krš. Pružaju se u smjeru sjeverozapad-jugoistok u dužini od 35 km s najvećom širinom od 12 km te s ukupnom površinom od 209, 15 km². Konavle su ujedno i istoimena općina, odnosno jedinica lokalne samouprave na području Dubrovačko-neretvanske županije. Sjedište Općine Konavle nalazi se u Cavtatu. Na uskom području Konavala Republika Hrvatska graniči s Bosnom i Hercegovinom i Republikom Srpskom na sjeveru te s Crnom Gorom na istoku. Zapadno i južno od Konavala

nalazi se domaći teritorij; na zapadu je to susjedna općina Župa Dubrovačka, a na udaljenosti od 20-ak kilometara i Grad Dubrovnik, dok južne strane Konavala oplakuje Jadransko more (usp. Radica i Kovačević-Pašalić 1999: 281–285).

Na prostoru Konavala, svojom se fizionomijom i pejzažno, razlikuje više prirodnih cjelina: primorski krški prostor s par nenaseljenih otočića – Donja banda, plodno udolina – Konavosko polje, flišne padine sa sjeverne strane polja – Gornja banda te krška brda iznad njih – Konavoska brda. U primorskoj Donjoj bandi obala je dijelom sačinjena od visokih strmih klifova zvanih Konavoske stijene, a dijelom od nižih zatvorenih uvala. U krajoliku Donje Bande ističu se mala plodna polja siromašna vodom, smještena među kamenjarom te tipična mediteranska vegetacija. Naselja Donje bande, od sjeverozapada prema jugoistoku, su: Cavtat, Zvekovica, Močići, Čilipi, Komaji, Popovići, Radovčići, Gruda, Poljice, Pločice, Mikulići, Molunat, Đurinići i Vitaljina. Na samom kraju nalazi se nenaseljeno područje poluotoka Prevlake s najjužnijom kopnenom točkom Republike Hrvatske – rt Oštro. Središnji dio Konavala čini udolina Konavoskog polja, s južne strane zatvorena Donjom bandom, a sa sjeverne strane Gornjom bandom. Kroz Konavosko polje teče rijeka ponornica Ljuta te dvije manje, Konavočica i Kopačica, koje u ljetnim mjesecima većinom presuše. Gornja Banda, koja se razvila na plodnim padinama Konavoskih brda, prirodno je bogata i vodom pa je zbog toga oduvijek bila najpogodnija za razvoj poljodjelstva. Naselja Gornje bande od sjeverozapada prema jugoistoku su: Uskoplje, Gabrili, Drvenik, Mihanići, Pridvorje, Lovorno, Ljuta, Zastolje, Dunave, Dubravka, Vodovađa, i Pa(v)lje Brdo. Iznad Gornje bande uzdižu se Konavoska brda; visok krški vapnenjački ravnjak na kojemu se visinom ističe planina Sniježnica. Najveći vrh Sniježnice je Sv. Ilija te iznosi 1234 m, a to je ujedno i najveći vrh Duborvačko-neretvanske županije. Konavoska su brda prostor siromašan vodom dok krajolikom dominiraju male krške ponikve ispunjene plodnom zemljom crvenicom, manje šumske površine te oskudni pašnjaci i goli kamenjar. Po Konavoskim brdima razasuta su sljedeća naselja s manjim zaselcima: Jasenice, Brotnice, Šilješki, Stravča, Duba Konavoska i Kuna Konavoska.

Imajući u vidu prethodni opis, Konavle se slikovito mogu zamisliti kao prostor u obliku amfiteatra (usp. isto).

Geografska raznolikost uvjetovala je različitu gospodarsku razvijenost odnosno bavljenje različitim djelatnostima. Također utjecala je i na različit demografski rast. Najslabije naseljeni prostori uvijek su bili nepristupačni krajevi Konavoskih brda, dok je najviše stanovništva bilo

u Donjoj bandi (usp. isto). Danas u Konavlima, prema popisu stanovništva iz 2021. godine, živi 8 627 stanovnika.⁴

Klima je mediteranska s blagim zimama, toplim jesenima te suhim i vrućim ljetima. (usp. Radica i Kovačević-Pašalić 1999: 285).

4.2. Povijesni pregled

Prostor Konavala naseljen je od najranijih dana. Prvim poznatim starosjediocima smatraju se Protiliri koji se pojavljuju već u brončanom dobu, a koje u željeznom dobu nasljeđuju Iliri, odnosno više ilirskih plemena. O životu Ilira u Konavlima svjedoče njihove grobnice – na nekoliko mjesta u Konavlima mogu se vidjeti mala brežuljaksta uzvišenja zasuta kamenjem. To su ilirske grobnice, kameni humci ili tumuli, u Konavlima poznatiji kao gomile. Osim grobnica, Iliri su ostavili neizbirljav trag u Konavlima davši današnjem Cavtatu ime Epidaur. Naziv Epidaur sastavljen je od staroilirske riječi *deuro* u značenju 'šuma' i od prijedloga *epi* koji znači 'iza'; pa Epidaur znači 'iza šume' (usp. Lučić 1982: 13). Taj je naziv i danas u Konavlima, a i šire, poznat i prepoznatljiv.

Godine 167. pr. Kr. Konavle dolaze pod vlast Rimljana. Epidaur postaje središte rimske vlasti u Konavlima, a samim time i glavno gospodarsko te društveno središte. Upravo se u vrijeme Rimljana naziv Epidaur prvi put pojavljuje u pisanim dokumentima. Materijalni ostatci vodovoda, kojim je pitka voda iz sela Vodovađe dovedena do Epidaura, dijelom su najreprezentativnije građevine toga razdoblja. Udaljenost tih dvaju mjesta iznosi oko 20 kilometara što dodatno govori o njegovoj veličini i važnosti. Također, važan je spomenik iz rimskog razdoblja svetište boga Mitre – štovanje Mitre bilo je popularno među rimskim vojnicima diljem cijelog Carstva.

Početakom 7. stoljeća Slaveni i Avari porušili su Epidaur i zauzeli čitave Konavle. Na ruševinama Epidaura grade novo naselje - *Civitas Vetus (Stari Grad)* od kojeg dolazi današnje ime Cavtat (usp. Dominik 2018: 5 prema Mijović Kočan 1984). Protjerani starosjedioci iz Konavala odlaze živjeti na hridinu Ragusium gdje su utemeljili novu naseobinu – Dubrovnik. Nekoliko godina nakon na područje se Konavala doselilo i slavensko pleme Hrvata te su tada,

⁴ „NE BILJEŽE SVI NEGATIVNE TRENDOVE U Konavlima se broj stanovnika nije smanjio“. *Dubrovački dnevnik*, 14. 1. 2022. <https://dubrovackidnevnik.net.hr/vijesti/zupanija/ne-biljeze-svi-negativne-trendove-u-konavlima-se-broj-stanovnika-nije-smanjio> [pregled 5. 4. 2022.]

zajedno s već doseljenim Slavenima, zaratili protiv Avara i istjerali ih s područja Konavala. Hrvati, steknuvši mjesno ime Konavljani, ostaju živjeti u Konavlima sve do današnjih dana (usp. Lučić 1982: 17).

Riječ Konavle, odnosno Konavljani, prvi se put službeno javlja u prvoj polovici 10. stoljeća. Podrijetlo se riječi različito tumači – postoji više teorija, a dvije koje su najzastupljenije i široko prihvaćene tiču se od prije spomenutog vodovoda koji je tekao kroz Konavle. Tako jedna teorija govori kako riječ Konavle potječe od latinske riječi *canalis* što znači 'vodovod', odnosno 'vodovodna cijev'. Druga teorija kaže kako ime potječe od riječi *canabula* što znači 'odvodna cijev', 'drenažna cijev za isušivanje polja', tj. 'kanal' *reg. konal* (usp. isto: 18–19).

U 11. stoljeću Konavle su se našle u sastavu dukljanske države, a krajem 12. stoljeća postaju dijelom Raške. Prestankom Raške države Konavlima vladaju bosanske velikaške obitelji (usp. isto: 19–20). Iz tog razdoblja od materijalnih ostataka u Konavlima najznačajnije su srednjovjekovne nekropole vrlo specifičnih nadgrobničkih spomenika – stećaka. Od bosanskih velikaša Dubrovačka je Republika otkupila Konavle. Najprije istočni dio, godine 1419. od Sandalje Hranića, a kasnije 1426. godine i zapadni dio Konavala od vojvode Radoslava Pavlovića (usp. Lučić: 1982: 20).

S obzirom na svoj geografski položaj, Konavle su za Dubrovačku Republiku bile od važnog strateškog značaja dok se preko konavoskih luka Molunta i Cavtata Dubrovačka Republika lako pomorski i trgovački povezivala s ostalim tadašnjim svijetom. S obzirom na plodno polje i klimu pogodnu za uzgoj stoke, Konavle su Republici bile i od velikog gospodarskog značaja. Obradiva je zemlja podijeljena među dubrovačkom vlastelom, a Konavljani su, osim manjeg broja plemića, postali podanici vlastele, odnosno Republike. Knez je svoje sjedište u Konavlima imao u mjestu Sveti Martin, koje se danas, upravo zbog toga što se razvijalo pri Dvoru, zove Pridvorje. Veliku važnost u obrani Konavala od susjeda imala je tvrđava Soko(l) u selu Dunave, a prema ostacima keramike zna se da tvrđava datira još iz doba Ilira. I Knežev dvor i tvrđava Soko(l) danas su u vlasništvu *Društva prijatelja dubrovačke starine*, obnovljeni su te su u njima smješteni interpretacijski centri.

Nakon pada Dubrovačke Republike, 1808. godine, Konavle se nalaze pod kratkom francuskom okupacijom. Konavljani su bili jako nezadovoljni francuskom vladavinom; što ni ne čudi s obzirom na prisilna novačenja, povećane poreze i javne radove na izgradnji takozvane Napoleonove ceste kroz Konavosko polje. Bečkim kongresom, 1815. godine, Konavle zajedno s ostatkom dubrovačkih posjeda prelaze pod austrijsku vlast. S obzirom na

austrijsku aposlutističku i centralističku narav vladavine, narod u Konavlima postaje sve više materijalno i duhovno zapušten. Sve vrijeme austro-ugarske vlasti nisu se riješili feudalno-agrarni odnosi između konavoskih kmetova i onih koji su se još uvijek smatrali dubrovačkom vlastelom. Neriješeni odnosi bivaju glavnim razlogom stalnih društvenih previranja u Konavlima, parničenjima i siromaštvu. Potkraj stoljeća Konavle je, kao i ostatak Dalmacije, pogodila velika vinogradarska kriza – bolest vinove loze, peronospora (usp. Obad 1982: 66–82).

Zbog spomenute je bolesti vinove loze, ali i prirodnog prirasta koji je značio višak radne snage, došlo do iseljavanja Konavljana u Sjedinjene Američke Države, točnije u Kaliforniju. Mnogi su Konavljani zauvijek ostali u Americi, a oni koji su se vratili, uz pomoć zarađenog novca uspjeli su se otkupiti od kmetstva, sagraditi nove kuće i školovati djecu. Godine 1901. puštena je u promet željeznička pruga kroz Konavle te je pridonijela njihovu razvoju – otvaraju se trgovine mješovite robe, obrtničke radionice te gostionice. No, početkom stoljeća dogodile su se i velike poplave u Konavoskom polju koje su opet donijele velike štete vinovoj lozi. Tada se prvi put spominje ideja o potrebi isušivanja Konavoskog polja koja će se kasnije, pedesetih godina, i ostvariti (usp. isto: 83–85).

Prvi svjetski rat Konavljani su dočekali mobilizirani u vojsku Austro-Ugarske. Ratna stradanja te epidemija „španjolske gripe“ dodatno su oslabili Konavle (usp. isto: 85–86). Nakon Rata prestala je postojati Austro-Ugarska Monarhija te su, raznim političkim procesima koji su uslijedili, Konavle kao dio Banovine Hrvatske ušle u sastav Kraljevine Jugoslavije. Vrlo brzo uslijedio je i Drugi svjetski rat te je 1941. godine proglašena Nezavisna Država Hrvatska (NDH), a teritorij Konavala biva podijeljen između novonastale države i Kraljevine Italije. Granica dviju oblasti prolazila je samim središtem Konavala, što je uvelike promijenilo svakodnevni život Konavljana. Jedan je od primjera otvaranje talijanskih škola na „talijanskoj strani“ gdje su konavoski učenici, za razliku od svojih kolega koji su se školovali na teritoriju NDH, usvajali znanja s naglaskom na sadržaje iz talijanske povijesti, kulture i jezika. Kapitulacijom Italije 1943. godine dolazi do ponovnog udjedinjenja Konavala, a već iduće godine Konavle dolaze pod kontrolu partizana i pod njom ostaju do kraja rata.⁵

Završetkom rata osniva se Federativna Narodna Republika Jugoslavija te Konavle, u sklopu Narodne Republike Hrvatske, postaju njezinim sastavnim dijelom. Život Konavala u drugoj

⁵ „Konavle u drugom svjetskom ratu“. *Blog muzeja i galerija Konavala*, 28. 6. 2021. <https://blog.migk.hr/2021/06/28/konavle-u-drugom-svjetskom-ratu/> [pregled 22. 11. 2021]

Jugoslaviji teče na način svojstven socijalističkom političkom i društvenom uređenju. Što se privrede tiče zemljoradnja je još uvijek glavna djelatnost u Konavlima. Godine 1958. ostvaruje se ideja o probijanju tunela od Konavoskog polja do mora. Zadatak je tunela odvodnjavanje Konavoskog polja od vodenih viškova i spriječavanje, do tada čestih, plavljenja uzrokovanih izljevanjem rijeke Ljute. Od tada je poljoprivreda u Konavoskom polju postala još isplativija jer je izgradnjom tunela svaki naredni urod ostao sačuvan od poplava. Nakon šezdesetih godina u Konavlima dolazi do razvoja turizma izravno potaknutog izgradnjom *Zračne luke Dubrovnik* u Čilipima.

Početak 1990-ih, kao i u ostalim hrvatskim krajevima, dolazi do društvenih i političkih previranja te želje za samostalnošću Republike Hrvatske. Proglašenjem neovisne Republike Hrvatske i Konavle postaju njezinim dijelom. U listopadu 1991. godine u Konavle, zajedno s crnogorskim dobrovoljcima, ulaze snage *Jugoslavenske narodne armije* te Konavle padaju pod njihovu okupaciju. Za vrijeme okupacije Konavle su doživjele teška razaranja te pljačke crnogorskih dobrovoljaca, a brojni su Konavljani odvedeni u logore diljem Crne Gore. Sredinom listopada 1992., vojnom operacijom *Konavle*, Hrvatska je vojska oslobodila Konavle od okupatora te su one trajno vraćene u sastav Republike Hrvatske gdje nastavljaju svoj rast i razvoj do današnjih dana.

5. O govoru Konavala

5.1. Pripadnost narječju i dijalektu

Govor Konavala pripada štokavskom narječju. Štokavsko se narječje dijeli na više dijalekata, a govor u Konavlima pripada istočnoherecegovačko-krajiškom dijalektu ili, drugim nazivom, novoštokavskom (i)jekavskom dijalektu. Za navedeni dijalekt karakterističan je novoštokavski četveroakcenatski naglasni sustav, (i)jekavski odraz jata te štakavizam. Vrlo raširene pojave su i nova te najnovija jotacija (usp. Lisac 98–102).

Značajke govora u Konavlima iznose se u dijelu teksta koji slijedi. Većinom, to su zaključci preuzeti iz diplomskog rada *Opis konavoskog govora* Petre Dominik. Riječ je o recentnom istraživanju govora u Konavlima provedenom 2018. godine. Osim podataka iz spomenutog rada koriste se i neki zaključci temeljeni na knjizi Josipa Lisca *Hrvatska dijalektologija 1*. Navedeni su zaključci potkrijepljeni podacima dobivenim istraživanjem frazeologije u govoru Konavala.

5.2. Fonološke značajke

Samoglasnički sustav u govoru Konavala ima pet samoglasnika u dugim i kratkim slogovima:

i *u*

e *o*

a

U funkciji slogotvornog glasa pojavljuje se i sonant *r*. Artikulacija samoglasnika uglavnom odgovara artikulaciji samoglasnika hrvatskog standardnog jezika. Jedina je razlika glas *a* koji se ponekad artikulira zatvorenije; odnosno dugo *a* prelazi u *ɑ*, dok se kratko *a* ne mijenja. Ipak, čestotnost pojave samoglasnika *ɑ* veća je u govoru Dubrovnika nego u govoru Konavala (usp. Dominik 2018: 10). To je potvrđeno i ovim istraživanjem te je uočeno kako se samoglasnik *ɑ* najčešće čuje kod starijih govornika npr. *Crna ovca je bio onaj ko je bio rǰzličīt; On puno rǰdi*. Slogotvorno se *r* može realizirati kao dugo ili kratko (usp. Dominik 2018: 10). Isto je potvrđeno i ovim istraživanjem o čemu svjedoče primjeri: *ko od bǄda odvajen*, ali *Konavoska bǄdā*.

U brojnim slučajevima dolazi do gubljenja ili redukcije samoglasnika, a ako se jedan pored drugoga nađu dva samoglasnika dolazi i do sažimanja (usp. Dominik 2018: 10). Često se događa redukcija inicijalnog samoglasnika *o*: (...) *kako ga je vako žena izvadila iz mašine*, rjeđe i dvostruka redukcija samoglasnika *o*: (...) *vlišna sam bila*; o čemu piše i Dominik (usp. isto 11). Ipak, oblici s ostvarenim inicijalnim samoglasnikom *o* sve se češće mogu čuti, pogotovo kod mlađih govornika, osim u riječi *ovamo* koja i kod mlađih govornika ostaje u reduciranim oblicima: *vamo* ili *amo* (usp. isto 10). Ovim je istraživanjem potvrđen samo oblik *amo*: *Ide tamo-amo, ko muva bez glave*. Redukcija samoglasnika događa se i u finalnom položaju. Istraživanje je pokazalo kako je takva redukcija karakteristična za infinitiv, stoga je česta pojava krnjeg oblika što je zabilježila i Dominik (usp. 2018: 10). Neki od primjera su: *gledat u zvijezde; imat konjske živce; ubit u pojam* itd. Ovim je istraživanjem redukcija samoglasnika *-i* potvrđena, bez iznimke, i u pridjevu *pijan*: *pjan ko majka; pjan ko zemlja* itd.

Više je primjera sažimanja samoglasnika u govoru Konavala. Tako je utvrđeno da će do sažimanja u jedan dug samoglasnik doći, ako se dva identična samoglasnika nakon redukcije

nekim sonanata nađu jedan pored drugoga (usp. Dominik 2018: 10–11). Ovim je istraživanjem takva promjena potvrđena u leksemu *stajati*: **stat** ko *drvena Marija* dok se u leksemu *spavati* radi o čuvanju starog stanja: **spat** ko *zaklan*.

Kao i kod Dominik (usp. 2018: 11) i ovim je istraživanjem zabilježeno da do sažimanja gotovo uvijek dolazi u glagolskom pridjevu radnom koji završava na *-ao*: **našō** *lonac poklopac*. Isto tako potvrđeno je da se sažimanje ne provodi u glagolskom pridjevu radnom koji završava na *-eo*: **Popeo** *mi se na vr glave*; jedino se tu iznimkom i u ovom istraživanju pokazao glagolski pridjev radni glagola *uzeti* u kojemu se može provesti sažimanje pa supostoje oblici *-uzeo* i *-uzō*: *Ne bi mu ni oraha iz ruke **uzeo**; Uzō sam ove pare što su na trpezi*. Sažimanje se ne provodi u glagolskim pridjevima koji završavaju na *-io* te *-uo*: **Ubio** *sam se ko kruška; Čaća bi ti se u grobu okrenuo*. Kako i Dominik navodi (usp. 2018: 11) ovim je istraživanjem potvrđeno sažimanje u imenicama: *prodo bi **čavō** iz grede* ko; sažimanje u vezniku: *pjevat **kō** slavuj*; sažimanje u prilogu: **žo** te sažimanje u brojevima: **trinesto** *prase*. Također ovim je istraživanjem potvrđeno sažimanje u pridjevu *zao*, što Dominik u svom radu ne navodi: **zō** ko *pešta*.

Ovim istraživanjem oprimjereno je i jedno dodavanje samoglasnika; radi se o samoglasniku *i* u leksemu *božji*, dakle *božji*>*božiji*: **božiji** *pravednik*.

Nadalje, istraživanjem su potvrđene zamjene samoglasnika *a > e*: *Da vidu **sade**, začudili bi se!*; *a > o*: *oli*; *a > u* u prijedlogu *sa* (najčešće u sintagmama značenja 's kim', 's čim', 's tim' rijetko i u sintagmama s brojevima npr. 's pet'): **Su kijem idete?**, *Mali je prošo **su pet***. Sve je zabilježila i Dominik (usp. 2018: 11), osim toga Dominik bilježi i primjer zamjene *o > a*: *ozgar*. Zamjena je potvrđena i ovim istraživanjem, ali uz redukciju suglasnika *-r*: *Donesi mi one majice **ozga***.

Istraživanjem je uočena asimilacija fonema *o* prema fonemu *a* u leksemu *tačan*: **Tačan** ko *švicarski sat*.

Reflek jata (*ě*) u osnovama uglavnom je *ije* i *je*, a u gramatičkim morfemima *i* te *ije*. U dugom slogu osnove refleks je dvosložan *ije*, dok naglasak može biti dugosilazini: *bijěl, lijêpo, cijěl* ili dugouzlazni: *lijéciti, bijélo*. U kratkom slogu *ě > je*: *vidjeti, bježati* itd. Ikavski i ekavski odraz jata vidljiv je u onim primjerima gdje ga i jekavski sustav traži npr. u riječima *dio* i

vremena. Odraz jata u do sada navedenim primjerima jednak je stanju u standardu (usp. Dominik 2018: 12).

Konjugacija niječnog oblika prezenta glagola *biti* u svim licima, osim 3 l. jd, te infinitiv glagola *reći* pokazuju odstupanja od standarda: *Nijesmo mi zajedno krave pasli; Što na umu to na drumu – ne gleda što će ti rijet*; a što je zabilježila i Dominik (usp. isto).

Sekundarni odraz jata potvrđen je u primjeru: *Meni govore da sam ko Pende, da **bjestimam***; a Dominik uz navedeni bilježi i primjer *punjestra* (usp. isto) te primjer hiperjekavizma u riječi *kupjena*.

Odstupanja od standarda pokazuje i odraz jata u gramatičkim morfemima zamjeničko-pridjevne sklonidbe. Tako zamjenice u G mn imaju nastavak *-ijeh*: *Između **svijeh** je on crna ovca*; dok je u D mn te L i I jd/mn nastavak *-ijem*: *Najuti se, digne nos i neće s **nikijem** da govori*. Pridjevi također u G mn imaju nastavak *-ijeh*: *Nije od **velikijeh** riječi; ko da se naijo **ludijeh** gljiva*, a u D mn L i I jd/mn *-ijem*: *Vodi računa o **tuđijem** poslima; U **dobrijem** je rukama*, isto tako i brojevi: *Ti misliš o **drugijem** stvarima*. Isto bilježi i Dominik svojim istraživanjem (usp. 2018: 12–13).

Suglasnički je sustav manje stabilan od samoglasničkog, odnosno u njemu dolazi do više fonoloških promjena. U govoru se jasno razlikuju afrikate *č* i *ć*, te *ž* i *đ*. Rijetko se u govoru pojavljuje i fonem *ʒ* (usp. Dominik 2018: 13). Ovim je istraživanjem fonem *ʒ* potvrđen u leksemu *dzakare* (u značenju 'slatkiši') i to samo kod starijih govornika dok Dominik (usp. isto) bilježi još i primjere *jedzero* te *dzora*. U primjerima koje navodi Dominik mlađi su govornici fonem *ʒ* zamijenili fonemom *z*, dok leksem *dzakare* mlađi govornici niti ne upotrebljavaju.

Govor Konavala također sadrži i frikative *ś* i *ź*. Ti glasovi uglavnom nastaju kao rezultat jotacije jatom (usp. Dominik 2018: 14). Primjeri s frikativom *ś* zabilježeni ovim istraživanjem su: ***Ošekle** mi se i ruke i noge; **śedat** na ušima; **izest** govno*. U leksemu *śutra* zabilježen je fonem *ś* koji nije nastao sekundarnom jotacijom, isto bilježi i Dominik (usp. Dominik 2018: 14). Frikativ *ź* rjeđe se koristi i potvrđen je samo u oblicima glagola *izjesti* (usp. isto). Isto je potvrđeno i ovim istraživanjem: *Ima li što za **izēs**?*

Iako Dominik (usp. 2018: 14) navodi kako gotovo uvijek dolazi do depalatalizacije fonema *ĺ* ovim je istraživanjem utvrđeno da do depalatalizacije fonema *ĺ* dolazi često, ali ne uvijek. Može se reći kako se u govoru Konavala čak podjednako koristi i fonem *ĺ* i njegov supstitut *j*:

bit u **jubicam**, *spuštit se na zemju*, **pojubi** mu ruku, ali **zaljubljen** do ušiju, **poljubio** sam vrata, **ljut** ko ris. Depalatalizacija fonema *l* karakterističnija je za starije govornike.

Dominik (usp. 2018: 14) navodi kako je pojava *intervokalnog j* sve manje zabilježena u govoru te da se uglavnom može čuti kod starijih govornika. S druge strane, ovim je istraživanjem zabilježeno kako je intervokalno *j* dosta rašireno te su takve varijante riječi učestalije od onih bez njega, čak i kod mlađih govornika: **Poi**jo bi i Bogu nogu; **Uvat**ijo je Boga za bradu; **Dob**ijo si krila; **Skoč**ijo bi sad u vatru za njega; **Rod**ijo se pod sretnom zvijezdom; Ni zašto te Bog nije **stvor**ijo; To sam **zapam**tijo; **Dod**ijo si i Bogu i narodu; **Pop**ijo mi je krv; Ko te ne zna skupo bi te **plat**ijo.

Protetsko *j* zabilježeno je u primjerima *jope* i *jopet* što je potvrđeno i kod Dominik (usp. 2018: 15), a odnosi se na govor starijih govornika. Ovim je istraživanjem zabilježeno i protetsko *s* u leksemu *puž*: *spor* ko **spu**ž, dok Dominik ne bilježi navedeni primjer.

U govoru dolazi i do alternacija suglasnika u leksemima. Česte su alternacije fonema *h*, ali se ponekad pojavljuju i leksemi u kojima ne dolazi do promjene (usp. Dominik 2018: 18). Primjeri zabilježeni istraživanjem su:

- a) *h > v*: **napu**van ko žaba; mrtvo **pu**valo; dovest do **kru**va koga; **glu**v ko top.
- b) *h > j*: Našega su đeda zvali **Mi**jo Mali.
- c) *h > k*: Nije ti on iz pridvorske **parok**ije.

Zabilježeni su i primjeri u kojima nije došlo do alternacije: *imat sluha* ko magare **nju**ha, **glu**h ko top, dobar ko **kru**h itd.

Suglasnički skup *hv* ponekad alternira u fonem *f*, pa Dominik (usp. 2018: 18) tako bilježi supostojanje oblika *hvala* i *fala*. Ovim je istraživanjem potvrđena ista alternacija i u leksemu *shvatiti*, uglavnom kod starijih govornika: Ne mogu ja to **sfat**it. Ponekad je zabilježena samo redukcija fonema *h*: **Sva**ćaš li ti što ti ja govorim?, jednako i kod starijih i kod mlađih govornika.

Alternaciju fonema *v* ispred *r* fonemom *b* (usp. 2018: 17) Dominik bilježi u govoru starijih govornika u leksemu *brijeme*, *bremena*. Navedeni primjer nije zabilježen ovim istraživanjem. Leksem *provati* u govoru je češće zabilježen od leksema *probat*i, međutim tu nije riječ o spomenutoj alternaciji već o talijanskoj posuđenici (tal. *provare* = hrv. *probat*i) (usp. isto). Potvrda je zabilježena i ovim istraživanjem: *Trebalo bi to* **prov**at.

Alternacija *v > b* događa se u primjeru *div(l)ji > dib(l)ji*: Ma, oni su ti gore svi **dib**ji. Dominik ne bilježi navedeni primjer. S druge strane, Dominik (usp. 2018: 17) bilježi kako stariji

govornici skup *vl* mjenjaju skupom *bl*: *odavle* (u značenju 'odavde') > *odable* što nije zabilježeno ovim istraživanjem.

Ovim je istraživanjem zabilježena alternacija *vn* > *ml* u leksemu *govno* pa stariji govornici beziznimno kažu *gomlo*: *Stislo mu se gomlo u guzici*. Tako je i u leksemu *gumno* koji onda poprima oblik *gumlo*: *Iznesi mi te broke gore na gumlo*.

Alternacija fonema *ć* fonemom *j* zabilježena je u finalnoj poziciji u leksemu *proći*: **proj** lišo dok Dominik istu alternaciju bilježi u primjerima *poj* i *doj* (usp. 2018: 18). Za lekseme *štogod*, *gdjegod* i sl. izvorni *će* govornici reći *štogoć*, *đegoć*: *Pojedi štogoć, izgledaš ko avet*. Tada se i u njima može provesti alternacija *ć* > *j*: *Uzmi štojoj*. Iste promjene bilježi i Dominik (usp. isto). Ovim je istraživanjem još zabilježena i promjena *ž* > *j*: *Širi je nego duji*.

Ovim je istraživanjem utvrđena i pojava rotacizma u prezentu glagola *moći*: **more** u *njega ko u bačvu*, **more** *pojest ko kućak*, *Ako ne može na usta*, **more** *na guzicu*. Dominik u svom radu istu ne bilježi.

Ovim je istraživanjem utvrđeno i postojanje sekundarne jotacije, koju u svom radu objašnjava Dominik (usp. 2018: 15): **smrdet** *ko jarac*, *Ne budite đeca!*, *krupan ko meded*, **ćerat** *vodu na svoj mlin*, **ížest** *govno*, *Ostavijo je đevojku na ćedilu*. Istraživanjem je potvrđen i jotirani oblik glagola *pustiti*: **puštit** *mozak na pašu*, **spuštit** *se na zemju* koji bilježi i Dominik (usp. isto), ali zapažen je i jotirani oblik glagola *kazivati*: *prstom kaživáš na nj* koji Dominik ne bilježi. Ovim je istraživanjem, kao i kod Dominik (usp. isto), potvrđen i nejotirani oblik glagola *reći*: **rijet** *na prvu*.

Istraživanjem je potvrđeno kako se u govoru provodi jednačenje po zvučnosti te jednačenje po mjestu tvorbe. Za govor Konavala karakteristično je da se po mjestu tvorbe jednače prijedlozi *s* i *iz* ispred *ń* na granicama leksičkih morfema: *Ne znam što se š njome događa*; *Svi vragovi iš njega vire!*.

Prijedlog *s* ispred fonema *đ* jednači se najprije po zvučnosti, a zatim po mjestu tvorbe: *ž đecom*, *ž Đurom*.

Dominik (usp. 2018: 16–17) bilježi brojne redukcije suglasnika u suglasničkim skupovima u inicijalnoj, medijalnoj i finalnoj poziciji te na granici prefiksa i osnove.

Ovim su istraživanjem potvrđene sljedeće redukcije:

- u inicijalnoj poziciji

- a) $gv > v$: *Dodaj mi tu **gozdenu** broku.*
- b) $kć > ć$: *Voli je ko mater ludu **ćer**.*
- c) $mn > n$: ***Nogo** mi je tega stavila.*
- d) $pč > č$: *ko **čela** na cvijetu*
- e) $pt > t$: *jest ko **tić***
- f) $sv > s$: *Imala sam dobru **sekrvu**.*
- g) $svr > sr$: ***Srbi** me sve od komaraca ovih; tako i kad na vrbi **zasrbi**.*
- h) $st > c$: *Makni se, nije ti ćaća **caklar!***

- u medijalnoj poziciji

- i) $dn > n$: ***Panuo** mi je mrak na oči.*
- j) $dv > d$: *Krupan je ko **međed**. (u navedenom je primjeru nakon redukcije fonema uslijedila jotacija)*
- k) $ksp > sp$: *Vazda je na **esperimentima!***
- l) $kv > k$: ***Taki** su najgori.*
- m) $sc > c$: *Vaja mi poj napoji **prace**.*
- n) $sl > l$: *Je li vam bijo pop u **blagosovu?***
- o) $šč > č$: *Ja mislim da jedino on još nosi **ubručić**.*
- p) $ts > s$: *Imali su oni veliko **bogastvo**.*
- q) $vj > j/\emptyset$: *On je **čojek** ipo; **čoe**k bez duše.*

- u finalnoj poziciji

- r) $st > s$: *sama **kos** i koža, imat **šesti prs**, Pitat će te **staros** đe ti je bila **mlados!**.*

- na granici prefiksa i osnove

- s) $ds > s$: ***Ošekle** mi se i ruke i noge. (u navedenom je primjeru nakon redukcije uslijedila jotacija)*
- t) $tk > k$: ***Okinuo** je sebi od usta.*

Upitno-odnosna zamjenica *tko* najčešće iz suglasničke skupine *tk-* gubi početno *t-* pa tako i zamjenice *netko*, *nitko* itd. (usp. Dominik 2018: 16). Isto je potvrđeno i ovim istraživanjem: *On ti je **niko** i ništa.*

Česta je redukcija fonema *h* bez obzira nalazi li se u suglasničkoj skupini ili ne (usp. Dominik 2018: 18). Ovim je istraživanjem oprimgjerena redukcija fonema *h* u inicijalnoj poziciji: *Sio će je cio – to ti je kad se ukalumo će oće; Nije ćela s njim zabalat; Ajde, pođi sad (...)*. U leksemu *cio* osim redukcije fonema *h* dogodila se i alternacija *t > c*, a u leksemu *ćela* nakon redukcije došlo je i do jotacije. Zabilježena je redukcija *i* u medijalnoj poziciji npr. *Nije nimalo zaladilo*; te u finalnoj poziciji u frazemu *podisat se na vr glave* kome. Ponekad nastavak *-ijeh* u G mn gubi finalno *h* (usp. Dominik 2018:18), isto je potvrđeno i ovim istraživanjem: *imat svojije mušica*.

Istraživanjem je potvrđena i redukcija finalnog *r* u leksemu *jučer: Nisam ja od juče* te finalnog *l* u leksemu *sol: Tuče mi so na glavi*. Dominik svojim istraživanjem ne bilježi navedene promjene.

Do redukcije suglasnika može doći i na granici dviju riječi (usp. Dominik 2018: 16). Istraživanjem je potvrđena takva redukcija fonema *t* i *d*: *Misa je u nas u dese ura; Viđela sam je usre bijela dana*.

U govoru je zabilježena i redukcija *sti > s*: *ne najes se još svoga kruha*. Ako u takvom slučaju ne dođe do redukcije, može doći do reduplikacije fonema *-t*: *gristit ruku koja te rani*, isto bilježi i Dominik (usp. 2018: 16).

Ovim je istraživanjem zabilježena redukcija jednog dijela sloga kod starijih govornika i u leksemu *mlijeko: ne fali mu ni tičjega mjeka*. Jednako i kod starijih i kod mlađih govornika, zabilježena je redukcija cijelog sloga u leksemu *pola: On je čoek i po*. Dominik ne bilježi navedene redukcije, već navodi kako do skraćivanja riječi dolazi u primjerima *četres druga, šeset osma* i sl. (usp. 2018: 17).

Istraživanjem je zabilježeno kako u muškom rodu jednine zamjenice *sav, sve, sva* kod starijih govornika metateza nije provedena: *On je vas je u svom svijetu*; Dominik ne bilježi navedeno.

5.3. Morfološke značajke

Toponim istraživanog kraja, imenica *Konavle*, zanimljiva je iz više razloga. Radi se o imenici koja je *pluralia tantum*. Osim toga, u nominativu se ponaša kao imenica ženskog roda dok u dativu, lokativu i instrumentalu ima nastavak *-ima*, odnosno u navedenim se padežima

deklinira kao imenica muškoga roda. Razlog tomu je što se toponim *Konavle* kao romanizam u paradigmi nije potpuno uklopio u kategoriju imenica ženskog roda. Često se kao moguć, u rječnicima i enciklopedijama, navodi i toponim *Konavli*. U Konavlima ga se ni u kojem slučaju ne može čuti te je, budući da odluka o nazivu toponima izlazi iz usta lokalnog stanovništva, naziv *Konavle* jedini ispravan (usp. Dominik 2018: 19).

Vlastita imena dugouzlaznog naglaska koja završavaju na *-o* npr. *Vlaho*, *Maro*, *Pero* i dr. dekliniraju se prema *a* deklinaciji (usp. isto):

N	<i>Vlaho</i>
G	<i>Vlaha</i>
D	<i>Vlahu</i>
A	<i>Vlaha</i>
V	<i>Vlaho!</i>
L	<i>Vlahu</i>
I	<i>Vlahom</i>

Potvrda o načinu dekliniranja navedenih vlastitih imena nalazi se i među frazemima: *Gori si od Pera Šporkoga*; *Skupji je od Pera Zlatnoga*. Istraživanjem je utvrđeno i kako posvojni pridjevi od takvih imena imaju nastavke *-ov*, *-ova*, *-ovo*: *Perov*, *Perova*, *Perovo*.

U govoru Konavala puno su češće kratke od dugih množina (usp. Dominik 2018: 20), o čemu svjedoče i primjeri iz frazeološkog korpusa: *Izrast će mi rozi na glavi dok čekam*; *Vodi računa o tuđijem poslima*.

Imenice tipa *gost*, *nokat*, *prst* u G mn nikada neće imati nastavke *-i* ili *-iju*, već *-ā*; *Nikad se riješit ovijeh gostā*. Genitiv množine imenica *ruka* i *noga* ima nastavak *-ā*: *Uzmi majicu preko rukā*; dok imenice *kost* i *kokoš* nikad nemaju nastavak *-iju*, već *-i*: *Nema mi kokoši*. Navedene je značajke zabilježila i Dominik (usp. 2018: 20).

Imenica *večer* pojavljuje se u muškom i srednjem rodu: *Dobar večer mi kucamo*, *Badnje večer čestitamo!*, *Išli smo neko večer* (...). Isto piše i Dominik (usp. 2018: 20) te navodi još kako može biti i ženskog roda što ovim istraživanjem nije zabilježeno.

Pridjevi se muškog i srednjeg roda sklanjaju uglavnom samo po II. (*g-vrsti*), zamjeničko-pridjevskoj, odnosno određenoj sklonidbi (usp. Dominik 2018: 20); pa je genitivni nastavak za pridjeve muškog i srednjeg roda u jednini *-oga*, a ako osnova završava na palatal onda -

ega. Isto je potvrđeno i ovim istraživanjem: *Kamenoga je srca*; ali *Prebacivam iz šupjega u prazno*. U dativu i lokativu jednine muškog roda Dominik (usp. isto) navodi kako je čest nastavak *-omu*, a ako osnova završava na palatal onda *-emu*. S druge strane, ovim istraživanjem nije zabilježen nastavak *-omu*, već je zabilježeno kako je nastavak za D i L jednine muškog roda *-ome*: *Ludome je more do kojena*. Osim toga, kod starijih govornika zabilježen je i nastavak *-u*: *Ludu je more do kojena*. Nastavak palatalne osnove ne razlikuje se od onoga koji navodi Dominik, dakle *-emu*: *Nisam odavno bio na ljepšemu mjestu*. U instrumentalu jednine muškog i srednjeg roda te u D, L i I množine sva tri roda nastavak je *-ijem*: *vodit računa o tudijem poslima*. Genitiv množine sva tri roda ima nastavak *-ijeh*: *ne bit od velikijeh riječi*. Isto bilježi i Dominik (usp. 2018: 20).

Kao i kod Dominik (usp. isto) potvrđeno je kako dativ i lokativ jednine pridjeva ženskog roda imaju nastavak *-om*: *Ne bi ti ja mogo živjet u Donjom bandi*.

Zamjenički pridjevi *ovakav*, *takav*, *onakav* i dr. često su kod starijih govornika zamjenjeni oblicima *ovaki/vaki*, *taki*, *onaki/naki*: *Ne moreš taki izać vanka*. Isto spominje i Dominik (usp. 2018: 21).

Dominik navodi kako u govoru Konavala možemo često čuti i izraz *vazdan*. Taj izraz dolazi od nepremetnutog oblika pridjeva *sav* i imenice *dan* (usp. 2018: 21). U ovom istraživanju nije zabilježen navedeni izraz, ali jest njegov skraćeni oblik *vazda*: *Vazda će mu pile jesensko kjućat u guzicu*. Prilog *uvijek*, koji ima isto značenje, u Konavlima se gotovo nikada ne koristi.

Osobna zamjenica *ona* u D i L jednine glasi *njom(e)* ili *jom* (usp. Dominik 2018: 21): *Zamutijo jom je pamet*, dok enklitički oblik akuzativa glasi *je*, a ne *ju* (usp. Lisac 2003: 109): *Ja je ne vidim*.

U genitivu jednine muškog i srednjeg roda posvojnih, povratno-posvojnih, neodređenih te upitno-odnosnih zamjenica nastavak je *-oga*: *Ko da je ušo vrag u nekoga*; a ako osnova završava na palatal onda *-ega*: *Daj mi malo od tvojega*; tako bilježi i Dominik (usp. 2018: 20). Istraživanje je pokazalo kako u dativu i lokativu jednine muškog i srednjeg roda navedene zamjenice imaju nastavak *-ome*: *Čoek na svome mjestu*; *Dogodi se da budeš nekome i ćaća i mati*; *Ne daš gusta nekome*; *Ideš na ruku kome*; dok Dominik bilježi (usp. isto) kako je u navedenim padežima čest nastavak *-omu* ne navodeći primjera.

Ako osnova završava na palatal nastavak u D i L jednine muškog i srednjeg roda navedenih zamjenica bit će *-emu*: *Nema u njemu kapi krvi*. Potonje bilježi i Dominik (usp. 2018: 21).

U muškom i srednjem rodu pokaznih zamjenica postoji mala razlika. Naime, pokazne zamjenice *ovaj, ovo, onaj, ono, taj, to* u G jd imaju uvijek samo nastavak *-ega*, a u D/L jd *-emu*. Drugim riječima, neplatalne osnove imaju nastavke prema sklonidbi palatalnih osnova (usp. Dominik 2018: 21): *Što se držiš tega ko pjan plota; Samo si se uvatijo tega*.

U nominativu te akuzativu za neživo muškog roda pokaznih zamjenica, umjesto standardnog *ovaj* i *onaj* koriste se *ovi* i *oni*: *To ti je znaš oni; obraz-đon!*. Isto je zabilježeno i kod Dominik (usp. 2018: 21).

U svim zamjenicama, uključujući i pokazne zamjenice, instrumental jednine muškog i srednjeg roda te D, L, I množine svih rodova imaju nastavak *-ijem*: *Idemo ovijem putem; Neće s nikijem da govori*. Nadalje, genitiv množine svih triju rodova ima nastavak *-ijeh*: *Ko je bio od našijeh?*. Zamjenice ženskog roda u D i L jednine imaju isti nastavak kao pridjevi ženskog roda u jednini, dakle *-om*: *Ima li išta u tom tvojom glavi?*. Isto navodi i Dominik (usp. 2018: 21).

Sklanjaju se redni brojevi i broj jedan preuzimajući značajke zamjeničko-pridjevske sklonidbe, dok se brojevi *dva, tri* i *četiri* gotovo nikada ne sklanjaju (usp. Dominik 2018: 22): *Najvolim se najes prvijeh kriješava*.

Dominik navodi (usp. 2018: 22) kako se od brojevnih imenica mogu čuti izrazi: *dvojica, trojica, dvoje, troje, četvorica, petorica* i *šestorica* i dr. Zadnje tri kod starijih govornika glase i *četverica, peterica, šesterica* (usp. isto). Ovim istraživanjem nisu zabilježene brojne imenice, ali jesu brojevni pridjevi: *Ne sviđaju mi se nijedni*.

U Konavlima se upotrebljavaju nazivi *kvinto* (G jd *kvintala*) i *vagun* (G jd *vaguna*); to su imenice koje označavaju količinu. Prva označava mjeru od 100 kilograma, a druga mjeru od 10 tona (usp. Dominik 2018: 22).

U infinitivu glagola gotovo se uvijek koriste krnji oblici. S druge strane, kod starijih govornika potvrđeni su i oblici s podvostručenim sufiksom: *jesti (jestit) iz ruke* kome. Osim glagola *jesti*, istraživanjem je utvrđena i njegova izvedenica *izesti: izest govno*. Dominik također spominje navedenu izvedenicu, ali u obliku *izjesti* (usp. Dominik 2018: 22). Istraživanjem je zabilježen i glagolski pridjev radni glagola *jesti*, odnosno *izjesti*, koji glasi *ijo* odnosno *izijo: Izijo sam govno*. S druge strane, Dominik navodi kako glagolski pridjev radni glagola *izjesti* glasi *izjeo* (usp. Dominik 2018:22).

Istraživanjem je i utvrđeno kako glagol *sjesti* u Konavlima glasi *šesti*: *Da mi je malo šesti danas*. Glagolski pridjev radni od istog glagola glasi *sio*: ***Sio*** *đe je cio*; isti oblik navodi i Dominik (usp. 2018: 23).

Dominik navodi kako infinitiv glagola *spavati* uglavnom glasi *spati* te uz njega navodi i prezentske oblike (usp. 2018: 23). S druge strane, ovim je istraživanjem zabilježen krnji oblik *spat*, dok su prezentski oblici jednaki kao kod Dominik: ***spat*** *ko klada* / ***spiš*** *ko klada*.

Ovim je istraživanjem zabilježeno kako se u Konavlima rijetko koristi glagol (*po*)*dići*, već se u tom značenju puno češće koristi glagol (*po*)*dignut*. Glagol (*pod*)*isat* dolazi u istom značenju kao i glagol (*po*)*dignut*, a može značiti i *popeti se*: ***dignut*** *ga na noge*, ***Podiso*** *mi se na vr glave*. U razgovoru s informantima mogla se čuti i upotreba glagola (*s*)*kalat* što znači (*s*)*pustit*: ***Kalaj*** *se doje, panut češ!*, ***Skalaj*** *mi to ozga, ne mogu ja dokučit!*

Istraživanjem je također zabilježeno kako infinitiv glagola *ići* u Konavlima glasi *it*: *Vaja mi it danas u Grad*.

Kao što navodi Dominik (usp. 2018: 23), i ovim je istraživanjem zabilježeno kako je u indikativu prezenta glagola 1. razreda III. i IV. vrste nastavak za 3. lice množine *-u*, a ne *-e* kao u standardu: *Zubi mi činu vodu*. Indikativu prezenta glagola VI. vrste na *-iva-* umjesto nastavka *-uje* kroz cijelu se konjugaciju umeće nastavak *-iva* (usp. isto). Potvrda je također zabilježena ovim istraživanjem: ***Prebacivam*** *iz šupjega u prazno*. Slično se, kako navodi Dominik (usp. 2018: 23), u prezentske oblike glagola na *-ava-* kroz cijelu konjugaciju umjesto nastavka *-aje* umeće nastavak *-ava*. Tako je potvrđeno i ovim istraživanjem: ***On ti prodava maglu***.

Kod starijih ispitanika glagoli *uzimati* i *prosipati* svoje prezentske oblike tvore nastavcima *-(l)jem*: *uzim(l)jem*, *prosip(l)jem* (usp. Dominik 2018: 23). Ovim je istraživanjem potvrđen samo potonji oblik: *Kako sam smotana, sve prosipjem*.

Dominik navodi dvojne osnove glagola *znati* u 3. licu množine: *znaju* i *znadu*, dok za glagol *pasti* bilježi kako se dvojni oblik zadržava kroz cijelu konjugaciju: *padnem* i *panem*, *padneš* i *paneš* itd. (usp. 2018: 23). Ovim su istraživanjem zabilježeni samo reducirani prezentski oblici glagola *pasti*: *čekat da ti pane mana s neba* dok je oblik *znadu* zabilježen samo među starijim govornicima: *Ne znadu oni*.

Istraživanjem je zbilježen i glagolski pridjev radni glagola *pasti* – *panuo*, *panula*, *panulo*: *Što si panuo s Marsa?*, ***Panuo*** *mi je mrak na oči*.

Iako je glagolski pridjev trpni uglavnom isti kao i u standardnom jeziku, ponekad se mogu čuti i oblici poput: *udata, prodato, pokrito* (usp. Dominik 2018: 23), a što je potvrđeno i ovim istraživanjem: *Ona ti je **udata** za onega (...)*.

Istraživanjem su zabilježeni prilozi: *časkom, ozga, ozdom, ođe, onde, onje, onamo, amo, sade* dok Dominik uz te navodi i: *ondar, ondarke, oklen, nomadne, onomadne, ođeka, odneklenn, danaske, jutroske, večeraske, noćaske, ondarka, tade, ondarke, dolike, dolika* itd. (usp. Dominik 2018: 19 i usp. isto: 24).

Dominik je ukazala na dosta čestu uporabu stilski obilježenog prijedloga *(po)više* + G i prijedloga *izviše(a)* u svakodnevnom govoru. Ovim je istraživanjem potvrđena uporaba prijedloga *(po)više*: *Parkirala sam auto **više** kuće. Evo nas **poviše** Grada.*

U govoru Konavala javlja se i već spominjani prijedlog *su* – uz brojeve i zamjenice koje počinju suglasnikom (usp. Lisac 2003: 100), tako je potvrđeno i ovim istraživanjem: *Mali je prošo **su** pet.*

Prijedlog *od* često dolazi u značenju prijedloga *o* (usp. Lisac 2003: 104). Ovim je istraživanjem zabilježeno isto: *objesit (vezat) mačku **od** rep.*

U nekim izrazima, prijedlog *s* koristi se u značenju 'od, nakon' (usp. Dominik 2018: 27). Tako je potvrđeno i ovim istraživanjem: *Čujemo se **s** **neđeje***; što znači 'čut ćemo se nakon nedjelje'.

Istraživanjem je potvrđeno postojanje veznika *danu* ili *denu* koji znače 'hajde' ili 'no': ***Denu** se spušta na zemju!*, a što je zabilježila i Dominik (usp. 2018: 24). Veznik *ali* u govoru Konavala ponekad glasi *oli*. *Ali* i inačica *oli* ponekad postoje i kao čestice u značenju 'zar' (usp. isto). Ovim je istraživanjem zabilježeno isto: ***Ali/Oli** ne mislite dolaziti?*

Istraživanje je pokazalo kako se veznik *da* u govoru Konavala katkad rabi u stilističke svrhe isticanja: *To je **da** Bog sačuva!, A, **da** će je nego u kamari!*, isto bilježi i Dominik (usp. 2018: 27).

Istraživanjem su zabilježeni uzvici *denu* i *nuti* (izraz čuđenja): *Denu, idemo!, **Nuti!***, a Dominik još bilježi i *bogami* i *bogati* koji su također vrlo česti (usp. Dominik 2018: 24).

5.4. Značajke sintakse

U svojem je radu Dominik opisala obilježja sintakse padeža (usp. 2018: 25). Ovim su istraživanjem zabilježeni sljedeći primjeri:

- a) *u* + genitiv (u značenju mjesta gdje se što nalazi, tj. u značenju prijedloga *kod*): ***U nas bi rekli krava ga je žvakala.***
- b) *u* + genitiv vlastitih imena (u funkciji odredbe mjesta, umjesto lokativa): ***Idem u Petra.***
- c) genitiv umjesto akuzativa (u funkciji označavanja kretanja): ***Kad ćemo poč u babe?***
- d) genitiv umjesto akuzativa (u izrazu *za čega si?* u značenju 'za što si ti?'): ***Oćeš kave ili soka, za čega si?***
- e) genitiv za izricanje partitivnosti: ***Treba kupit kruha.***
- f) akuzativ bez prijedloga (za označavanje vremenskog razdoblja): ***Ništa nisam spala prošlu noć.***

Od obilježja, Lisac (usp. 2003: 110) navodi još instrumental sredstva + prijedlog *s*. Primjer je zabilježen i ovim istraživanjem: ***Idem s autobusom.***

Osim navedenih, ovim je istraživanjem zabilježen zanimljiv primjer u kojem su istodobno djelatne dvije različite konstrukcije s akuzativom, a obje u funkciji označavanja kretanja k određenom cilju: ***Pošaji rđu na put, pa ajde za njom u put.*** Dakle, radi se o konstrukcijama *na* + akuzativ te *u* + akuzativ.

Posvojnost se izražava na dva načina (usp. Dominik 2018: 25–26). Ovim su istraživanjem zabilježeni sljedeći primjeri:

- a) *od* + genitiv: ***Ko da ima u guzici štap od metle.***
- b) *u* + genitiv osobnih zamjenica: ***Bit ćemo u nje doma.***

Česte konstrukcije u govoru Konavala, koje u svojem istraživanju navodi Dominik (usp. 2018: 26), a potvrđene su i ovim istraživanjem jesu:

- a) *treba/vaja* + infinitiv: ***Treba pokazat zube.***
- b) *treba/vaja da* + glagol: ***Svak treba da gleda u svoj pjat.***
- c) *za* + infinitiv: ***Za ne vjerovat, eto ti!***
- d) *nije* + *za* + infinitiv: ***Ona je za u kredencu, nije za radit.***
- e) glagol *imati* + infinitiv: ***Nemam kad Boga molit.***
- f) glagol *igrat (se)* + *na* + G mn: ***Prije se u nas dosta igralo na karata.*** Ovim je istraživanjem zabilježeno kako se glagol ponekad može izostaviti, a prijedlog *na* u tom

se slučaju koristiti s G jd: *Oćemo na nogometa?*, *Oćemo malo na lopte?*, *Mogli smo na picigina?*, a što Dominik ne bilježi.

Postoji više načina izražavanja zapovijedi i zabrana (usp. Dominik 2018: 26–27). Zapovijedi se izriču jednostavnim, ali i složenim imperativom. Složeni se imperativ tvori na dva načina:

- a) česticom *neka* + 3. l. jd / mn: *Neka govori ko goj što oće!*
- b) *denu/danu* + (*da/neka*) + prezent: *Denu, reci mi!*

Zabrane se izriču zanižanim imperativom: *Ne pravi se od luda!* te konstrukcijom (*nemoj*) + *da* + prezent: *Nemoj da ti moram sto puta ponovit!* Oba načina navodi i Dominik (usp. 2018: 27).

U govoru Konavala postoje posebne konstrukcije koje označavaju kakvu radnju koja se tiče poljoprivrede i stočarstva, odnosno radnje vezane uz uzgoj i održavanje bilja ili stoke (usp. isto). Ovim istraživanjem zabilježene su konstrukcije *Bio sam u kravama; Oni su danas u lozi; Pošla je pod kokoši.*

Ovdje valja napomenuti kako u Konavlima izraz *trganje*, tj. *ići u trganje*, označava branje grožđa i može se koristiti isključivo uz imenicu *grožđe*. Isto navodi i Dominik (usp. 2018: 27).

5.5. Leksičke značajke

S obzirom na bogatu povijest Konavala, utjecaji drugih jezika na govor Konavala brojni su, a u leksiku su ti utjecaji najočitiji. Govoreći o posuđenicama, romanizmi, točnije talijanizmi zauzimaju prvo mjesto po zastupljenosti. Preko romanizama u Konavle su ušli i grecizmi. Pripojenje Konavala Dubrovačkoj Republici odrazilo se i na leksik ruralnog jezika tog kraja, koji je tada počeo primati utjecaje urbanog dubrovačkog govora. U Konavlima se mogu čuti i turcizmi, budući da su Konavle godinama graničile s Osmanskim Carstvom. I kratka austrijska vlast ostavila je iza sebe, manji, ali značajan broj germanizama (usp. Dominik 2018: 28).

Prilikom istraživanja frazeologije govora u Konavlima, potvrđene su ove posuđenice, manje ili više prilagođene istraživanom govoru:

- a) talijanizmi: *davat bokun iz usta, bijel ko lincun, zo ko pešta, ja u kupe, ti u špade; dret ko svijeca, kurijozan ko kakva baba, uvatijo me kompasijun, srat sebi u pjat, uvatili su je afani, ostat ko inkvetan, ne dat mu gusta, nije mu to po kontu, držat*

se materi za *traversu*, osoba *al pari*, tvrd ko *lima*, za u *kvadar*, za u *kredencu* (*vetrinu*), ne bit u *škvadru*, proj *lišo*; iz razgovora zabilježeno je još: *džilož*, *balat*, *falas*, *kamara*, *dzakare*, *fermavat*.

- b) turcizmi: *izgledat ko avet*, širok ko *bendevija*, pjan ko *ćuskija*, ko *dževerdo*, mala bez *alala*, dobit *degenek*, čitat ko *bukvar* koga, pala mu *kašika* u med; iz razgovora zabilježeno je još: *kalaš* i *čavatin*.
- c) latinizmi: *dosadan ko kimak*, mlad ko *loćika*.
- d) germanizmi: *šporak ko aborat*, mršav ko *štanga*, iz razgovora zabilježeno je još i *krtola*, *šoder* i *šoderica*.
- e) hungarizmi: *spretan ko vižla*.
- f) grecizmi: *lijepa ko inkunjica*, uši su *bumbakom* začepjene kome.

6. Metodologija istraživanja frazeologije govora u Konavlima

6.1. Metodologija istraživanja

Prilikom istraživanja korištene su sljedeće metode: razgovor, snimanje zvučnih zapisa, preslušavanje snimljenog materijala, zapisivanje i analiziranje materijala te rad s relevantnom literaturom.

Provedeni razgovori dijele se na formalne i neformalne. Formalni su provedeni pomoću usmjerenog upitnika, a materijal do kojeg se ispitivanjem željelo doći osmišljen je dijelom prema korpusu frazema iz knjige *Hrvatski frazemi od glave do pete* Barbare Kovačević, a dijelom prema korpusu frazema iz knjige *Frazeologija splitskog govora s rječnicima* Mire Menac-Mihalić te Antice Menac. Svi su razgovori snimljeni te su naknadno detaljno preslušavani nekoliko puta. Tijekom preslušavanja ispisani su frazemi i kontekst u kojem su izrečeni. Svi su sakupljeni frazemi analizirani konceptualno, a manji broj njih i strukturno. Lokalni su frazemi dodatno šire semantički analizirani. Izrađen je i Rječnik frazema te manji Rječnik manje poznatih riječi potvrđenih istraživanjem.

Osim terenskog rada i rada na analizi materijala, za potrebe istraživanja, korištena je relevantna literatura.

6.2. Ispitivač i informanti

Ispitivačica je Lucijana Mihaljek rođ. Kukuljica, studentica Kroatistike te Etnologije i kulturne antropologije, rođena u Konavlima gdje je do svoje 19. godine i živjela. Informanti

su: Luce Letunić 1933., Mihanići; Luce Kukuljica 1945., Mihanići; Đuro Šilježar 1958., Šilješki; Miho Kukuljica 1966., Mihanići; Cvijeto Deranja 1990., Gruda te Mihael Gabrijel Kukuljica 2004., Mihanići. Od dana rođenja do dana ispitivanja informanti nisu mijenjali mjesto stanovanja. Osim toga, informanti pripadaju i različitim dobnim skupinama kako bi se mogle utvrditi promjene koje su zahvatile frazeološki fond.

Valja napomenuti kako su Konavle razmjerno veliko govorno područje te je moguće da se frazemi ispitani kod navedenih šestoro govornika možda ne koriste toliko često i u jednakom obliku na cijelom području Konavala.

7. Analiza frazema

7.1. Strukturna analiza

Strukturna je analiza napravljena uzimajući u obzir najčešće strukturne oblike frazema navedene u *Frazeologiji splitskog govora s rječnicima* (usp. 2011: 21–23). U daljnjem se tekstu prvo navodi određeni strukturni oblik frazema, a u nastavku se bilježi nekoliko frazema kojima je taj oblik ostvaren. Na taj način nisu svi frazemi strukturno objašnjeni već samo neki kojima se može dokazati postojanje određenog strukturnog oblika.

7.1.1. Fonetska riječi: od voje, osušit se, od kuće.

7.1.2. Sveza riječi

- **bezvezničke sveze riječi:** stani-pani, zdrav-prav, obraz-đon.
- **neovisne sveze riječi:** ni kriv ni dužan, niti piri niti viri, niko i ništa.
- **ovisne sveze riječi**
 - **imeničke sveze**
pridjev + imenica: crna ovca, božiji pravednik, mrtvo puvalo.
imenica + imenica (s prijedlogom ili bez njega, uz odredbenu riječ ili bez nje): dno dna, duša od čojeka, čovjek od riječi, bogu iza nogu.
 - **glagolske sveze**
glagol + imenica u A bez prijedloga, uz moguću odredbenu riječ i rekciju: lizat oltare, popit krv *kome*, pojubit vrata.
ne + glagol + imenica u G: nemat ni sveca ni petka, nemat srca, nemat kinte.

glagol + prijedlog + kosi padež imenice, uz moguću odredbenu riječ (uključujući A uz prijedlog): bit u godinama, dobit po feralu, poč na osto.

glagol + dva razna padeža (moguće i prijedlog): krast Bogu dane, imat dar govora, uvatit Boga za bradu.

glagol + pridjev: bit zelen, bit beskrvan, ostat ladan.

glagol + prilog: masno platit, proj lišo, lijepo se gledat.

glagol + glagol: poč ubit oko, puštit stat *koga*, ne moć spontat od *koga*.

glagol + zamjenica: ne dat na se, držat do sebe, ne zna za se.

▪ **pridjevske sveze**

pridjev + imenica (s prijedlogom ili bez njega): dužan i Bogu i narodu, premazan svim mastima.

pridjev + sveza riječi: lijeva je samo za u autobusa uć *kome*.

pridjev + prilog: nakrivo nasađen.

▪ **zamjeničke sveze**

zamjenica + zamjenica/redni broj (s prijedlogom ili bez njega): svoj na svome.

7.1.3. Rečenični frazem

- **jednostavna rečenica:** U tom grmu leži zec; Našla krpa zakrpu; Nijesmo zajedno krave pasli; Ludome je more do kojena.
- **složena rečenica:**
 - **neovisno složena:** Tamo će vuk zvoni, a lisica poštu nosi; Bit jednom nogom u grobu, a drugom na kori od banane.
 - **ovisno složena:** Da ne progovori gore, progovrijo bi doje; Da si lud, ubilo bi te auto.
- **dio složene rečenice:** Kad na vrbi rodi grožđe.

7.1.4. Složeni frazemi (spoj dvije ili tri fonetske riječi): u se, na se i poda se.

7.1.5. Poredbeni frazemi

- **pridjevski**

pozitiv + poredbeni veznik ko: gluv ko međa, pjan ko čep, mlad ko ločika.

komparativ + prijedlog od + G: manji od makova zrna, tvrđi od čelika.

- **glagolski:** radit ko lud, pit ko smuk, pjevat ko slavuj.
- **bez oznake polazišta:** ko da su uvatili u Crnojevića Rijeci *koga*, ko od brda odvajen, ko budali šamar.

7.1.6. Usklični frazemi

Nije ti ćaća caklar!, Stare kosti!, Nema tih para!

7.2. Konceptualna analiza

U nastavku slijedi konceptualna analiza frazema; njome se obuhvaćeni svi frazemi zabilježeni ovim istraživanjem. Koncepti, po kojima su frazemi razvrstani, dijelom prate klasifikaciju koju Barbara Kovačević nudi u knjizi *Hrvatski frazemi od glave do pete*.

Naziv koncepta napisan je na hrvatskom standardnom jeziku. Frazemi se navode ispod naziva koncepta, u natukničkom obliku te na govoru Konavala. Osim same konceptualne analize, u ovom će se dijelu teksta, načinom bilježenja, ukazati i na druge značajke; na višeznačnost, na postojanje frazemskih inačica te na promjene u frazeološkom fondu s obzirom na dobne skupine koje se njime služe. Način bilježenja frazema oslanja se na način korišten u rječnicima u knjizi *Frazeologija splitskog govora s rječnicima* Mire Menac-Mihalić i Antice Menac (usp. 2011: 36–38 i 184) i to na sljedeći način: ako jedan frazem ima više značenja, on će se pojaviti u više kocepata, a na višeznačnost će se ukazati oznakom ^V (usp. 2011: 184); ako se dva različita leksema ili različiti oblici istog leksema koriste u istom frazemu zbog toga što se jednom varijantom služi starija, a drugom mlađa populacija na to će se ukazati oznakom ^S za varijantu koja pripada govoru starije te oznakom ^M za varijantu koja pripada govoru mlađe populacije (usp. isto: 37); kosa crta nalazi se između vidskih parnjaka istog glagola te između različitih padežnih pitanja za živo i neživo; dvije kose crte nalaze se između dvije varijante istog frazema; u okruglim zagradama nalaze se leksičke ili tvorbene inačice jedne od sastavnica; u vitičastim zagradama nalazi se neobavezni dio frazema (usp. isto: 38).

7.2.1. Frazemi koji se odnose na čovjeka

7.2.1.1. Frazemi kojima se opisuje čovjekova vanjština

- **mršavost**
 - ko da su uvatili u Crnojevića Rijeci *koga*
 - {mršav} ko štap
 - mršav ko štanga
 - {mršav} ko grana
 - {mršav} ko čačkalica
 - bit sama kos i koža
 - osušit se
 - osušit se ko skurin
 - izgledat ko avet
- **debljina**
 - debeo ko prasac (prase)
 - {debeo} ko bumbar
 - debeo ko bačva
 - imat stomak ko bačva
 - imat velike tripe
 - širi nego duji
 - lakše je preskočit nego zaobić *koga*
- **nizak rast**
 - metar i žilet
 - pile jesensko kjuca u guzicu *kome*
- **visina**
 - visok ko ostožijer
 - visko ko neboder
 - visok ko čempres
- **krupan rast**
 - ko od brda odvajen^v
 - {velik} ko grdosija
 - {krupan} ko međed
- **mala tjelesna težina**
 - lagan ko pero (perušina, perce)
- **širina**
 - {širok} ko bendevija
 - širok ko brod

- **ljepota**
 - bit za u kredencu (vetrinu)
 - lijep ko curica
 - lijep ko cvijet
 - lijep ko slika
 - lijepa ko inkunjica
 - lijepa ko zvijezda danica
 - staviti u kvadar *koga*
- **ružnoća**
 - ružan ko ponoća
 - ružan ko Snjeguljica u ponoć
 - ružan ko lopov
- **prljavština tijela, neurednost**
 - šporak ko aborat
- **izgled kose**
 - **zalizanost**
 - ko da je krava zalizala (oblizala) *koga*
 - **neurednost**
 - ko da je struja opizdila *koga*
 - ko da se tek probudijo *ko*
- **bljedilo**
 - bijel ko lincun
 - blijed ko krpa
 - blijed ko zid
 - nema {ni} kapi krvi u *kome*
- **crvenilo**
 - crven ko paprika
 - crven ko krv
- **rumenilo**
 - rumen ko jabuka
- **žutilo**
 - {žut} ko žuč
 - žut ko limun
 - žutiti se ko lijer

žut ko žukva // požutit ko žukovina

- **tamnopotost**
 - crn ko ugljen
 - crn ko Arap
 - crn ko Cigo // crna ko Ciganka
 - {crn} ko crni Moro
 - {crn} ko crna noć
- **krezubost kod djece**
 - baba isprđela zube *kome*
- **dubok glas**
 - govorit ko iz bačve
- **izgužvana, neuredna odjeća:**
 - krava je žvakala *koga*
 - ko da je s kravom ležo *ko*

7.2.1.2. Frazemi kojima se opisuju čovjekove sposobnosti

- **dobar vid**
 - oko sokolovo
 - viđet ko sova
- **gluhoća**
 - gluv ko međed⁶
 - gluv^S (gluh)^M ko top
 - gluv ko međa
 - uši su bumbakom začepjene *kome*
- **dobar sluh**
 - pjevat ko slavuj
- **loš sluh**
 - revat ko magarac
 - imat sluha ko magare njuha
- **nadarenost, talentiranost**

⁶ Varijantu *gluv ko međed* navela je samo jedna informantica. Pretpostavlja se kako je došlo do pogreške prilikom usvajanja frazema *gluv ko međa* zbog sličnosti leksema *međa* i *međed*. Navedeno se zaključuje po tome što je poznato kako medvjedi nemaju loš sluh, dok je s druge strane međa miran, nepomičan i tih kameni zid.

imat žicu za *što*
imat umjetničku žicu

7.2.1.3. Frazemi kojima se opisuju čovjekove osobine

- **mladost**
 - mlad ko klica
 - mlad ko loćika
- **starost**
 - mlad ko rosa u podne
 - vrijeme je prošlo *čije*
 - poijo je zub vremena *koga*
 - bit u godinama
 - star ko opanak
- **nezrelost**
 - bit zelen
 - {ponašat se} ko đeca
- **bezbrižnost**
 - puštit stat
 - sve je ravno *kome*
 - glava je u oblacima *kome*
- **nezinteresiranost**
 - na jedno {uho} uđe, na drugo izađe
 - ko zidu govorit
- **brzina**
 - brz ko zec
 - brz ko strijela {nebeska}
 - brz ko zrno {sačme}
 - brz ko munja
- **sporost**
 - spor ko spuž^S (puž)^M
- **točnost**
 - točan^M (tačan)^S ko švicarski sat

- **sreća**
 - sretan ko prasac
 - bit u oblacima
 - bit u sedmom nebu
 - bit sretne guzice
 - rodit se pod sretnom zvijezdom
- **dobrota**
 - dobar ko kruv^S (kruh)^M
 - duša od čojeka
 - ne bi mrava zgazio *ko*
- **izvrsnost**
 - čoeck i po
- **ispravnost**
 - čoeck na {svom} mjestu
- **pravednost**
 - božiji pravednik
 - zdrav-prav
 - čist ko suza {očinja}
 - čist ko zlato
 - čist ko sunce
- **poštenje**
 - čoeck od riječi
- **nepoštenje**
 - pošten ko vrata od Grada
- **velikodušje, darežljivost**
 - dat krvi ispod grla *kome*
 - davat objeručke *kome*
 - bit široke ruke
- **požrtvovnost**
 - skočit u vatru za *koga*
 - davat bokun iz usta *kome*
 - okidat (otkidat) od svojih usta
- **pokornost**
 - umiljat ko janje

jesti^M (jestit)^S iz ruke *kome*

- **strpljenje**
 - imat konjske živce
 - imat živce ko konope
- **nestrpljivost**
 - imat crve u guzici^V
 - svi {su} crvi u guzici *kome*
 - trčat pred rudo^V
 - izuvat se prije vode
 - izrast će rozi na glavi *kome*
- **hladnokrvnost**
 - hladan ko špricer (šprica)⁷
 - ostat ladan
 - ni okom nije trepuno *ko*
- **mirnoća**
 - miran ko bubica (buba)
- **mudrost**
 - pametn ko Solomun
- **trezvenost**
 - bit pri zdravoj pameti
- **razboritost**
 - bit čvrsto s nogama na podu
- **hrabrost**
 - imat muda
 - hrabar ko kraljević Marko
- **odvažnost**
 - pokazat zube
- **iskustvo**
 - ne bit od juče
 - imat utakmica u nogama
- **neiskustvo**

⁷ Varijantu *hladan ko šprica* naveo je samo jedan od informanata. Pretpostavlja se kako je došlo do pogreške prilikom usvajanja frazema *hladan ko špricer* zbog sličnost leksema *šprica* i *špricer*. Budući da je leksem *špricer* lokalno dosta nepoznat, smatra se kako ga informant nije prepoznao kao takvog, već ga je krivo čuo i zamjenio s „prvim najsličnijim“ lokalno poznatim leksemom – *špricom*.

ko da se jučer rodijo *ko*
ne najes se još svoga kruha

○ **sposobnost**

imat zlatne ruke // imat ruke od zlata
majstor od zanata

○ **nesposobnost**

ni za što je *ko*
ni za što Bog nije stvorijo *koga*

○ **spretnost**

spretan ko vižla

○ **nespretnost**

smotan ko sajla
ne zna ni kako se zove *ko*

➤ **nespretnost u plesu:**

imat dvije lijeve noge

➤ **nespretnost u nogometu:**

lijeva je samo za u autobusa uć *kome*

○ **samopouzdanje**

ne dat na se (sebe)
dobit krila

○ **samopoštovanje**

držat do sebe

○ **beskarakternost**

nemat svoje ja
bit bez kičme

○ **bezličnost, bezveznost**

ni (niti) prdi ni (niti) smrdi
ni voda ni trava
niti piri niti viri

○ **nedostatak energije**

mrtvo puvalo
bit od govana
bit beskrvan
vuć se ko krepana kokoš

vuć se ko prebjeni kućak

○ **sramežljivost**

ko curica

maca je popala jezik *kome*

držat se materi za traversu

držat se materi skuta

○ **posramljenost**

manji od makova zrna

○ **šutljivost**

ne bit od velikijeh^S (velikih)^M riječi

○ **čudnovatost**

bit na svoju ruku

bit {vas} u svom svijetu

bit u svom filmu

○ **različitost**

crna ovca

izrod svoje vrste

nakrivo nasaden

uvik kontra {takva sorta}⁸

○ **preosjetljivost**

ko mimoza

ko princeza

○ **osjetljivost na mirise**

imat fini nos

○ **gadljivost**

ne bi oraha iz ruke poiyo (uzeo) *kome*

ne bi ga ni štapom {od metle}

○ **tvrdoglavost**

koćut ko mazga

koćut ko magare

koćut ko ćuša

⁸ Radi se o doslovno preuzetom stihu iz pjesme *Uvik kontra* splitskog sastava *The Beat Fleet (TBF)*. U Konavlima se rijetko kada koristi leksem *uvijek* već se u istom značenju koristi leksem *vazda*. Upotreba navedenog leksema te ikavski refeleks jata u njemu posljedice su izravnog preuzimanja frazema iz splitskog govornog područja.

kočut ko tovar

○ **upornost**

{uporan} ko crv u drvu

○ **nepopustljivost**

držat (uvatit) se ko pjan plota *čega*

zajunit ko sivonja

zacrtat i gotovo

○ **hirovitost**

imat {svojije(h)}^S mušica // imat svoje^M mušice

○ **agresivnost**

ko zmija jutica

○ **borbenost**

ko kokotić

○ **snaga**

jak ko div

jak ko grom

jak ko bik

ko od brda odvajen^V

○ **izdržljivost**

{izdržljiv} ko konj

tvrđi od čelika

○ **ludilo**

lud ko struja

lud u glavu

ludome (ludu) je more do kojena

ne bit u škvadru

nisu svi doma *kome*

poć na osto

poć na ćaću

poć na spontinu

poć na živce

poć glavom

fali daska u glavi *kome* // fali duga u glavi *kome* // fale dvije
duge u glavi *kome*
fali soli u glavi *kome*^V

○ **umna ograničenost**

glup ko noga
glup ko stup
glup ko međa⁹
glup ko tri glupa
pametna ko dva glupa
šelo drvo na drvo
siromah u glavi
fali soli u glavi *kome*^V
imat duge kose, a kratku pamet

○ **blesavost**

bit klaun
ko tele
blesav ko ovan

○ **zaostalost**

ne videt daje od nosa

○ **brbljavost**

imat dar govora
zasut ko u Dobrašina mlin
mljet ko Urlovićeva šoderica
govorit sto na sat
ne prestaje brojat *ko*
da ne progovori gore, progovrijo bi doje *ko* // ako ne bi gore,
progovrijo bi doje *ko* // ako ne može na usta, more na guzicu
navit se ko repetirka
da ne progovori, puko bi *ko*
ne moć doć do riječi od *koga*

⁹ Ista informantica koja je navela frazem *gluh ko međed*, za koji se pretpostavlja da je krivo naučeni frazem *gluh ko međa*, navela je i ovdje istaknuti frazem *glup ko međa*. Pretpostavlja se da je i ovdje došlo do pogreške prilikom usvajanja frazema te da je navedeni frazem trebao glasiti *gluh ko međa*. Zaključuje se da je riječ o grešci jer je ovo jedina potvrda navedenog frazema, a pogreška se mogla vrlo lako dogoditi zbog sličnosti leksema *gluh* i *glup*.

- **pretjerana znatiželja**
 - kurijozan ko kakva baba
 - gledat tuđega posla
 - vodit računa o tuđijem poslima
 - zabadat nos u tuđe posle
 - miješat se u sve ko vegeta
 - zabadat (gurat) nos đe mu nije mjesto
- **ne biti znatiželjan**
 - mislit o svom poslu
- **nepromišljenost, brzopletost**
 - brži je jezik od pameti *kome*
 - ide sedlo prije konja *kome* // idu samari prije konja *kome*
 - trčat pred rudo^V
 - pilat granu na kojoj sediš^V
- **zloća**
 - zo^S (zločest)^M ko pešta
 - zločest ko vrag
 - vrag je ušo u *koga*
- **pokvarenost**
 - pokvaren ko mućak // pokvaren ko mućko jaje
- **pohlepa**
 - htjeti {još} mane Božije
 - bačva bez dna^V
- **lukavost**
 - premazan svim mastima
 - lukav ko lisica
 - stari lisac
- **dvoličnost**
 - šedat na dva stočića // sjedat na dvije stolice // šedat na dva stoca
 - srat sebi u pjat
- **sklonost krađi**
 - imat dugu ruku
 - imat šesti prs

ukro bi i kalež iz crkve *ko*

- **sklonost ženskarenju**
 - stara jarčina // stari jarac
- **bezobrazluk, besramnost**
 - obraz-đon
 - imat obraz ko džon
 - imat obraz ko opanak
- **bezosjećajnost**
 - nemat srca
 - imat srce tvrđe od kamena
 - imat srce ko od kamena // imat srce ko kamen
 - bit kamenog srca
 - hladan ko kamen
 - čoeck bez duše
- **razdražljivost**
 - bit na trc
- **ljutnja**
 - nos je ko pantapija *kome*
 - ljut ko ris
 - ljut ko zmija
 - ljut ko guja
 - napuvat se ko žaba^V
- **prevrtljivost**
 - vejača-prevrtjača
 - okretat se ko suncokret
 - stranka KVP – kako vjetar puše
- **umišljenost, oholost**
 - dignut nos {u nebesa}
 - nosom parat nebo
 - dignut glavu u nebesa
 - glavom kretat u nebesa
 - dignut se u oblake
 - napuvan ko žaba^V

Gospa od cukara

- **povodljivost**
kud (đe) svi Turci, tu i mali Mujo
- **pouzdanost**
čovjek od riječi
- **nepouzdanost**
ne dat da čuva dvije ovce naslikane *kome*
{čovjek} nije od riječi
- **nezahvalnost**
tražit kruva preko pogače
gristit ruku koja rani *koga*
pilat granu na kojoj *šediš*^V
- **sitničavost**
tražit dlaku u jajetu (jaju)
ko picajzla
- **sklonost psovanju**
bjestimat ko Pende
ko Pero Šporki
skidat bogove
- **pretjerano bogomoljenje**
lizat oltare
- **propalica**
niko i ništa
dno dna
- **biti od značaja, važnosti**
ko dževerdo
- **ne biti od značaja, ne bit od važnosti**
bit zadnja rupa na svirali
ne bit ni rod ni pomoz Bog *komu*
- **suvišnost**
trinesto prase

7.2.1.4. Frazemi kojima se opisuju čovjekova stanja i rezultati vlastitoga ili tuđeg djelovanja

- **zdravlje**
 - zdrav ko dren
- **zaljubljenost**
 - zaljubljen do ušiju
 - imat leptiriće u stomku
 - bit u jubicam
- **zadovoljstvo**
 - šelo je srce na mjesto *kome*
- **sloboda**
 - slobodan ko tica^S (ptičica)^M {na grani}
- **opuštenost**
 - puštit mozak na pašu
 - dić sve četiri u zrak^V
- **uspješnost**
 - ide sve ko po loju *kome*
 - bit na konju
 - ide sve od ruke *kome*
- **neuspjeh**
 - past s konja na magarca
- **pijanstvo**
 - pjan ko čep
 - pjan ko guzica
 - pjan ko majka
 - pjan ko zemja
 - pjan ko letva
 - pjan ko ćuskija
 - pjan ko deva
 - bit pod gasom
 - izut se iz cipela^V
 - ne znat za sebe^V
- **stalno i puno piti**

vinko lozić
popijo bi kišu Isusovu *ko*
volit zavirit u bocu
pit ko smuk
bačva bez dna^V
more ko u bačvu u *koga*

○ **stanje mamurluka**

Bogu dušu, Bog je neće^V

○ **dobro raspoloženje**

bit od voje

bit dobre voje

○ **loše raspoloženje**

dić se na lijevu nogu

ko govno na kiši {od sedam dana}

○ **razočarenje**

objesio se brk *kome* // objesit brke

sve su lađe potonule *kome*

○ **zbunjenost**

blenut ko tele u šarena vrata // zagledat se / gledat ko tele u
šarena vrata

ko da je panuo s Marsa *ko*

○ **strah**

tresu se gaće *kome*

stislo se gomlo u guzici *kome*

usrat se ko grlica

usrat se u gaće

napunit gaće

ošekle su se noge od straha *kome* // ošekle su se i ruke i noge
kome

○ **nervoza**

nervozan ko kučak

○ **nemir**

vrtit se ko prdac u gaćama

vrtil se ko vrtulin
imat crve u guzici^V
imat šilo u guzici

○ **izloženost stresu**

dobit sijede

○ **umor**

umoran ko kučak
umoran ko konj

○ **nemoć**

stare kosti!

➤ **nemoć u nogama:**

izdale su noge *koga*
imat noge ko dva panja

○ **slabost, mučnina**

Bogu dušu, Bog je neće^V
panuo je mrak na oči *kome*^V
uvatila je mala snaga *koga*

○ **slabost koju osjete žene u menopauzi**

uvatili su afani *koga*

○ **stanje traume**

ne zna za se sebe^V

○ **stanje fizičke boli uzrokovane udarcem**

prebrojat sve zvijezde

○ **pasti, srušiti se**

razbit se ko prikla
razbit se ko kruška
razbit se ko gomlo

○ **prolaznost ozljede**

na mladu je!

○ **čvrst san**

spat ko zaklan
spat ko klada
spat ko beba

- spat ko krik
- **kratko odspavati, uglavnom preko dana**
 - poć ubit oko
- **nesanica**
 - ne dolazi san na oči *kome*
- **obaviti veliku nuždu**
 - poć na stranu
- **smočiti se**
 - **zbog kiše**
 - okisnut ko kokoš
 - mokar ko kokoš (kokot)
 - mokar ko miš
 - **zbog znoja**
 - mokar ko voda
 - bit u goloj vodi
- **smrdjeti**
 - smrđet ko jarac
 - smrđet ko kuga
 - smrđet ko pešta
- **ukočenost**
 - stat ko drvena Marija
- **stajati tako da smetaš čijem pogledu**
 - nije ti ćaća caklar!
- **zbijeno stajati**
 - zbit se ko skurini
 - naslagani ko sarđele
- **opasno živjeti**
 - nosit glavu u torbici^S (torbi)^{M V}
 - izgubit živu glavu
 - doć će glave *kome ko / što*
 - živjet na rubu
- **životna opasnost**
 - imat glavu u torbici^V

gledat smrt u oči

- **samoća**

sam ko ćuk

ostat {sam} ko kućak

Pale sam na svijetu

ko vuk samotnjak

- **samrt**

bit jednom nogom u grobu // bit jednom nogom u grobu, a drugom na kori od banane

došlo pet do podne *kome*^V

Bogu dušu, Bog je neće^V

- **umrijeti u samoći**

krepat ko kućak

7.2.1.5. Frazemi kojima se opisuje čovjekovo kretanje

- **hodati uokolo bez cilja**

ić ko muva bez glave

- **oprezno hodati**

ić (hodat) ko po jajima

- **uspravno hodati**

dret ko svijeća

ić ko svijeća

ić ko da je metla u guzici (leđima) *kome*

ko da je u guzici štap od metle *kome*

7.2.1.6. Frzemi kojima se opisuje čovjekov odnos prema jelu

- **duže gladovanje**

staviti zube na policu

- **glad**

gladan ko vuk

gladan ko kućak (pas)

krče crijeva *kome*

zalijepila su se crijeva za leđa *kome*

zubi činu vodu *kome*

poijo bi vola od gladi *ko*

○ **proždrljivost**

imat gladne oči

poijo bi i Bogu nogu *ko*

izijo bi i govno *ko*

poijo bi i vruga *ko*

more pojest ko kučak *ko*

○ **halapljivost**

lapće ko kučak

ko prasac na koritu

○ **malo jesti**

prebacivat preko zuba

jest ko tić

jest ko bitkavica

jest ko miš

7.2.1.7. Frazemi kojima se opisuje čovjekov status i životne situacije

○ **sređena životna situacija, neovisnost**

gotov čovjek

svoj na svome

○ **bogatstvo**

imat para ko žala

imat para ko pjeve

imat para ko blata

imat dubok tobolac

pun ko brod

pun ko šipak

ko grof

nema {niđe} kraja *kome*

lova do krova

gući za po kući

- **izobilje**
 - živjet ko bubreg u loju
 - živjet ko beg
 - ne fali ni tičjega mjeka *kome*
 - ko ima para i maslom maže guzicu
- **ugled**
 - od kuće
 - iz dobre (velike) kuće
- **rastrošnost**
 - davat šakom i kapom
 - trošit ko da nisu tvoje
- **škrtost**
 - tvrd (škrt) ko lima
 - imat poskoka u špagu
 - ne bi do ni Bogu tamjana *ko*
- **siromaštvo**
 - ko crkovni^S (crkveni)^M miš
 - tuga i nevoja
 - nemat ni prebjene {pare}
 - nemat kinte
- **naglo osiromašenje**
 - panut na prošjački štap
- **dugovanje**
 - dužan i Bogu {i narodu}
 - dužan ko Grčka
- **nemogućnost izlaska iz neprilika**
 - nikako izać na zelenu granu s *kijem*

7.2.1.8. Frazemi kojima se opisuje čovjekovo ponašanje i međuljudski odnosi

- **praviti se glup; glumiti nerazumijevanje**
 - pravit se Englez
 - pravit se Tošo
- **praviti se lud; glumiti nerazumijevanje**

- pravit se od luda
da si lud, ubilo bi te auto
- **praviti se pametan**
popit svu pamet svijeta
 - **prestati se umišljeno ponašati**
spustit (spuštit) se na zemju
 - **brinuti se samo za sebe**
znat svome petku pos
čuvat svoju guzicu
sio će je cio
u se, na se i poda se
 - **raditi u svoju korist**
okretat (ćerat, vodit) vodu na svoj mlin
 - **okoristiti se**
omastit brk (brke)
ko je radijo s medom i prste je polizo
 - **ići u korist *komu***
ić niz dlaku *kome*
ić na ruku *kome*
 - **namjerno previdjeti *što***
progledat kroz prste *kome*
 - **dati *komu što* bez obzira je li to zasluženno**
mala bez alala
dat na lijepe oči *kome što*
 - **dobro je došlo *što* *komu***
ko melem na ranu
ko budali šamar
 - **nerazumno ponašanje**
ić glavom kroz zid
ić ko guske u maglu
ić grlom u jagode
 - **opasno ponašanje**
nema šale s *kijem*
 - **svjesno ulaziti u opasnosti**

igrat se {s}vatrom

○ **dosadno ponašanje**

dosadan ko proljev

dosadan ko kimak

dosadan ko stjenica

dodijati i bogu i narodu

skakat po glavi *kome*

podisati se na vr glave *kome*

popiti krv *kome*^V

tući se na glavi *kome*

ne moći spontati od *koga*

ne moći se poji ni popišati od *koga*

ne moći poji ni u zahodu od *koga*

priti se u *koga*

○ **živcirati *koga***

vaditi (dizati) mas *kome*

ić na živce *kome* // ići na nerve *kome*

popiti krv *kome*^V

dizati tlak {na tristu} *kome*

○ **prestati gnjaviti *koga***

proći se *koga*

puštiti na miru *koga*

zaobići *koga*

○ **odlučnost u neobavljanju *čega***

nisam lud!

nema {tih} para!

ni za živu glavu!

○ **izražavanje nezainteresiranosti**

samo ti pjevaj!

○ **očekivati da će *tko* ispuniti ono što je rekao**

držati za riječ *koga*

○ **ne održati obećanje**

pogaziti {svoju} riječ

- **ne dobiti očekivano**
 - ostat kratkijeh rukava
 - ižest govno
- **šutjeti**
 - šuti ko zaliven
 - šuti ko riba
- **nepažljivo slušati**
 - šedat na ušima
- **htjeti čuti što**
 - naćulit uši ko {zec (magarac)}
- **opomena zbog pretjerane znatiželje**
 - u svoj{ti} pjat!
 - očisti ispred svoga praga!
 - gledaj svoja posla!
- **uporno htjeti biti tamo gdje te ne žele**
 - gurat se đe nije mjesto *kome*
 - gurat se ko magare između konja // gurat se ko magare među konje
- **govoriti bez okolišanja**
 - što na umu to na drumu
 - nemat dlake na jeziku^V
 - rijet na prvu
- **prostačiti**
 - šporko govorit
- **govoriti ružno o *komu* ili *čemu*; ogovarati**
 - nemat dlake na jeziku^V
 - imat {dugu} jezičinu
 - imat jezik ko u krave rep
- **biti ogovorani**
 - mi o vuku, vuk na vrata
- **brzo odgovoriti**
 - odgovorit ko iz topa
- **imati na sve spreman odgovor**

- bit svakom loncu poklopac
- **reći pravu istinu *komu***
 - otvorit oči *kome*
- **prestati razgovarati s *kim***
 - dignut (skinut) pozdrav *kome*
- **ne pozdraviti *koga***
 - ni ćuš magare!
- **lagati**
 - priča ne pije vodu
 - laže čim zine *ko*
 - lagat ko pas
 - lagat ko Lase Baletin
 - sere li ga sere *ko*
- **uzalud govoriti**
 - govorit u prazno
 - govorit u vjetar
- **predvidjeti čije ponašanje**
 - čitati ko bukvar *koga*
 - znati ko brata *koga*
 - poznati ko svoj špag *koga*
 - poznati u dušu *koga*
- **ne znati pravu istinu o *komu***
 - ko ne zna *koga*, skupo bi *ga* platijo
- **biti neupućen u *što***
 - ne zna ni po mise *ko*
- **pasivno čekati**
 - čekati da ti pane mana s neba
- **nemirno iščekivati**
 - biti na iglicam {a}
- **željno iščekivati**
 - čekati ko ozebli sunce
- **nerazumijevanje između dvoje ljudi**
 - ja u kupe, ti u špade
 - jedan u petak, drugi u subotu

- **superiornost u odnosu**
 - nijesmo skupa išli na pašu // nismo zajedno ovce pasli //
 - nijesmo zajedno krave pasli // nismo skupa ovce čuvali
 - gledat s visoka *koga*
 - imat (držat) u šaci *koga*
- **inferiornost u odnosu**
 - ne bit ni do kojena *kome*
- **jednakost u odnosu**
 - našo lonac poklopac
 - našla krpa zakrpu
 - osoba al pari
- **biti u sukobu sa superiornijim**
 - s rogatijem^S (rogatim)^M se bosti
- **slagati se s *kim***
 - bit u dobre s *kijem*
 - lijepo se gledat s *kijem*
- **ne slagati se s *kim***
 - ko rozi u vreći
 - ne bit u dobre s *kijem*
 - moć se samo u kvadru
 - bit na ratnoj nozi s *kijem*
- **nesuradljivost**
 - kočit uza stranu
- **zavesti koga**
 - dignut od pameti *kome*
 - zamutit pamet *kome*
 - smuvat *koga*
- **biti u ljubavnoj vezi s *kim***
 - ić s *kijem*
 - ić skupa (zajedno)
- **prekinuti ljubavni odnos**
 - dat korpu (košaricu) *kome*
 - dat nogu *kome*
- **nepoštivati *koga***

držat ko kučak do pete noge do *koga*

- **zamjeriti se *komu***
 - stat na žuj *kome*
- **ne podnositi *koga***
 - ne moć organski podnijet *koga*
 - ne moć vide(t) na oči *koga*
- **varati, podmetati**
 - prodavat muda za bubrege {*kome*}
 - prodavat maglu {*kome*}
- **fizičko kažnjavanje:**
 - dobit boga svoga
 - doć će {meni} doma *ko*
 - dobit degenek
 - dobit {prutom} po guzici
 - dobit po feralu
 - radit će Lozovac Marko
 - izmlatit ko vola u kupusu *koga*
- **odgovarati za svoje postupke**
 - pjunut, pa polizat
- **patiti zbog *čega* iz mladosti**
 - pitat će staros *koga* đe je mlados bila *kome*
- **pružanje pomoći**
 - bit desna ruka *kome*
 - podmetnut leđa^M (pleći)^S *kome*
- **neugodno se iznenaditi**
 - ostat ko ukopan
 - ostat ko posran
 - ostat ko inkvetan
 - ostat paf
 - panuo je mrak na oči *kome*^V
- **ne vjerovati *komu***
 - ko nevjerni Toma
- **odgojiti, osamostaliti *koga***

dignut / podignut na noge *koga*

dovest do kruva *koga*

dat kruv u ruke *kome*

○ **materijalno brinuti o *komu***

imat (nosit) na grbači *koga*

imat pod svojim krovom *koga*

jašit za vratom *kome*

○ **pretjerano brinuti o *komu* / *čemu***

čuvat (pazit, gledat) ko oči u glavi *koga*

držat (čuvat) ko kap vode na dlanu *koga*

○ **kontroliranje**

držat (imat) na oku *koga*

○ **biti dobar *komu***

bit i ćaća i mati *kome*

○ **biti dobro zbrinut**

bit u dobrijem rukama

○ **žaliti *koga***

uvatijo je kompasijun *koga*

pala šekira (kašika) u med *kome*

○ **preuveličavati**

radit od muhe (buve) slona

radit dramu

napraviti scenu

○ **veličati *koga***

dizat u oblake *koga*

○ **iskazati poštovanje prema *komu***

skidat kapu *kome*

pojubit ruku *kome*

○ **garantirati za *koga***

dat (staviti) ruku u vatru za *koga* // staviti ruku u žeravu za *koga*

staviti ruku na trup za *koga*

○ **kloniti se *koga* / *čega***

bježati ko vrag od tamjana od *koga* / *čega*

○ **iznevjeriti *koga***

ostavit na ćedilu^S (cjedilu)^M *koga*

izvrnut kaćulić na glavu *kome*

○ **okomiti se na *koga***

imat na piku *koga*

imat na nišanu *koga*

imat na tiru od puške *koga*

○ **optuživati *koga***

prstom kaživati na *koga* // upirat prstom u *koga*

○ **krivo optužiti *koga***

ni kriv ni dužan

○ **svjedočiti *ćemu***

ćut na svoje uši *što*

vićet na svoje oći *što*

○ **odati se**

izut se iz cipela^V

○ **osvetiti se**

vratit milo za drago

vratit istom mjerom

oko za oko, zub za zub

○ **izvući se bez posljedica**

proj lišo

○ **ne dopustiti *komu* da uživa**

ne dat gusta *kome*

○ **neodobravanje**

okrenut se u grobu

○ **ne odgovara *komu što***

nije po gustu *kome što*

nije po kontu *kome što*

○ **dokrajćiti *koga***

ubit u pojam *koga*

○ **otkriti naćin *ćijeg* djelovanja**

nać verak *kome* ili *ćemu*

○ **pokvariti planove *komu*, omesti *koga***

pomrsit konce *kome*

- **odustati od svega**
 - dić ruke od svega
 - piši kući – propalo
 - pun je kufer *kome*
 - puna je pipa *kome*
- **shvatiti**
 - u tom grmu leži zec
 - došlo iz guzice u glavu *kome*
- **ne moći shvatiti**
 - prije će metar u guzicu, nego cenat u glavu
- **ne vidjeti očito**
 - bit ćorav pred očima
- **otkriti što što je već svima jasno**
 - otkrit toplu vodu
 - otkrit Ameriku
- **učiti drugoga što taj već zna**
 - solit pamet *kome*
- **skupo platiti**
 - masno platit
 - platit po zlato
- **skupo naplatiti**
 - odrijet {ko jarca} *koga*
 - obrijat *koga*
 - ko Pero Zlatni
- **ne razmišljati o komu / čemu**
 - nije bilo ni na kraj pameti *kome što*
- **sjetiti se čega**
 - palo je na pamet *kome što*
- **sličiti komu**
 - pjunuti ćaća // pjunuta mater
 - puki ćaća // puka mater
 - slika i prilika
- **ulizivanje**

uvlačit se u guzicu *kome*

- **vratiti se neobavljena posla**
 - pošaji rđu na put, pa ajde za njom u put
 - pojubit vrata
 - bit u Rimu, ne videt Papu
- **bezvrijedna stvar ili radnja**
 - napiši na led, pa pristavi pri ogranj *što*
 - objesit (vezat) mačku od rep *što*
 - ne vrijedi ni pišljiva boba *što*
- **dobra prilika, neočekivan uspjeh**
 - uvatit Boga za bradu
 - iznenadit sam sebe

7.2.1.9. Frazemi kojima se opisuje čovjekov odnos prema radu

- **marljivost**
 - ko crv u drvu
 - ko čela na cvijetu
 - vrijedan ko mrav
 - radit ko konj
- **prezaposlenost**
 - radit ko lud
 - nemat ni sveca ni petka
 - nemat kad ni Boga molit
 - imat pune ruke posla
- **lijenost**
 - lijen ko krava {gatačka}
 - lijen ko guzica
 - bit teške guzice
- **dosadivati se, ništa ne raditi**
 - krasti (trošit) Bogu dane
 - moć ležat ko kravetina
 - gledat u zvijezde
 - dić sve četiri u zrak

ne zna što bi od sebe *ko*

- **površno raditi**

ko ni sebi ni svome

- **beskorisno raditi**

mлатит praznu slamu

bit na esperimentima

prebacivat iz šupjega u prazno

- **prestati beskorisno raditi**

ostavit (manut, okanit) se ćorava posla

- **dobar trgovac**

i ćaću bi prodo *ko*

prodo bi ćavo iz grede *ko*

7.2.2. Frazemi kojim se opisuje količina

- **malo**

koliko je crno pod noktom

- **mala poteškoća**

maćji kašaj

7.2.3. Frazemi kojima se opisuju vremenski i prostorni odnosi

- **blizu**

(is)pred (pod) nosom

- **daleko**

Bogu iza nogu

Bogu iza leđa

tamo đe vuk zvoni, a lisica poštu nosi

- **kasno**

ko objed u Jele Godenove

ko rućak iz Baćeva Dola

grudsko podne

- **u zadnji ćas**

pet do podne^v

stani-pani

○ **nikad**

kad na vrbi rodi grožđe // kad na vrbi zasrbi

osamsto lijeve

nikad pa ni tad

Frazem koji ne spada ni u jednu od navedenih kategorija, ali je također vrijedan spomena zbog svoje lokalne obojenosti, je frazem *gorak ko sičija*.

8. Posuđivanje i promjene u frazeološkom fondu govora u Konavlima

Svi frazemi koji su primili elemente iz drugih jezičnih sustava navedeni su u poglavlju 5.5. *Leksičke značajke*. Postoje i frazemi koji su u govor Konavala ušli iz hrvatskog standardnog jezika. Oni su preuzeti iz različitih područja npr. iz razgovornog jezika, politike, književnosti, popularne kulture, biblijskog nasljeđa. Neki od njih su: *tražiti dlaku u jajetu*, *zaljubljen do ušiju*, *imat leptiriće u stomku*, *ić grlom jagode*, *ić ko guske u maglu*, *smuvat koga*, *dat nogu kome*, *ružan ko Snjeguljica u ponoć*, *Pale sam na svijetu*, *uvik kontra {takva sorta}*, *ko nevjerni Toma*, *oko za oko*, *zub za zub*, *pametan ko Solomun*. Mlađi govornici posuđuju uglavnom iz standarda, dok su stariji skloniji korištenju onih frazema koji su već od prije posuđeni iz drugih jezičnih sustava.

U skopu konceptualne analize ukazano je na postojanje različitih varijanti sastavnica unutar istog frazema. Različite varijante uglavnom su rezultat pripadnosti informanata različitim dobnim skupinama. Očekivano, stariji govornici uglavnom čuvaju starije stanje govora, dok su mlađi govornici skloniji izjednačavanju prema oblicima u standardnom jeziku. Razlike se tako zamjećuju unutar vokalizma (*tačan – točan*), konsonantizma (*spuž – puž*) i morfologije (*velikijeh – velikim*) te se primjećuje uporaba različitih oblika istog leksema (*stolac – stolica*).

Neki od frazema, a većina ih je zapisana upravo među lokalnim frazemima, danas više nisu djelatni zbog toga što u konavoskoj svakodnevnicu više ne postoje predmeti ili radnje nužne za njihovo shvaćanje. Većine lokalnih frazema dosjetili su se stariji informanti, dok je kod mlađih vidljivo neprepoznavanje istih. Također, mlađi su informanti manje kreativni u osmišljavanju i uporabi frazema, pa je česta uporaba grubo vulgarnog stila gdje različite izvedenice jednog frazema konceptualno pokrivaju velik dio ljudskih karakternih osobina i ponašanja. Spomenuti frazemi grubo vulgarnog stila nisu zapisani u ovom radu.

U istraživanju je pronađeno više pasivnih leksema npr. *pešta, sičija, bendevija, kimak* te leksem *verak* kojemu nitko od ispitanih ne zna značenje.

9. Semantička analiza lokalnih frazema

U korpusu frazema dobivenih ovim istraživanjem, najviše je onih frazema koji kao sastavnicu imaju naziv životinje ili naziv određenog dijela tijela. U zoonimnim frazemima potvrđene su neke od sljedećih sastavnica: *bik, bitkavica, bumbar, crv, čela, čuša, deva, guja, guska, janje, jarac, kokotić, leptir, magarac*, a najplodnijim u toj su se skupini pokazale sastavnice: *konj, krava* i *kućak*. U somatskim frazemima potvrđene su neke od sljedećih sastavnica: *bubreg, brk, dlaka, crijeva, grbača, guzica, jezik, kičma, koljeno, kosa, kost, mozak, srce, stomak, uho*, dok su se najplodnijim u toj skupini pokazale sastavnice: *noga, nos, oko* i *ruka*. Sastavnica *ruka* ujedno je i najplodnija sastavnica na razini cijelog korpusa sa 17 potvrda, a slijedi je sastavnica *bog* s 13 potvrda.

U nastavku ću se detaljnije obraditi one sastavnice koje su potvrđene unutar frazema tipičnih samo za područje istraživanja.

Kakav si ko da su te uvatili u Crnojevića Rijeci.

Crnojevića Rijeka nalazi se u Crnoj Gori, a ime je dobila po crnogorskim vladarima iz dinastije Crnojević. Na rijeci se nalazi i istoimeni grad koji je u prošlosti bio važno lučko i trgovačko središte. Crnojevića Rijeka bogata je slatkovodnom ribom uklijom koja je osušena bila jedan od glavnih izvoznih prizvoda tog kraja.¹⁰ Frazem ***ko da su uvatili u Crnojevića Rijeci koga*** označava jako mršavu osobu čija se slika mršavosti postiže usporedbom sa osušenom ribom prethodno izvađenom iz Crnojevića Rijeke.

Osušio se ko skurin.

Spomenutu ukliju u Konavlima nazivaju *skurinom*. Frazemom ***osušit se ko skurin*** označava se osoba koja je u posljednje vrijeme jako smršavila. O skurinima piše i *liberoportal.hr*:

SKURINI poznati još kao skorance ili ukljave, su sitne ribe veličine manje sarđele, uske, tanke i sušene na dimu koji im daje karakterističan miris, spadaju u rod šarana. Trgovci iz Crnojevića, rijeke sa Skadarskog jezera donosili su tu suhu ribu i prodavali je na našem području. Najviše se konzumirala u

¹⁰ Usp. „Rijeka Crnojevića“. *Wikipedia*, 4. 3. 2016. https://hr.wikipedia.org/wiki/Rijeka_Crnojevi%C4%87a [pregled 5. 4. 2022.]

Konavlima, gdje su tu sitnu ribu naprosto obožavali. Spadala je u prave delicije, konavoske žene rado su je spravljale u vrijeme korizme. Ta riba se prodavala po selima od kuće do kuće. Trgovci su ih donosili nanizane na špag ili na tanjem ražnju nanizane kroz oči. Prema kazivanju starijih žena iz Konavala, skurin je bio skupa riba za razliku od bakalara kojega su jeli svakoga petka. Sada je pravi sušeni bakalar skupocjen i nije tako često na našim trpezama, a i skurini su odavno iščezli sa konavoskih pjata. Zbog silnog onečišćenja Skadra sve manje ih je u jezeru, tamošnji ribari vjerni tradiciji i dan danas ih suše na tradicionalni način. Još uvijek ih se može kupiti na crnogorskim placama. Zasižno ste svi čuli za onu uzrečicu¹¹: "Suh k'o skurin" najčešće se tako govorilo za nekoga izuzetno mršavog.¹²

Lijepa je ko inkunjica.

Iako Konavle u potpunosti pripadaju Rimokatoličkoj Crkvi zbog teritorijalne bliskosti i kulturoloških doticaja s pravoslavnim tj. grkokatoličkim narodima, u govoru Konavala česta je upotreba pravoslavne terminologije. Tako Konavljani za samostan kažu *manastir*, za crkvenu župu *parokija*, za svećenika *pop*, a male svetačke slike koje često drže u novčanicima nazivaju *inkunjicama*. Naziv inkunjica dolazi od riječi *ikona*. *Ikona* je slika koja pripada pravoslavnoj liturgiji i prikazuje Krista, Blaženu Djevicu Mariju ili neki svetački prizor. Za osobu iznimne ljepote Konavljani će reći da je ***lijepa ko inkunjica***, dakle usporedit će je sa svetačkom odnosno božanskom ljepotom.

Mogo bi ga staviti u kvadar.

Naziv *kvadar* dolazi od talijanske riječi *quadro*, a znači umjetnička slika. Vjerojatno zbog svog pravokutnog oblika, umjetnička slika metonimijom dobiva ovaj naziv. U Konavlima je kvadar uglavnom značio repliku Da Vincijeve *Posljednje večere* koja je, u gotovo svakoj kući, svoje mjesto nalazila poviše blagovaonskog stola. Za osobe iznimne ljepote, mirnoće i dostojanstvenosti Konavljani će reći da su dostojne za ***staviti ih u kvadar***.

Žuti se ko lijer.

U Konavlima se može čuti frazem ***žuti se ko lijer*** koji označuje da se određena osoba ili stvar jako žute. *Lijer* je drugi naziv za cvijet ljiljan. Iako postoji više vrste ljiljana, pa između ostalih i žuti, najpoznatiji je ipak onaj bijeli tzv. *gospin ljiljan*. Stoga pomalo iznenađuje činjenica da je upravo ljiljan, odnosno lijer, koji je najpoznatiji kao bijeli cvijet, izabran kao referentni termin u ovoj usporedbi.

¹¹ Op.a. frazem.

¹² P. Orlanda. „Prigani skurini – skorance ili ukljave, sjećate li se uzrečice „suh k'o skurin““. *Liberio portal*, 12. 11. 2018. <https://www.liberioportal.hr/lifestyle/ricete-dubrovackog-kraja-prigani-skurini---skorance-ili-ukljave-sjecate-li-se-uzrecice-suh-ko-skurin--> [pregled 5. 4. 2022.]

Žut je ko žukva. // Požutio je ko žukovina.

Žukva ili žukovina konavoski je naziv za grmoliku biljku brnistru, poznatu po izrazito žutim cvjetovima, a koja je rasprostranjena diljem Dalmacije. Za osobu koja ima bolesno žutu boju lica često se kaže da je ***požutila ko žukovina***.

Mlad je ko loćika.

Često se čija mladost uspoređuje s kakvom mladom biljkom ili njenim izdankom. U Konavlima tako možemo čuti frazem ***mlad je ko loćika***. *Loćika* je naziv za salatu, u istraživanju je potvrđen samo kod starijih govornika, a dolazi od latinske riječi *lactuca*.

Pošten je ko vrata od Grada.

Za nepoštena čovjeka Konavljani će reći da je ***pošten ko vrata od Grada***. Grad pisan velikim početnim slovom za Konavljane znači samo Grad Dubrovnik. Vrata od Grada, kroz koja svi moraju proći da bi u Grad i ušli, sinonim su za nepoštenu, nečasnu i nemoralnu osobu.

Što je zasula ko u Dobrašina mlin; meje, meje ženska!

Rijeka Ljuta protječe istoimenim konavoskim selom. Na njoj su u prošlosti izgrađeni mlinovi-vodenice za mljevenje žita. Mlinovi su u privatnom vlasništvu, a mlin spomenut u frazemu pripada obitelji Dobrašin. Kada se htjelo dati do znanja da neka osoba jako puno govori, njezino bi se brbljanje usporedilo s bukom koju je Dobrašinov mlin proizvodio prilikom mljevenja žita. Iako mlinovi postoje i danas, njihova namjena više nije ista; ona je sada isključivo turistička, pa stoga i frazem postaje sve rjeđe potvrđen i prepoznat je samo kod starijih govornika.

Melje ko Urlovićeva šoderica.

Obitelj Urlović nalazi se u konavoskom selu Dubravka, a u svom je vlasništvu imala drobilicu za kamen – u Konavlima poznatiju kao *šodericu*. Šoderica svoje ime duguje *šoderu* – produktu koji nastaje mljevenjem kamenja. Šoder pak potječe od njemačke riječi *schotter* što znači šljunak. Ranije bi Urlovići prikačili svoju šodericu za kamion i po cijelom području Konavala, gdje se zato ukazala potreba, drobili tj. mljeli kamen. Šoderica je proizvodila glasnu i dugotrajnu buku, pa je zbog te svoje osobine postala oznakom za ljude koji mogu

puno i dugo govoriti. S obzirom da *Urlovićeve šoderice* u Konavlima više nema rijetko se, i to isključivo kod starijih govornika, može čuti ovaj frazem.

Najuti se, digne nos i neće s nikijem da govori, nos mu je ko pantapija.

Pantapijom se u Konavlima naziva zasun za vrata koji se koristi na dvokrilnim vratima s unutarnje strane, i to na onom krilu koje se rjeđe otvara. Pantapija je metalna drška koja je pričvršćena na bočnom zidu pored vrata i proteže se od njega do vrata na kojima se uglavi u metalni obruč. Budući da je pantapija prilično duga, kada se kaže da **tko ima nos ko pantapiju**, misli se da ima uzdignut nos. Uzdignut nos upućuje na one koji se naljute i prepuni ponosa misle kako su potpuno u pravu. I u hrvatskom standardnom jeziku često se za onog tko se ljuti kaže da je *digao nos*.

Meni govore da sam ko Pende, da bjestimam.

Pende je nadimak stvarne osobe koja je živjela u konavoskom selu Drveniku. S informantom koji je spomenuo ovaj frazem Pende je bio u rodbinskoj vezi; bio je ujak njegove majke. Pende je bio poznat po bjestimanju, odnosno psovanju. Tako, ako bi tko uputio frazem komu da **bjestima ko Pende**, značilo bi da osoba puno psuje.

Gori si od Pera Šporkoga.

Postojao je u Konavlima čovjek imena Pero, a nadimka Šporki. Živio je u Močićima, a nadimak Šporki dobio je zbog svoje sklonosti psovanju. *Šproko* znači prljavo, a dolazi od talijanske riječi *sporco*. Za onoga koji se izražava ružno i nepristojno kaže se da *šporko govori*.¹³

Skupji je od Pera Zlatnoga.

Pero Zlatni nadimak je stvarne, živuće osobe – P. B.¹⁴ – koja je u Konavlima poznata po jako skupom naplaćivanju svog rada, a bavi se izradom i postavljanjem krovnih oluka. Zlato je oduvijek jako cijenjen i skup materijal, pa se često što skupocjeno uspoređuje sa zlatom npr. *zlata vrijedan* ili *platiti suhim zlatom*. U Konavlima se kaže *platit po zlato*, odnosno platiti određenu stvar kao da kupuješ zlato. Ne čudi stoga da je Pero, zbog visoke

¹³ I sama sam doživjela susret s Perom Šporkijem. Bilo je to za vrijeme hodočašća na našu planinu Sniježnicu. Većina je hodočasnika išla pješke dok je pored nas svećenik prošao jašući na kobili. Pero se Šporki, ne zdvajajući ni trenutka, obratio svećeniku te u istoj rečenici spomenuo i njega, i Boga i kobilu.

¹⁴ Ime i prezime osobe ne navodi se zbog poštivanja privatnosti, a podatci o osobi poznati su autorici rada.

cijene kojom naplaćuje svoje poslove, dobio nadimak **Pero Zlatni**. Kada tko u Konavlima ima osjećaj da je preplatio određen proizvod ili radnju, za osobu koja taj isti proizvod ili radnju nudi reći će da je **skupja od Pera Zlatnoga**.

Dosadan si ko kimak.

Dosadan si ko kimak lokalna je verzija dobro poznatog frazema *dosadan ko stjenica*. *Kimak* je lokalni naziv za stjenicu, kućnog insekta-nametnika kojeg se najčešće može pronaći u spavaćim sobama, budući da se noću hrani krvlju svoga domaćina. Riječ kimak dolazi od latinske riječi *cimex*. Stjenice su insekti kojih se jako teško riješiti, te samim svojim postojanjem kao i noćnim aktivnostima jako dosađuju, a ponekad čak izazivaju i veće psihološke smetnje onima kojima su se uvukli u kuću. Stoga će Konavljani jako dosadnu i nametljivu osobu nerijetko usporediti s kimkom.

Sio će je cio!

Frazem ***sio će je cio*** upućuje na one ljude koji se najprije pobrinu za sebe i svoje potrebe te na kraju i ostvare svoje ciljeve, najčešće se vodeći onom da 'cilj opravdava sredstvo'.

Kad te neko prepane, onda si osto ko inkvetan.

Ostati ko inkvetan frazem je koji označuje stanje čije neugodne iznenađenosti. Riječ inkvetan dolazi od talijanske riječi *inquieto* koja znači nemiran. *Inquietudine* je imenica i znači nemir, jezu, strah – što je osjećaj koji proživljava osoba bivajući neugodno iznenađena na bilo koji način. Frazem je potvrđen samo kod najstarije informantice.

Uvatio me kompasijun od njega.

Frazemom ***uvatio me kompasijun*** izražava se sažaljenje nad čijom tužnom životnom situacijom. *Kompasijun* dolazi od talijanske riječi *compassione* i znači samilost, sažaljenje.

Našo sam joj verak.

Frazem ***naći verak komu / čemu*** znači otkriti princip djelovanja neke osobe ili stvari. Osoba koja je ***pronašla verak*** drugome znat će kako se u budućnosti ophoditi s kim ili čim. U istraživanju jedan je informant prepričao kako je njegov poznanik iz sela Kuna Konavoska

pronašao verak svojoj mazgi: „Kunjanin [je]¹⁵ reko kad ga je udarila mazga (...): „Nije što me udarila, nema veze, našo sam joj verak – zašto udara.“ Značenje riječi *verak* ovim se istraživanjem nije otkrilo. Nitko od ispitanih nije znao objasniti odakle riječ dolazi i što znači.

Pošaji rđu u put, pa ajde za njom u put.

Rđa u doslovnom značenju predstavlja naslagu na željezu nastalu djelovanjem korozije. U prenesenom značenju rđom se naziva kakav nevaljalac ili pokvarenjak. Frazem ***pošaji rđu u put, pa ajde za njom u put*** govori nam kako će tko, ako nevaljalu osobu pošalje da obavi kakav posao, morati poći za njom i posao obaviti sam jer će u protivnom posao ostati neobavljen.

Kasniš ko objed u Jele Godenove.

Prema kazivanjima jednog od informanata u selu Gabrili živjela je Jele nadimka Godenova. Objed se kod Jele često jeo tek oko 16.00 sati što je za stare Konavljane, koji su voljeli objedovati uz zvukove crkvenih zvona u podne, bilo prilično kasno. Stoga se danas, u Konavlima, onome tko kasni u pripremi obroka, može reći kako mu jelo kasni ***ko objed u Jele Godenove***.

Nikad doć, ko ručak iz Bačeva Dola.

Osim Jelinog, još je jedan ručak kasnio. Taj je bio iz Bačeva Dola, odnosno iz jednog od zaselaka mjesta Grude. Istraživanjem se nije došlo do potpuno jasnog objašnjenja zašto je ručak iz Bačeva Dola kasnio, može se samo pretpostaviti zašto je tomu tako. Naime, u prijašnjim su vremenima muški članovi obitelji obrađivali zemlju u Konavoskom polju i kada bi došlo vrijeme ručka, tamo bi i ručali. Jedan od zadataka mlađih ženskih članica obitelji ili djece bio je da taj ručak *muškima* – i donesu. Budući da je, od svih zaselaka Grude, Bačev Do najudaljeniji s obzirom na Polje moguće je da su stanovnici Bačeva Dola, zbog dužeg puta kojim je hrana trebala doći, uvijek zadnji dobivali svoj ručak. Kada se želi reći da se što kasni, u Konavlima se tako može upotrijebiti frazem ***ko ručak iz Bačeva Dola***.

Kasniš ko grudsko podne.

Osim ručka, na Grudi je kasnio i sat. I to onaj na zvoniku. Konavoski su vinogradari za rad u vinogradima često u službu uzimali nadničare – težake. Svim težacima odmor je trajao od 12.00 do 14.00 sati. No, grudski su domaćini svojim težacima odlučili dvadeset

¹⁵ Istaknula L.M.

minuta odmora oduzeti prijevarom. Naime, sa svojim su mjesnim svećenikom dogovorili da podne zvoni dvadeset minuta kasnije i tako im skрати vrijeme odmora. Danas zvono zvoni uredno, a onome tko je sklon kašnjenju može se reći da je njegovo kašnjenje nalik **grudskom podnevu**.

Laže gore, nego Lase Baletin.

Lase Baletin slovi za najvećeg lašca koji je ikada živio u Konavlima. Njegove laži nisu bile male ili one koje se nazivaju lažima iz nužde, već su to bile grandiozno izmišljene priče na granici s grotesknim. Jadna takva priča koju je Lase pričao opisuje događaj iz lova. Naime, govorio je kako je jednom na svojoj njivi ugledao zeca, ali nije imao spremnu lovačku opremu pa je umjesto sačme u metke ubacio sjeme kupusa. S takvim metcima vlastite proizvodnje pucao je na zeca, no na svoju žalost nije ga uspio usmrtiti. Godinu dana nakon, govorio je Lase, vidio je on opet istog zeca – „*a iz uši mu kupus raste!*“

Jedan od mještana sela Mihanići na svečanom ručku u čast seoskog zaštitnika, u svom je domu za gosta imao Lasu Baletina. Budući da je svaka obitelj priredila slavlje za svoje goste, kasnije su tog mještanina u selu ispitivali kakva je atmosfera kod njega. Odgovor o situaciji u njegovoj kući bio je sljedeći: „*Laže Lase – laže; a laže Lukato, a tovarit će i naš Pavo koliko bude jaki!*“ Jasno je iz rečenoga da su svi dobro znali da Lase laže i da su se, ako bi se okupilo kakvo veće društvo, laži nizale kako bi druženje bilo što zanimljivije. Frazem ***lagat gore od Lase Baletina***, tako znači puno, patološki lagati.

Ima poskoka u špàgu.

Frazem ***imati poskoka u špàgu*** ekivalent je frazemu *imati zmiju u džepu*. Na popisu lokalnih frazema našao se iz dva razloga. Prvi je taj što se u frazemu spominje konkretna vrsta zmije – poskok – lokalno veoma raširena. Drugi je razlog što se u frazemu koristi i leksem *špàg*, lokalni naziv za *džep*. Frazem se koristi kada se želi reći da je netko jako škrt. Za osobu koja je jako škrtka kaže se da gotovo nikad ne poseže za novcima ili novčanikom koji se najčešće, barem kod muškaraca, nalazi u džepu, kao da si takvom radnjom riskira život jednako kako bi ga riskirala kada bi u tom istom džepu bila zmija, i to ne bilo koja, već ona najotrovnija – poskok.

Visok ko ostožijer.

Sijeno se, u Konavlima, osim u *pojati* – gospodarskom objektu namjenjom čuvanju sijena, čuvalo i na otvorenom, zbijeno u stog. Sijeno se u stog zbijalo oko *ostožijera*, visokog drvenog stupa. Ostožijer je znao biti dug i do šest metara, stoga se visoke osobe često uspoređivalo upravo s njim. Danas nema više stogova, pa je i frazem *visok ko ostožijer* vrlo rijetko potvrđen. U istraživanju ga je naveo samo jedan informant koji pripada starijoj skupini govornika.

Vazda će mu pile jesensko kjucat u guzicu.

Pile je mala životinja, a ono izleženo u jesen – van sezone u kojemu se inače pilići legu – još i manja; pa se tako navedenim frazemom znalo narugati osobi niskog rasta. Ovaj je frazem navela samo najstarija informantica.

Gorko ko sičija.

Sičijom se u Konavlima nazivala tuberkuloza. Poznati je simbol tuberkuloze iskašljavanje krvi koji je je ostavljao gorak okus u ustima. Zbog toga se često, kad se konzumira nešto jako gorko, kaže da je ***gorko ko sičija***.

10. Rječnik frazema¹⁶

A

ABORAT

šporak ko aborat jako prljav: *Šporak je ko aborat.*

AFANI

uvatili su afani koga osjeća slabost i nagli nalet vrućine u menopauzi *tko: Uvatili me afani.*

ALAL

mala bez alala dobiti *što* bez zasluge; dobiti *što* bez blagoslova; imetak, imati bogatstvo bez blagoslova: *Što će ti mala bez alala?*

AMERIKA

¹⁶ Rječnik frazema napravljen je po uzoru na Rječnik frazema iz knjige *Frazeologija splitskog govora s rječnicima* Mire Menac-Mihalić i Antice Menac.

otkrit Ameriku predstavljati nešto staro, već poznato kao novootkriveno: *E, sad si ti otkrio Ameriku!*

ARAP

crn ko Arap jako crn: *Crn je ko Arap.*

AUTO

da si lud, ubilo bi te auto pravi se lud *tko*, a očito je da to nije: *Da si lud ubilo bi te auto, nijesi lud znači.*

AUTOBUS

lijeva je samo za u autobusa uč kome: osoba koja se, igrajući nogomet, koristi samo desnom nogom; smotan nogometaš: *Kad igramo nogometa – ima samo desnu, a lijevom ne može ništa - lijeva mu je samo za u autobusa uč.*

AVET

izgledat ko avet izgledati kao nakaza, sablast, utvara: *Što si tako smršavila, ko avet si?*

B

BABA

isprđela baba zube kome blaga poruga malo djeci kada im ispadnu mliječni zubići: *Ležo s babom, pa mu baba isprđela zube. Prnula baba pa ispo zub.*

kurijozan ko kakva baba znatiželjna osoba koja voli i želi znati sve novosti: *Što si kurijozan ko kakva baba?*

BAČVA

bačva bez dna 1. osoba koja puno pije: *On je bačva bez dna kad ulijeva u sebe. More u njega ko u bačvu. 2.* jako pohlepna osoba: *Kad nešto dajvaš i onda usipješ ko da je u bačvu bez dna. Ti usipješ, a tamo ništa ne fermava.*

debeo ko bačva jako debeo: *Debeo je ko bačva.*

govorit ko iz bačve imati dubok glas: *Govori ko iz bačve.*

BEBA

spat ko beba čvrsto i mirno spavati: *Spiš ko beba.*

BEG

živjet ko beg dobro i lagodno živjeti; živjeti u obilju: *Živi ko beg.*

BENDEVIJA

{širok} ko bendevija osoba široke tjelesne građe: *Širok je ko bendevija.*

BESKRVAN

bit beskrvan biti bez energije: *Što si tako beskrvan, daj se malo probudi!?*

BIK

jak ko bik veoma jak: *Jak je ko bik.*

BITKAVICA

jest ko bitkavica jesti jako malu količinu hrane: *Jest ko bitkavica.*

BOB

ne vrijedi ni pišljiva boba što bezvrijedno je što: *Ne vrijedi to ni pišljiva boba.*

BOCA

voli zavirit u bocu ko sklon je prekomjernoj konzumaciji alkohola *tko*: *Voli on zavirit u bocu.*

BOG

Bogu dušu, Bog je neće **1.** mučnina uzrokovana pijanstvom, stanje mamurluka: *Bogu dušu bog je neće.* **2.** slabost, mučnina: *Ajme meni, Bogu dušu, Bog je neće!* **3.** stanje samrti: *Bogu dušu, Bog je neće!*

Bogu iza leđa jako daleko, u zabiti: *To je Bogu iza leđa.*

Bogu iza nogu jako daleko, u zabiti: *De je to, Bogu iza nogu!?*

dodijati i Bogu i narodu svima dosađivati: *Dodijao si i Bogu i narodu. Dodijao i Bogu i narodu i sebi najposlije.*

dobiti boga svoga biti fizički kažnjen: *Dobit ćeš ti svoga boga!*

dužan i Bogu {i narodu} pun dugova, prezadužen: *Dužan je i Bogu i narodu. I Bogu je dužan.*

krasti (trošiti) Bogu dane besposličariti, ništa ne raditi: *A, jes, valaj baš, kradeš Bogu dane. Troši bogu dane.*

ne bi do ni Bogu tamjana ko jako je škrt ko: *Ne bi do ni Bogu tamjana, eto ti kako je škrt.*

nemat kad {ni} Boga moliti biti prezaposlen: *Nemam kad Boga moliti.*

ni za što Bog nije stvorio koga nesposoban je tko za bilo što: *Ni za što te Bog nije stvorio!*

poji bi i Bogu nogu ko proždrljiv je tko: *Poji bi i Bogu nogu!*

uvatiti Boga za bradu postići uspjeh: *Uvatijo je Boga za bradu.*

skidati bogove teško psovati: *Što skidaš bogove?*

BOKUN

davati bokun iz usta biti velikodušan, biti darežljiv; davati drugima nauštrb sebe: *Davaš mu bokun iz usta, a ti nemaš.*

BRAT

znati ko brata koga dobro poznavati koga; predvidjeti čije ponašanje: *Znam ga ko brata.*

BRDO

ko od brda odvajen 1. krupnog rasta, kršan: *Ko od brda odvajen je. 2.* jako snažan: *Ko od brda odvajen.*

BRK

objesio se brk kome // objesit brke tužan je *tko*, razočaran: *Objesio mu se brk. Objesio brke.*

omastit brk (brke) okoristiti se: *I najes i pokras - omastijo brke.*

BROD

pun ko brod jako bogat: *Pun je ko brod.*

širok ko brod jako debeo; širok: *Široka je ko brod.*

BUBREG

živjet ko bubreg u loju živjeti u obilju: *Gledaj kako mu je dobro - ko bubreg u loju.*

BUDALA

ko budali šamar dobro je došlo *komu što*: *To mi je došlo ko budali šamar.*

BUKVAR

čitati ko bukvar koga dobro poznavati *koga*; predvidjeti *čije* ponašanje: *Čitam te ko bukvar.*

BUMBAR

{debeo} **ko bumbar** jako debeo: *Ko bumbar je.*

C

CIGANKA

crna ko Ciganka tamnoputa, jako crna: *Crna je ko ciganka.*

CIGO

crn ko Cigo tamnoput, jako crn: *Crn je ko Cigo.*

CIPELA

izut se iz cipela 1. jako se napiti: *Izuli smo se iz cipela. 2.* odati se: *„Iz cipela se izuo kad je ispričo on sam ono što je istina.“*

CRIJEVA

krče crijeva kome jako je gladan *tko*: *Krče mi crijeva od gladi.*

zalijepila su se crijeva za leđa kome jako je gladan *tko*; izgladnjel: *Zalijepila mi se crijeva za leđa.*

CRV

imat crve u guzici 1. biti nemiran: *Ima crve u guzici.* **2.** biti nestrpljiv: *Ima crve u guzici.*

ko crv u drvu jako vrijedan, radišan: *Vazda radi nešto, ko crv u drvu.*

{**uporan**} **ko crv u drvu** jako uporan: *Uporan je ko crv u drvu.*

svi {su} crvi u guzici kome nestrpljiv je *tko*: *Svi crvi u guzici.*

CURICA

ko curica blaga poruga sramežljivu dječaku: *Što si tako ko curica!*

lijep ko curica jako lijep dječak ili muškarac: *Lijep je ko curica.*

CVIJET

lijep ko cvijet jako lijep: *Lijep je ko cvijet.*

Č

ČAČKALICA

{**mršav**} **ko čačkalica** jako mršav: *Mršav je ko čačkalica.*

ČAVO

prodo bi čavo iz grede ko dobar trgovac je *tko*: *Prodo bi čavo iz grede.*

ČELA

ko čela na cvijetu jako vrijedan, radišan: *Radišan je ko čela na cvijetu.*

ČELIK

tvrdi od čelika jako izdržljiva osoba: *Što je sve žena prošla, tvrđa je od čelika.*

ČEP

pjan ko čep jako pijan: *Pjan je ko čep.*

ČOEK

ček bez duše bezosjećajan čovjek: *Ček bez duše.*

ček i po ispravan, odličan; jako dobar čovjek: *On je čojek i po.*

ček na {svom} mjestu ispravan, jako dobar čovjek: *Ček na svome mjestu. Čovjek na mjestu.*

čovjek od riječi pouzdan čovjek: *On je čovjek od riječi.*

{čovjek} nije od riječi nepouzdana osoba; osoba kojoj se ne može vjerovati: *Čovjek nije od riječi.*

gotov čovjek samostalan, neovisan čovjek: *To je gotov čovjek.*

ČOVJEK v. ČOEK

Ć

ĆAĆA 1

bit i ćaća i mati kome biti dobar *komu*; brinuti se o *komu* kao o vlastitom djetetu: *Kad je neko tuga, onda mu se posvetiš ko da si mu i ćaća i mati.*

i ćaću bi prodo ko trgovac bez morala: *I ćaću bi prodo.*

nije ti ćaća caklar! nisi proziran: *Makni se, nije ti ćaća caklar!*

pjunuti ćaća jako sličan ocu: *Pjunuti je ćaća.*

puki ćaća jako sličan ocu: *Vidi ga, puki ćaća!*

ĆAĆA 2

poć na ćaću poludjeti: *Pošo je na ćaću.*

ĆUK

sam ko ćuk jako sam, usamljen: *Sam je ko ćuk.*

ĆUSKSIJA

pjan ko ćuskija jako pijan: *Pjan je ko ćuskija.*

ĆUŠA

kočut ko ćuša jako tvrdoglav: *Kočuta je ko ćuša.*

DAR

imat dar govora biti brbljav: *Ima dar govora.*

DASKA

fali daska u glavi kome lud je tko: *Fali mu daska u glavi.*

DEBEO

debeo ko prasac (prase) jako debeo: Da bome, debeo je ko prasac! *Debeo je ko prase.*

DEGENEK

dobit degenek biti fizički kažnjen: *Dobit ćeš ti degenek!*

DEVA

pjan ko deva jako pijan: *Pjan je ko deva.*

DIJETE

{ponašat se} ko đeca ponašati se djetinjasto, nedoraslo: *Ne budite đeca!*

DIV

jak ko div veoma jak: *Čoek jak ko div.*

DLAKA

ić niz dlaku kome ugađati komu: *Ideš mu niz dlaku.*

tražiti dlaku u jajetu (jaju) biti sitničav: *Vidi ga što traži dlaku u jajetu. Ima ih još takvih - traži dlaku u jajetu.*

nemat dlake na jeziku govoriti otvoreno, bez okolišanja: *On ti nema dlake na jeziku.*

DNO

dno dna propalica: *Dno dna si.*

DOBAR

bit u dobre s *kijem* biti u dobrim odnosima s *kim*: *U dobre su oni.*

ne bit u dobre s *kijem* ne bit u dobrim odnosima s *kim*: *Ne bit š njim u dobre.*

DOMA

doć će {meni} doma *ko* bit će fizički kažnjen *tko*: *Doć ćeš ti meni doma.*

nisu/nijesu svi doma *kome* lud je *tko*: *Nisu njemu svi doma. Nijesu mu svi doma.*

DRAMA

raditi dramu preuveličavati: *Ne radi dramu.*

DREN

zdrav ko dren jako zdrav: *Zdrav sam ko dren.*

DRVO

šelo drvo na drvo glup je *tko*: *Šelo drvo na drvo.*

DUGA

fali duga u glavi *kome* lud je *tko*: *Fali mu jedna duga u glavi.*

fale dvije duge u glavi *kome* lud je *tko*: *Fale mu dvije duge u glavi.*

DUŠA

duša od čojeka jako dobar čovjek: *Duša od čovjeka.*

poznat u dušu *koga* dobro poznavati *koga*; predvidjeti čije ponašanje: *Znači da ga poznaš u dušu.*

DŽ

DŽEVERDO

ko dževerdo jako bitna osoba: *Ko dževerdo, nije to običan čavatin.*

Đ

ĐE

sio đe je cio pobrinuo se za sebe *tko*: *Sijo đe je cijo – to ti je kad se ukalumo đe oće.*

E

ENGLEZ

pravit se Englez glumiti nerazumijevanje: *Pravi se Englez, neće da svati što ti govoriš.*

ESPERIMENAT

bit na esperimentima raditi beskorisan posao: *Vazda je na esperimentima.*

F

FERAL

dobit po feralu biti fizički kažnjen: *Dobit ćeš po feralu.*

FILM

bit u svom filmu biti u nekom svom raspoloženju; biti neobičan: *On je u svom filmu.*

G

GAĆE

napunit gaće jako se bojati: *Napunijo je gaće.*

tresu se gaće kome jako se boji *tko*: *Tresu mu se gaće.*

usrat se u gaće jako se bojati: *Au, što se usro u gaće!*

GAS

bit pod gasom biti pijan: *Pod gasom je.*

GLADAN

gladan ko kućak (pas) jako gladan: *Gladan sam ko kućak. Gladan sam ko pas.*

GLAVA

doć će glave kome ko / što tko ili **što** će prouzrokovati nevolje **komu**: *Doć će ti to glave.*

dignut glavu u nebesa biti umišljen, ohol: *Digo glavu u nebesa.*

glava je u oblacima kome bezbrižan je **tko**: *Glava mu u oblacima.*

glavom kretat u nebo biti umišljen, ohol: *Glavom kreće u nebo.*

ić glavom kroz zid postupati nerazumno: *Ideš glavom kroz zid.*

imat glavu u torbi biti u životnoj opasnosti: *Glava mu u torbici.*

izgubit živu glavu opasno živjeti; riskirati: *Izgubi(t) ćeš živu glavu.*

lud u glavu jako lud: *Lud je u glavu.*

ni za živu glavu! nipošto, ni u kojem slučaju: *Ni za živu glavu!*

nosit glavu u torbici (torbi) opasno živjeti; riskirati: *Glavu nosiš u torbici. Nosi glavu u torbi.*

poć glavom poludjeti: *On će poć glavom.*

siromah u glavi umno ograničen; glup: *Siromah je u glavi.*

skakat po glavi kome jako dosađivati **komu**: *Nemoj mi skakat po glavi.*

GLUP

glup ko tri glupa jako glup: *Glup si ko tri glupa.*

GODINA

bit u godinama biti starije životne dobi: *On je već u godinama.*

GOMLO v. GOVNO

GOSPA

Gospa od cukara osjetljiva, umišljena ženska osoba: *Ko se drži, najviše ženska bogati, to je bila Gospa od cukara.*

GOTOVO

zacrtat i gotovo držati se samo svoga; nikako ne popustiti: *Zacrto je to i gotovo.*

GOVNO

bit od govana biti bez energije; nikad spreman za akciju: *Od govana si!*

izijo bi i govno *ko* izjelica je *tko*, proždrljivac: *Izijo bi i govno.*

ižest govno izvisiti; ne dobiti očekivano: *Izijo sam govno.*

ko govno na kiši {od sedam dana} loše raspoložen; jadan: *Osjećam se govno na kiši {od sedam dana}.*

razbit se ko gomlo srušit se na pod cijelom površinom svoga tijela: *Razbijo se ko gomlo.*

stislo se gomlo u guzici *kome* jako se boji *tko*: *Stislo mu se gomlo u guzici.*

GRANA

{mršav} **ko grana** jako mršav: *Mršav je ko grana.*

nikako izać na zelenu granu s kijem ne moći izaći iz neprilika s *kim*; ne moći se složiti s *kim*: *Nikako s njim na zelenu granu.*

pilat granu na kojoj sediš nepromišljeno se ponašati; ponašati se tako da sebi radiš gore: *Pilat granu na kojoj sediš.*

GRBAČA

imat (nosit) na grbači koga biti opterećen materijalnom brigom za *koga*: *Imam ga na grbači. Nosim ga na grbači.*

GRČKA

dužan ko Grčka jako dužan: *Dužan je ko Grčka.*

GRDOSIJA

{**velik**} **ko grdosija** krupnog rasta, kršan: *Velik, ko grdosija je.*

GRLICA

usrat se ko grlica jako se preplašiti: *Usro se ko grlica.*

GRLO

ić grlom u jagode nerazumno se ponašati: *Ideš grlom u jagode.*

GRM

u tom grmu leži zec shvatiti što: *A, u tom grmu leži zec!*

GROB

okrenut se u grobu pokojnik bi bio nezadovoljan čijim postupkom: *Ćaća bi ti se u grobu okrenuo.*

GROF

ko grof jako bogat: *Vidi ga; ko grofa.*

GROM

jak ko grom veoma snažan; jak: *Jak je ko grom.*

GUĆI

gući za po kući jako bogat: *Gući za po kući.*

GUJA

ljut ko guja jako ljut: *Ljut je ko guja.*

GUSKA

ić ko guske u maglu nerazumno se ponašati; zbunjeno: *Ideš ko guske u maglu.*

GUST

ne bit po gustu *kome* se ne sviđa što: *Nije mu to po gustu.*

ne dat gusta *kome* ne dopustiti da uživa *tko*, prkositi: *Ne daj mu gusta!*

GUZICA

bit sretne guzice imati puno sreće u životu: *Sretne je guzice.*

čuvat svoju guzicu pobrinuti se prvo za sebe: *Čuva svoju guzicu.*

dobit {prutom} po guzici biti fizički kažnjen: *Dobit ćeš prutom po guzici.*

došlo iz guzice u glavu *kome* napokon je *tko* shvatio što: *Došlo mu iz guzice u glavu.*

ko da je u guzici štap od metle *kome* hoda pretjerano uspravno *tko*, kruto: *Ko da ima u guzici štap od metle.*

lijen ko guzica jako lijen: *Lijen je ko guzica.*

pjan ko guzica jako pijan: *Pjan ko guzica.*

bit teške guzice jako lijen: *Teške je guzice.*

uvlačit / zavlačit se u guzicu *kome* ulizuje se *tko* *komu*: *Što se uvlačiš u guzicu? Zavlači se u tuđe guzice.*

I

IĆ

ić s *kijem* biti u ljubavnoj vezi s *kim*: *Ona ti ide s njime.*

ić skupa (zajedno) biti u ljubavnoj vezi: *Oni idu skupa. Oni idu zajedno, vjeraju se.*

IGLICA

bit na iglicam{a} nestrpljivo iščekivati: *Sve sam na iglicam. Na iglicama sam.*

INKUNJICA

lijepa ko inkunjica jako lijepa: *A, vidi je, što je lijepa, ko inkunjica.*

INKVETAN

ostat ko inkvetan neugodno se iznenaditi: *Kad te neko prepane, onda si osto ko ikventan.*

IZROD

izrod svoje vrste drugačiji od svih svojih; izopćenik: *A, jesi izrod svoje vrste.*

J

JA

nemat svoje ja nemati samopouzdanja: *Nema on svoje ja.*

JABUKA

rumen ko jabuka jako rumen; zdrave boje u licu: *Rumen je ko jabuka.*

JAJE

ić (hodat) ko po jajima hodati oprezno, polako: *Ide ko po jajima. Hoda ko po jajima.*

pokvaren ko mućko jaje jako zločesta osoba, pokvarenjak: *Pokvaren ko mućko jaje.*

JANJE

umiljat ko janje jako umiljat: *Kako je umiljat, ko janje.*

JARAC

smrdet ko jarac jako smrdjeti: *Smrđi ko jarac.*

stara jarčina // stari jarac // jarčina pokvareni starac; stari ženskar: *To je stari jarac. Jarčina.*

JEDNO

na jedno {uho} uđe, na drugo izade biti nezinteresiran za ono što govori *tko*; ignorirati: *Nezainteresiran je, na jedno mu uđe na drugo izade.*

JEZIK

brži je jezik od pameti kome nepromišljen je *tko*: *Jezik mu je brži od pameti.*

imat jezik ko u krave rep govoriti ružno o *komu* ili *čemu*: *Jezičina mu je ko u krave rep.*

imat {dugu} jezičinu govoriti ružno o *komu* ili *čemu*: *Ao, kakvu ima jezičinu! Imo je dugu jezičinu.*

JUBICA

bit u jubicam biti jako zaljubljen: *Oni su ti u jubicam.*

JUČE(R)

ne bit od juče imati iskustva: *Nisam ja od juče.*

ko da se jučer rodijo ko nema iskustva *tko*: *Ko da sam se ja juče rodila.*

K

KAČULIĆ

izvrnut kačulić na glavu kome iznevjeriti *koga*: *Gledaš ga ko oči u glavi, a kad od tebe pođe izvrne ti kačulić na glavu.*

KALEŽ

ukro bi i kalež iz crkve ko nepopravljivi kradljivac je *tko*, lopov: *Ukro bi taj i kalež iz crkve.*

KAMEN

hladan ko kamen bezosjećajan: *Hladan ko kamen.*

KAP

držat (čuvat) ko kap vode na dlanu koga jako pažljivo brinuti o *komu*: *Držiš ga ko kap vode na dlanu. Čuvat nekoga ko kap vode na dlanu, ko ja Luciju.*

nema (ni) kapi krvi u kome blijed je *tko*, bolesnog izgleda: *Blijed je, izgleda ko da nema u njemu kapi krvi.*

KAPA

skidat kapu kome iskazati poštovanje prema kome: *Skidam ti kapu.*

KAŠAJ

mačji kašaj beznačajna, sitna poteškoća: *Ma nije ti to jako opasno, to ti je mačji kašalj.*

KIČMA

bit bez kičme biti bez samopouzdanja; bez čvrstog stava: *Bez kičme si!*

KIMAK

dosadan ko kimak jako dosadan: *Dosadan si ko kimak.*

KINTA

nemat kinte nemat novaca: *Nemam kinte!*

KIŠA

popijo bi kišu isusovu ko može puno popiti *tko*, pijanica je *tko*: *Popijo bi kišu isusovu, sve bi popijo, kako ne bi, što god mu dođe sade!*

KLADA

spat ko klada jako dobro i čvrsto spavati: *Spiš ko klada.*

KLAUN

bit klaun ponašati se blesavo, šašavo: *Ne budi klaun!*

KLICA

mlad ko klica jako mlad: *Govorili su da je mlad ko klica.*

KOJENO

ne bit ni do kojena kome ne biti dorastao kome; biti puno lošiji od koga: *Nije on njom ni do kojena.*

KOKOTIĆ

ko kokotić sklon borbi, tučnjavi: *Agresivan, onako ko kokotić.*

KOKOŠ

mokar ko kokoš jako pokisnuti; biti jako mokar: *Mokra sam ko kokoš!*

okisnut ko kokoš jako pokisnuti; biti jako mokar: *Okiso sam ko kokoš!*

vuć se ko krepana kokoš biti bez energije: *Vuče se ko krepana kokoš.*

KOMPASIJUN

uvatijo je kompasijun koga sažalit se nad kim: *Uvatio me kompasijun od njega.*

KONAC

pomrsit konce kome pokvariti planove komu: *Njezina prijateljica pošla za nj i onda jom pomrsila konce.*

KONAT

nije po kontu kome što: ne odgovara kome što: *Nije mu to po kontu.*

KONTRA

uvik kontra {takva sorta} obrnuto nego kako bi trebalo: *Uvik kontra - takva sorta.*

KONJ

bit na konju naći se u dobroj poziciji, postići uspjeh: *Nešto ideš radi(t) i obavio si dobro i završio si s otim (..) e sad si na konju.*

{izdržljiv} ko konj jako izdržljiv: *Izdržljiv je ko konj.*

past s konja na magarca doživjeti neuspjeh: *Panuo je s konja na magarca.*

radit ko konj puno raditi: *Radi ko konj.*

umoran ko konj jako umoran: *Umoran sam ko konj.*

KOSA

imat duge kose, a kratku pamet biti umno ograniče, glup: *U cure su duge kose, a kratka pamet.*

KOST

bit sama kos i koža bit jako mršav: *Sama je kos i koža.*

stare kosti! komentar kojim starije osobe izriču osjećaj kostobolje npr. kad ustaju:
Ajme, stare kosti!

KRAJ

nema {niđe} kraja kome dobrostojeć je *tko*, bogat: *Nema mu niđe kraja.*

nije bilo ni na kraj pameti kome što nije razmišljao o čemu *tko*: *Bože mi prosti, nije mi to ni na kraj pameti. Nije mi to bilo ni na kraj pameti.*

KRALJEVIĆ

hrabar ko kraljević Marko jako hrabar: *Hrabar ko krajević Marko.*

KRAVA

ko da je krava zalizala (oblizala) koga ima zalizanu kosu *tko*: *Gledaj kako se zalizo ko da je ga je krava oblizala. Izgleda ko da je koga krava zalizala.*

ko da je s kravom ležo ko nosi izgužvanu odjeću *tko*: *Ko da je s kravom ležo.*

krava je žvakala koga nosi izgužvanu odjeću *tko*: *Bože moj, ovega čoeaka, kako ga je vako žena izvadila iz mašine. Ono radno odijelo plavo, a Bože to zgužvan, u nas bi rekli krava ga je žvakala.*

lijen ko krava {gatačka} jako lijen: *Lijen je ko krava.*

moć ležat ko kravetina izležavati se, biti lijen: *Može ležat ko kravetina.*

nijesmo zajedno krave pasli superioran je *tko* odnosu na *koga*; nije *tko* blizak s *kim*, nema *tko* ništa zajedničko s *kim*: *Nijesmo mi zajedno krave pasli.*

KREDENCA

bit za u kredencu biti lijep; služiti samo za ljepotu: *Ona je za u kredencu, nije za radit.*

KRIK

spat ko krik spavati čvrsto, duboko, nepomično: *Spi ko krik.*

KRILA

dobit krila dobiti samopuzdanje: *Dobijo si krila.*

KRIV

ni kriv ni dužan nepravredno optužen: *Osudili ga, ni kriva ni dužna.*

KROV

imat pod svojim krovom koga brinuti o kome: *Dok si pod mojim krovom...*

lova do krova veliko bogatstvo: *Lova do krova.*

KRPA

blijed ko krpa jako blijed: *Blijed si ko krpa.*

našla krpa zakrpu našao je *tko* para sebi ravna, našli su se isti: *Našla krpa zakrpu.*

KRUH v. KRUV

KRUV

dat kruv u ruke kome odgojiti *koga*, osposobiti *koga* za život: *Dat mu kruv u ruke.*

dobar ko kruh jako dobar: *Dobar je ko kruh. Dobričina - ko kruh.*

dovest do kruva koga odgojiti *koga*, brinuti se o *kome* dok ne postane samostalan; osposobiti *koga* za život: *Dovest ga do kruva.*

ne najes se još svoga kruha biti nesamostalan; ne moći se još sam uzdržavati: *Nisi se još svoga kruha najjo!*

tražit kruva preko pogače biti pohlepan: *Što će mu kruva preko pogače!*

KRUŠKA

ubit se ko kruška srušit se na pod cijelom površinom svoga tijela: *Ubio sam se ko kruška.*

KRV

crven ko krv jako crven: *Crven ko krv.*

dat krvi ispod grla kome biti velikodušan prema *komu*, darežljiv: *Do bi ti krvi ispod grla.*

popit krv kome 1. dosađivati *komu*: *Popij si mi krv!* 2. jako izivcirati *koga*: *Popij mi je krv!*

KUČAK

držat ko kučak do pete noge do koga ne poštivati *koga*: *Drži do njega ko kučak do pete noge.*

{**krepat**} **ko kučak** umrijet sam, zaboravljen od ljudi; nedostojanstveno umrijeti: *Krepo ko kučak.*

lapće ko kučak halapljivo jesti: *Lapće ko kučak.*

more pojest ko kučak ko proždrljivac je *tko*, izjelica: *More pojest ko kučak.*

nervoz(an) ko kučak jako nervozan: *Vidi ga što je nervozan ko kučak. Nervoz sam ko kučak.*

ostat ko kučak biti sam; usamljen: *Osto ko kučak.*

umoran ko kučak jako umoran: *Umoran sam ko kučak.*

vuć se ko prebjeni kučak biti bez energije: *Vuće se ko prebjeni kučak.*

KUĆA

iz dobre (velike) kuće biti iz ugledne obitelji: *Oženio se iz dobre kuće. Iz velike kuće je.*

od kuće biti iz ugledne obitelji: *Boje da je od kuće, pa da je i od kučke.*

piši kući – propalo neostvarena radnja; propali planovi: *Ništa od tega; piši kući – propalo!*

KUFER

pun je kufer kome svega je dosta *komu*: *Pun mi je kufer.*

KUGA

smrdet ko kuga jako smrdjeti: *Smrdi ko kuga.*

KUPE

ja u kupe, ti u špade govorimo o različitim stvarima; ne razumijmo se: *Ja u kupe ti u špade, kontra vazda.*

KVADAR

ne moć se, nego u kvadru ne podnositi se međusobno: *Dvije ženske ne mogu, nego u kvadru. U kvadru mogu, ne govoru.*

staviti u kvadar koga smatrati koga jako lijepim, dostojanstvenim: *Mogo bi ga staviti u kvadar.*

L

LADAN

ostat ladan ostati pribran; bez emotivne reakcije: *Osto ladan, ni okom trepuno nije.*

LAĐE

sve su lađe potonule kome razočaran je tko: *Sve su mu lađe potonule.*

LAGAN

lagan ko pero (perušina, perce) jako lagan: *Lagan je ko pero. Lagan je ko perušina. Lagan je ko perce.*

LAGATI

laže čim zine ko uvijek laže tko; veliki je lažljivac: *Laže čin zine.*

LAKŠE

lakše je preskočiti nego zaobići koga jako je debeo tko: *Lakše ga je preskočiti nego zaobići.*

LASE BALETIN

lagat ko Lase Baletin puno lagati; izmišljati priče: *Laže gore nego Lase Baletn.*

LED

napiši na led, pa pristavi pri oganj što beskorisna, bezvrijedna stvar ili radnja je *što*:
Napiši na led, pa pristavi pri oganj.

LETVA

pjan ko letva jako pijan: *Pjan ko letva.*

LEPTIR

imat leptiriće u stomku biti uzbuđen zbog zaljubljenosti: *Sve su mi leptiriću u stomku.*

LIJEPO

lijepo se gledat s kijem slagati se s *kim*; živjeti u miru i slozi: *Lijepo se gledajte!*

LIJER

žutit se ko lijer jako se žutiti: *Žuti se ko lijer.*

LIJEVA

osamsto lijeve nikad: *Osamsto lijeve.*

LIMA

tvrd (škrt) ko lima jako škrt: *Onaj ko je bio tvrd na dinaru, taj je bio tvrd ko lima.*
Škrt je ko lima.

LIMUN

žut ko limun jako žut: *Žut je ko limun.*

LINCUN

bijel ko lincun jako bijel; blijed: *Bijel je ko lincun.*

LISAC

stari lisac jako lukava, iskusna osoba: *To je stari lisac!*

LISICA

lukav ko lisica jako lukav: *Lukav je ko lisica.*

LIŠO

proj lišo izvući se bez posljedica: *Prošo je lišo, nije mu se ništa dogodilo.*

LOĆIKA

mlad ko loćika jako mlad: *Mlad je ko loćika.*

LOJ

ide sve ko po loju kome ide sve dobro u životu *komu: Ide mu sve ko po loju.*

LONAC

bit svakom loncu poklopac na sve imati spreman odgovor: *Na sve moraš poklopit – svakom si loncu poklopac.*

našo lonac poklopac naći para sebi ravna: *Svaki lonac našo poklopac.*

LOPOV

ružan ko lopov jako ružan: *Jadan, ružan je ko lopov.*

LOZOVAC MARKO

radit će Lozovac Marko fizička će kazna biti izvršena šibom od lozove grane: *Radit će Lozovac Marko.*

LUD

nisam lud! nipošto; ni u kojem slučaju: *Kad ti netko reče ajde sad pođi (...) ma nisam lud!*

pravit se od luda praviti se lud, blesav; glumiti nerazumijevanje: *Ne pravi se od luda!*

radit ko lud previše raditi: *Radi ko lud.*

M

MACA

maca je popala jezik kome šala upućena sramežljivom djetetu koje ne želi razgovarati: *Je li to maca popala jezik?*

MAČAK

objesit (vezat) mačku od rep što bezvrijedna stvar ili radnja je *što: Veži ti to mačku od rep. Objesi ti to mačku o rep.*

MAGARAC

revat ko magarac nemati sluha; ružno pjevati: *Reve ko magarac.*

MAGARE

gurat se ko magare između konja // gurat se ko magare među konje htjeti biti tamo gdje te ne žele: *Guraš se ko magare između konja. Guraš se ko magare među konje.*

kočut ko magare jako tvrdoglav: *Kočut je ko magare.*

ni ćuš magare proći pored nekoga bez pozdrava; ne reći ni riječi: *Prošo mimo me pa ni ćuš magare.*

MAGLA

prodavat maglu varati; podmetati: *On ti prodava maglu.*

MAJKA

pjan ko majka jako pijan: *Pjan je ko majka.*

MAJSTOR

majstor od zanata dobar u svom poslu; sposoban: *Majstor od zanata.*

MANA

čekat da ti pane mana s neba pasivno čekati; čekati da se što dogodi samo od sebe: *Čekat da ti pane mana s neba.*

htjeti {još} mane Božije biti pohlepan: *Bi li ti mane Božije?*

MARIJA

stat ko drvena Marija ukočeno, nepomično stajati: *Vidi je; ko drvena Marija stoji tamo. Ništa ne kreće sobom, ko drvena Marija stoji.*

MARS

ko da je panuo s Marsa ko zbunjen je *tko*, izgubljen: *Što si panuo s Marsa? Ko da je panuo s Marsa.*

MASNO

masno platit puno, previše platiti: *Masno sam to platijo.*

MAS(T)

premazan svim mastima lukav, prepreden: *Jesi premazan svim mastima!*

vadit (dizat) mas kome nervirati *koga*, gnjaviti: *Nemoj mi vadi mas! Ali mu diže mas!*

MATER

držat se materi skuta biti sramežljiv, plašljiv: *Drži jom se za skuta.*

držat se materi za traversu biti sramežljiv, plašljiv: *Drži se materi za traversu.*

pjunuta mater jako sličan majci: *Pjunuta je mater.*

puka mater jako sličan majci: *Puka je mater.*

MAZGA

kočut ko mazga jako tvrdoglav: *Kočut ko mazga. Kočuta je ko mazga.*

MED

pala šekira (kašika) u med kome posrećilo se *komu*: *Pala mu šekira u med. Upala mu je kašika u med.*

ko je radijo s medom i prste je polizo okoristiti se: *Ko je radijo s medom i prste je polizo.*

MEĐA

glup ko međa jako glup: *Glup je ko međa.*

gluv ko međa jako gluh: *Gluv si ko međa.*

MEĐED

gluv ko međed jako gluh: *Gluv je ko međed.*

{krupan} ko međed krupne građe, kršan: *Krupan je ko međed.*

MELEM

ko melem na ranu dobro je došlo *komu što*: *Došlo ko melem na ranu.*

METAR

metar i žilet jako nizak: *Vidi ga - metar i žilet.*

prije će metar u guzicu, nego cenat u glavu nemoć shvatiti *što*: *Prije će metar u guzicu, nego cenat u glavu.*

METLA

ić ko da je metla u guzici (leđima) kome hodati uspravno; suviše uštogljeno: *Ide ko da mu je metla u guzici.*

MILO

vratit milo za drago uzvratiti na jednak način; osvetiti se: *Vrati milo za drago, kako ti meni tako i ja tebi.*

MIMOZA

ko mimoza jako osjetljiv: *Jesi mimoza!*

MIRAN

miran ko bubica (buba) jako miran: *Gledaj ga što je miran ko bubica. Miran je ko buba.*

MIŠ

mokar ko miš jako mokar zbog kiše: *Mokar sam ko miš.*

jest ko miš premalo jesti: *Jedeš ko miš.*

ko crkovni (crkveni) miš jako siromašan; bez ičega: *Jado, ko crkveni miš. Ko crkovni miš je.*

MJEKO

ne fali ni tičjega mjeka kome živi u obilju *tko: A, što mu fali - ne fali mu ni tičjega mlijeka.*

MJERA

vratit istom mjerom uzvratiti na jednak način; osvetiti se: *Vrati mu istom mjerom!*

MJESTO

gurat se đe nije mjesto kome želi biti *tko* tamo gdje ga ne žele: *Gura se đe mu nije mjesto.*

MLAD

na mladu je! bit će sve u redu; proći će ozljeda: *Na mladu je, zarast će! Nema veze, na mladu je!*

MLIN

zasut ko u Dobrašina mlin brbljati; puno pričati: *Što je zasula ko u Dobrašina mlin; meje, meje ženska!*

MORE

ludome (ludu) je more do kojena lud je *tko*, bezbrižan; ne misli na teškoće: *Ludu je more do kojena. Ludome je more do kojena.*

MORO

{**crn**} **ko crni Moro** jako crn: *Crn je ko crni Moro.*

MOZAK

puštit mozak na pašu prestati brinuti; odmoriti se od briga: *Puštit mozak na pašu.*

MRAK

panuo je mrak na oči kome **1.** osjetio je slabost *tko*; zacrnilo se *komu*: *Panuo mi je mrak na oči.* **2.** neugodno se iznenadio *tko*: *Panuo mi je mrak na oči kad sam ga vidio.*

MRAV

ne bi mrava zgazio ko jako je dobar *tko*: *Ne bi mrava zgazio.*

vrijedan ko mrav jako vrijedan: *Vrijedan je ko mrav.*

MUČAK

pokvaren ko mućak: jako zločesta osoba; pokvarenjak: *Pokvaren je ko mućak!*

MUDA

imat muda biti jako hrabar: *A jes, ima muda!*

prodavat muda za bubrege podmetati; varati: *Prodava muda za bubrege.*

MUNJA

brz ko munja jako brz: *Brz je ko munja.*

MUŠICA

imat {svojije(h)} mušica // **imat svoje mušice** biti hirovit: *Ima on mušica. Ima on svojije(h) mušica. Ma, sad će sadit sad neće, ima svoje mušice.*

MUVA

ić ko muva bez glave hodati uokolo bez cilja: *Ide tamo-amo, ko muva bez glave.*

N

NASAĐEN

nakrivo nasaden osoba koja uvijek sve radi obrnuto nego kako bi trebalo: *Nakrivo je nasaden, sve ono kako bi trebalo on kontra radi. On neće nego onako kako on oće - nakrivo je nasaden. I lud i pametan, pa onda nakrivo nasaden.*

NEBO

bit u sedmom nebu biti presretan: *On ti je u sedmome nebu.*

NERV

ić na nerve *kome* živcirati *koga*: *Ideš mi na nerve.*

NIKO

niko i ništa propalica: *To je jedno spadalo, niko i ništa.*

NIKAD

nikad pa ni tad nikad: *Znaš kad ćeš ti to napraviti? Nikad pa ni tad!*

NIŠAN

imat na nišanu *koga* progoniti *koga*; okomiti se na *koga*: *Ima ga na nišanu.*

NOĆ

{crn} ko crn noć jako crn: *Crna je ko crna noć.*

NOGA

bit jednom nogom u grobu biti na samrti: *Kolpan čoek, već mu je jedna noga u grobu.*

bit jednom nogom u grobu, a drugom na kori od banane biti na samrti: *Ide tamo radi, a jednom nogomu grobu, a drugom na kori od banane.*

bit čvrsto s nogama na podu biti siguran u sebe i svoje odluke; samopuzdan: *Čvrsto je s nogama na podu.*

bit na ratnoj nozi s *kijem* biti u svađi s kim: *Oni su na ratnoj nozi.*

dat nogu *kome* prekinuti ljubavni odnos s kim: *Dala mi je nogu.*

dić se na lijevu nogu biti loše rapoložen cijeli dan: *Digo se na lijevu nogu, cijeli dan nije u škvadru.*

dignut / podignut na noge *koga* odgojiti *koga*: *Dignut ga na noge. Podić ga na noge.*

glup ko noga jako glup: *Glup je ko noga.*

imat dvije lijeve noge biti nespretni; nespretno hodati ili plesati: *Ima dvije lijeve noge.*

imat noge ko dva panja teško hodati: *Imam noge ko dva panja.*

izdale su noge koga nemoćan za hodanje je *tko*: *Ide, a izdale su ga noge. Ne može – ko i ja.*

ošekle su se noge od straha kome jako se preplašio *tko*: *Ošekle su mi se noge od straha.*

NOKAT

koliko je crno pod noktom jako malo: *Stalo mi je do njega koliko je crno pod noktom.*

NOS

dignut nos {u nebesa} ponašati se umišljeno; oholo: *Što je digla nos. Dignuo je nos u nebesa.*

imat fini nos biti osjetljiv na mirise: *Nikako nijesam mogla jest meso, ako se čuje. Pa bi ona meni rekla: Jebenti, što imaš fini nos!*

ne videt daje od nosa ne bit otvorenog uma; ograničen: *Ne vidi daje od nosa.*

nos je ko pantapija kome jako je ljut *tko*; uvrijeđen: *Najuti se, digne nos i neće s nikijem da govori, nos mu je ko pantapija.*

nosom parat nebo ponašati se umišljeno; oholo: *Nosom para nebo.*

pred (ispred, pod) nosom jako blizu: *Nije vidijo, a pod nosom mu je. Pred nosom ti je. Ispred nosa ti je.*

zabadat nos u tuđe posle biti pretjerano znatiželjan: *Zabada(t) nos u tuđe posle.*

zabadat (gurat) nos će mu nije mjesto biti pretjerano znatiželjan: *Zabada(t) nos će mu nije mjesto. Gurat nos će mu nije mjesto.*

O

OBJED

ko objed u Jele Godenove jako kasno: *Kasniš ko objed u Jele Godenove.*

OBJERUČKE

davat objeručke kome biti jako darežljiv, velikodušan: *Govorila je vazda da baba Anelica dava objeručke.*

OBLAK

bit u oblacima biti presretan: *Vas je u oblacima.*

dignut se u oblake umisliti se: *Digo se oblake.*

dizat u oblake koga veličati koga: *Sve ga diže u oblake.*

OBRAZ

imat obraz ko džon biti besraman: *Ima obraz ko džon.*

imat obraz ko opanak biti besraman: *Obraz mu je ko opanak.*

obraz-đon biti besraman: *To ti je znaš oni; obraz-đon!*

OBRIJAT

obrijat koga skupo naplatiti komu: *Obrijat ga.*

ODRIJET

odrijet {ko jarca} koga skupo naplatiti komu: *Odro ga ko jarca. Odrli su ga.*

OKO

bit ćorav pred očima ne vidjeti očito: *Vidi ga što je ćorav pred očima.*

čuvat (pazit, gledat) ko oči u glavi koga jako pažljivo brinuti o komu: *Čuvat nekoga ko oči u glavi, to je najteže. Pazi ovo ko oči u glavi! Gledaš ga ko oči u glavi.*

dat na lijepo oči kome što dati komu što besplatno ne očekujući ništa zauzvrat; dati kome što bez zasluge: *Sve ti je to bilo na lijepo oči.*

držat (imat) na oku koga kontrolirati koga: *Drži ga na oku! Treba njega imat na oku.*

imat gladne oči biti proždrljivac: *Gladne su mi oči.*

oko sokolovo dobar vid: *To ti je oko sokolovo.*

oko za oko, zub za zub osveta na jednak način: *Oko za oko - zub za zub!*

otvorit oči kome reći pravu istinu *komu*: *Ne možeš mu ti otvorit oči.*

ne moć viđe(t) na oči koga ne podnositi *koga*: *Ne mogu ga viđe(t) na oči.*

ni okom nije trepuno ko pribran je *tko*; bez emotivne reakcije: *Osto ladan, ni okom trepuno nije.*

poć ubit oko kratko odspavati, uglavnom preko dana: *Poć ubit oko, propodne.*

videt na svoje oči što svjedočiti *čemu*: *Vidijo sam ja to na svoje oči.*

OLTAR

lizat oltare biti pretjerani bogomoljac: *A, što ližeš oltare!*

OPANAK

star ko opanak jako star: *Star je ko opanak.*

ORAH

ne bi oraha iz ruke poijo (uzeo) kome osjeća *tko* gađenje prema *komu*: *Ne bi mu oraha iz ruka poijo. Ne bi mu ni oraha iz ruke uzeo.*

ORGANSKI

ne moć organski podnijet koga ne podnositi *koga*; ne voljeti *koga*: *Ne mogu ga organski podnijet.*

OSTAVIT

ostavit na ćedilu (cjedilu) koga iznevjeriti *koga*: *Ostavijo je đevojku na ćedilu. Ostavijo ga je na cjedilu.*

OSTO

poć na osto poludjeti: *Pošo je na osto.*

OSUŠITI SE

osušit se jako smršavjeti: *Osušio se!*

OVAN

blesav ko ovan jako blesav, šašav: *Blesav je ko ovan!*

OVCA

crna ovca izopćenik, drugačiji od ostalih: *Između svijeh je on crna ovca.*

ne bi do da čuva dvije ovce naslikane kome ne vjeruje *tko* *komu*; nepovjerljiv je *tko* prema *komu*: *Ne bi mu do da čuva dvije ovce naslikane.*

nismo zajedno ovce pasli // nismo skupa ovce čuvali superioran je *tko* odnosu na *koga*; nije *tko* blizak s *kim*, nema *tko* ništa zajedničko s *kim*: *Nismo mi zajedno ovce pasli. Nismo mi skupa ovce čuvali.*

OSOBA

osoba al pari odgovarajuća osoba: *To mu je osoba al pari.*

P

PAF

ostat paf neugodno se iznenaditi: *Osto sam paf.*

PALE

Pale sam na svijetu sam, usamljen: *Pale sam na svijetu.*

PAMET

bit pri zdravoj pameti biti razuman; moći trezveno razmišljati: *Pri zdravoj pameti je.*

dignut od pameti kome zavesti *koga*; zaludjeti: *Digo jom od pameti.*

palo je na pamet kome što dosjetio se *tko čega*: *Nije mi to palo na pamet.*

popit svu pamet svijeta praviti se pametan: *On misli da je popijo svu pamet svijeta.*

solit pamet kome učiti *koga* smatrajući ga glupim: *Soli ti pamet ko da ti ne znaš!*

zamutit pamet kome zavesti *koga*, zaludjeti: *Zamutijo jom je pamet.*

PAMETAN

pametan ko dva glupa jako glup: *Pametna si ko dva glupa.*

PAPRIKA

crven ko paprika jako crven: *Crven je ko paprika.*

PARE

imat para ko blata imati jako puno novaca; biti bogat: *Ima para ko blata.*

imat para ko pjeve imati jako puno novaca; biti bogat: *Ima para ko pjeve.*

imat para ko žala imati jako puno novaca; biti bogat: *Ima para ko žala.*

ko ima para i maslom maže guzicu živjeti u obilju; blagostanju: *Ko ima para i maslom maže guzicu.*

nema {tih} para! nipošto; ni u kojem slučaju: *Nema tih para!*

nemat ni prebjene {pare} biti bez novca; u oskudici; siromašan: *Nemam prebjene. Nemat ni prebjene pare.*

PAS

lagat ko pas puno lagati; biti lažljivac: *Lažeš ko pas.*

PAŠA

nijesmo skupa išli na pašu: superioran je *tko* odnosu na *koga*; nije *tko* blizak s *kim*, nema *tko* ništa zajedničko s *kim* *Nijesmo mi skupa išli na pašu.*

PENDE

bjestimat ko Pende puno psovati: *Meni govore da sam ko Pende, da bjestimam.*

PERO ŠPORKI

ko Pero Šporki osoba sklona psovanju: *Gori si od Pera Šporkoga.*

PERO ZLATNI

ko Pero Zlatni osoba sklona skupo naplatiti svoj rad: *Ko da je Pero Zlatni radijo. Skupji je od Pera Zlatnoga.*

PEŠTA

smrdet ko pešta jako smrdjeti: *Smrdi ko pešta.*

zo (zločest) ko pešta jako zločest: *Zo ko pešta. Zločest je ko pešta.*

PETAK

jedan u petak, drugi u subotu neusklađenost, nerazumijevanje: *Jedna u petak, druga u subotu.*

znat svome petku pos pobrinuti se za sebe: *Zna on svome petku pos. Treba znat svome petku pos.*

PICAJZLA

ko picajzla jako sitničav: *Ko picajzla si.*

PIK

imat na piku koga progoniti koga, okomiti se na koga: *Imam ga na piku.*

PILE

pile jesensko kjuca u guzicu kome niska rasta je tko: *Vazda će mu pile jesensko kjucat u guzicu.*

PIPA

puna je pipa kome dosta je svega komu: *Puna mi je pipa.*

PIRIT

niti piri niti viri neodređen, bezličan: *Niti piri niti viri.*

PJAT

srat sebi u pjat biti dvoličan: *Ne seri sebi u pjat!*

u svoj {ti}pjat! opomena komu da se bavi sobom i svojim životom: *Gledaj u svoj pjat!*

PJEVAT

samo {ti} pjevaj! komentar kojim se izražava nezainteresiranost za tuđe mišljenje:
Ma, samo ti pjevaj!

PJUNUT

pjunut, pa polizat odgovarati za svoje postupke; htjeti popraviti učinjeno: *Pjuni, pa polži.*

PLOT

držat (uvatit) se ko pjan plota čega ne odustajati od čega; ne popustiti: *Što si se uvatio sad tega ko pjan plota?! Što se držiš tega ko pjan plota, samo si se uvatijo tega!*

PO

ne zna ni po mise ko većim dijelom nije upoznat s nekom situacijom *tko: Ne znaš ti, moja Luce, ni po mise, kakav je on.*

PODNE

došlo pet do podne kome na samrti je *tko: Došlo mu je pet do podne.*

grudsko podne kasno: *Kasniš ko grudsko podne.*

pet do podne u zadnji čas: *Ovo sad radimo pet do podne.*

POJ

ne moć se poj ni popišat od koga nemati mira od *koga: Ne more se poj ni popiša od nje.*

POJAM

ubit u pojam koga dokrajčiti *koga: Kad igramo nogometa, igrali smo protiv njih – ubili smo ih u pojam – nisu nam mogli ništa.*

PONOĆA

ružan ko ponoća jako ružan: *Ružan je ko ponoća.*

POSKOK

imat poskoka u špagu biti jako škrt: *Ima poskoka u špagu.*

POSO

gledaj svoja posla! opomena *komu* da se prestane baviti drugima: *Gledaj svoja posla!*

gledat tuđega posla biti previše znatiželjan: *Gleda tuđega posla.*

mislit o svom poslu brinuti se o sebi i svojim problemima: *Treba mislit o svom poslu.*

ostavit (manut, okanit) se ćorava posla prestati raditi beskorisan posao: *Ostavi se ćorava posla! Mani se ćorava posla. Daj, okani se ćorava posla.*

POSRAN

ostat ko posran biti neugodno iznenađen: *Ostala sam ko posrana.*

POZDRAV

dignut (skinut) pozdrav kome prestati razgovorati s *kim*: *Digla mu je pozdrav. Skinuo mu je pozdrav.*

PRAG

očistit ispred svoga praga opomena *komu* da se počne brinuti o sebi i svojim problemima: *Prvo očisti ispred svoga praga!*

PRASAC

ko prasac na koritu jako halapljiv u jelu: *Ko prasac na koritu.*

sretan ko prasac jako sretan: *Vidi ga, sretan je ko prasac!*

PRASE

trinesto prase suvišan: *Isključen iz svega, ko trinesto prase.*

PRAVEDNIK

božiji pravednik jako pravedan: *Božiji pravednik!*

PRAZNO

govorit u prazno govoriti uzalud; govori *tko*, a nitko *ga* ne sluša: *Govoriš u prazno!*

PRDAC

vrtit se ko prdac u gaćama biti nemiran: *Vrti se ko prdac u gaćama.*

PRDIT

ni (niti) prdi ni (niti) smrdi bezličan, neodređen: *Baš je, kaže, ni prdi ni smrdi!*

PRESTAT

ne prestaje brojat ko puno priča *tko*: *Ne prestaje brojat!*

PRIČA

priča ne pije vodu neistina, laž: *Ta ti priča ne pije vodu.*

PRIKLA

razbit se ko prikla srušit se na pod cijelom površinom svoga tijela: *Razbijo se ko prikla.*

PRINCEZA

ko princeza jako osjetljiv: *Ko princeza si.*

PROBUDIT SE

ko da se tek probudijo ko ima neurednu frizuru *tko*: *Vidi ga, ko da se tek probudio!*

PROĆ SE

proć se koga opomena *komu* da se makne od *koga*, da prestane gnjaviti: *Prođi me se!*

PROGOVORIT

ako ne bi gore, progovorijo bi doje ko jako brbljav je *tko*; ne može, a da ne govori *tko*: *Ako ne bi gore, progovorijo bi doje.*

da ne progovori, puko bi ko jako brbljav je *tko*; ne može, a da ne govori *tko*: *Da ne progovori, puko bi.*

PROLJEV

dosadan ko proljev jako dosadan: *Dosadan je ko proljev.*

PRS(T)

imat šesti prs(t) biti sklon krađi: *Ima šesti prs, to je to!*

progledat kroz prste kome oprositi *komu*: *Progledala mi je kroz prste.*

prstom kaživati na koga // upirat prstom u koga optužiti *koga*; *odati koga*: *Prstom kaživaš na nj, a njemu se prijatej činiš! Znaš kako bi meni reko Žejo: 'Mali nemoj da ko upre prstom u te!' - ono znaš, javno neko upro prstom u te!*

PRTIT

prtit se u koga gnjaviti *koga*, miješati se *komu* u život i odluke: *Ne prti se u me!*

PUŠTIT

puštit stat biti bezbrižan, nezinteresiran: *Pušti me stat - što me briga što će bit, kako će bit!*

puštit na miru koga dati mira *komu*; ne gnjaviti: *Pušti me na miru!*

PUVALO

mrtvo puvalo čovjek bez energije: *Mrtvo puvalo!*

R

RAČUN

vodit računa o tuđijem poslima previše se brinuti o tuđim životima: *Vodi računa o tuđijem poslima.*

RAVNO

sve je ravno kome bezbrižan je *tko*: *Sve mu je ravno.*

RĐA

pošaji rđu na put, pa ajde za njom u put beskorisna radnja; neobavljen posao: *Pošaji rđu na put, pa ajde za njom u put!*

RIBA

šutit ko riba šutjeti; ništa ne progovoriti: *Šuti ko riba!*

RIJEČ

držat za riječ koga očekivati da ispuni svoje obećanje *tko: Držim te za riječ što si obećao.*

ne bit velikijeh (velikih) riječi govoriti jako malo: *Nije od velikijeh riječi. On malo priča, nije od velikih riječi.*

ne moć doć do riječi od koga previše brblja *tko: Ne možeš doć do riječi od njega.*

pogazit {svoju} riječ ne održati obećanje: *Pogazijo je riječ.*

RIJEKA

ko da su uvatili u Crnojevića Rijeci koga izmučen, mršav, neuredan je *tko: Kakav si ko da su te uvatili u Crnojevića Rijeci.*

RIM

bit u Rimu, ne videt Papu vratiti se neobavljena posla: *Bio u Rimu, ne vidio Papu.*

RIS

ljut ko ris jako ljut: *Ljut je ko ris.*

ROD

ne bit ni rod ni pomoz Bog kome biti nebitan *komu: Nije mi ni rod ni pomoz Bog.*

ROG

izrast će rozi na glavi kome nestrpljiv je *tko: Izrast će mi rozi na glavi dok čekam.*

ko rozi u vreći nesloga: *Isto su ko rozi u vreći. Ko rozi u vreći, ne mogu se složiti nikako.*

ROGAT

s rogatijem (rogatim) se bosti izazivati jačeg od sebe; boriti se s jačim od sebe: *S rogatim se teško bosti. Pusti to, neš se s rogatijem bosti!*

ROSA

mlad ko rosa u podne jako star: *Mlad je ko rosa u podne.*

RUB

živjet na rubu opasno živjeti: *Živjet na rubu.*

RUČAK

ko ručak iz Bačeva Dola jako kasno: *Nikad doć, ko ručak iz Bačeva dola.*

RUDO

trčat pred rudo 1. biti nepromišljen: *Ne trči pred rudo!* 2. biti nestrpljiv: *Ne trči pred rudo!*

RUKA

bit desna ruka kome biti ponoćnik *komu*, oslonac: *On mu je desna ruka.*

bit na svoju ruku biti u nekom svom raspoloženju; neobičan: *On je malo na svoju ruku.*

bit u dobrijem rukama biti dobro zbrinut: *U dobrijem je rukama.*

bit široke ruke biti darežljiv, velikodušan: *Nije mario što ti dava, bio je široke ruke.*

dat (staviti) ruku u vatru za koga garantirati za koga: *Do bi za nj ruku u vatru. Stavijo bi ruku u vatru za nj.*

dić ruke od svega odustati od svega: *Digo je ruke od svega.*

gristit ruku koja rani koga biti nezahvalan: *Kakav si, grizeš ruku koja te rani!*

ić na ruku kome ići u korist *komu*: *Izlaziš mu na ruku.*

ide sve od ruke kome ide sve dobro u životu *kome*; postiže uspjehe *tko*: *Ide mi od ruke!*

imat dugu ruku biti sklon krađi: *Ima dugu ruku*

imat pune ruke posla biti prezaposlen: *Ima pune ruke posla.*

imat zlatne ruke // imat ruke od zlata biti sposoban, vješt: *Ima zlatne ruke. Ima ruke od zlata.*

jesti (jestit) iz ruke kome biti jako umiljat, pokoran: *Jede mi iz ruke.*

ošekle su se i ruke i noge kome jako se preplašio *tko*: *Ošekle mi se i ruke i noge.*

pojubit ruku kome odati *kome* čast, poštovanje: *Pojubi mu ruku!*

staviti ruku na trup za koga garantirati za *koga*: *Stavijo bi za nj ruku na trup.*

staviti ruku u žeravu za koga garantirati za *koga*: *Stavijo bi ruku u žeravu da nije istina.*

RUKAV

ostat kratkije(h) rukava ne dobiti očekivano; izvisjeti: *Osto je kratkije(h) rukava. Osto sam kratkih rukava.*

RUPA

bit zadnja rupa na svirali biti najmanje važan: *Jadan je, nema pristupa, zadnja rupa na svirali.*

S

SAJLA

smotan ko sajla jako smotan: *Smotana si ko sajla.*

SAMAR

idu samari prije konja kome brzoplet je *tko*; nepromišljen: *Idu ti samari prije konja.*

SAN

ne dolazi san na oči kome ne može zaspati *tko*: *Neće mi san na oči.*

SARĐELE

naslagani ko sardele jako zbijeno: *Sve jedan na drugoga, naslagani, ko sardele.*

SAT

govorit sto na sat brzo i puno govoriti: *Ta govori sto na sat.*

točan (tačan) ko švicarski sat uvijek je na vrijeme *tko*, točan: *Ko naš Mihael, on ti je tačan ko švicarski sat. Točan si ko švicarski sat.*

SCENA

napraviti scenu preuveličavati; napraviti problem tamo gdje ga nema: *Napravit ću scenu!*

SEBE

držat do sebe imati samopoštovanja: *Držo je do sebe!*

ne dat na se (sebe) ne dopustiti da se *tko* loše odnosi prema *tebi*: *Nije do na se, nikako!*

iznenadit sam sebe ostvariti neočekivan uspjeh: *Iznenadio sam sam sebe.*

ko ni sebi ni svome površno: *Radiš to ko ni sebi ni svome.*

ne znat za se biti u nekoj vrsti traume; ne biti pri svijesti: *Dogodi se neka saobraćajna nesreća ili nešto, onda čovek ostane u onemu, ne zna sam za se više.*

ne zna što bi od sebe *ko* dosađuje se *tko*: *Ne zna on što bi od sebe.*

u se, na se i poda se brinuti se samo za sebe i svoje potrebe: *U se, na se i poda se. Da imaš, pa navlačiš i na se i poda se da imaš više.*

SEDLO

ide sedlo prije konja *kome* nepromišljen je *tko*, brzoplet: *Ide mu sedlo prije konja.*

SIJEDE

dobit sijede biti izložen stresu: *Dobit ću sijede.*

SIVONJA

zajunit ko sivonja biti jako tvrdoglav; ne popustiti: *Što si zajunila ko sivonja?*

SKUPO

ko ne zna koga, skupo bi ga platijo ne znati pravu istinu o *komu*; ne zaslužuje iskazano poštovanje *tko*: *Ao, ko te ne zna skupo bi te platijo!*

SKURIN

osušit se ko skurin jako smršaviti: *Osušio se ko skurin.*

zbit se ko skurini zbijeno stajati: *Zbili se ko skurini.*

SLAMA

mlatit praznu slamu raditi beskorisan posao: *Mlatit praznu slamu – to su ti muški.*

SLAVUJ

pjevat ko slavuj imati sluha; lijepo pjevati: *Pjeva ko slavuj.*

SLIKA

lijep ko slika jako lijep: *Lijep je ko slika.*

slika i prilika velika sličnost: *Njegova je slika i prilika.*

SLOBODAN

slobodan ko tica (ptica, ptičica) {na grani} skroz slobodan: *Slobodan sam ko ptica na grani. Slobodan je ko tica, nema nikakvu drugu obavezu nego sebe. Sad sam slobodan ko ptičica.*

SLON

radit od muhe (buhe) slona preuveličavati: *Radiš od muhe slona. Praviš od buve slona.*

SLUH

imat sluha ko magare njuha nemati sluha; loše pjevati: *Imaš sluha ko magare njuha.*

SMRT

gledat smrt u oči biti u životnoj opasnosti; biti životno ugrožen: *Gledo je smrt u oči.*

SMUK

pit ko smuk puno piti: *Pije ko smuk.*

SMUVAT

smuvat koga zavesti koga: *Smuvo sam je.*

SNAGA

uvatila je mala snaga koga slabo je komu; loše je tko: *Uvatila me mala snaga.*

SNJEGULJICA

ružan ko Snjeguljica u ponoć jako ružan: *Bože što je ružna, ko Snjeguljica u ponoć!*

SOL

fali soli u glavi kome 1. umno ograničen je tko: *Fali ti soli u glavi.* 2. biti lud: *Fali mu soli u glavi.*

tuć so na glavi kome dosađivati komu: *Tuće mi so na glavi.*

SOLOMUN

pametan ko Solomun jako pametan; mudar: *Pametan je ko Solomun.*

SOVA

videt ko sova dobro vidjeti: *Vidiš ko sova.*

SPONTA(T)

ne moć sponta(t) od koga nemati mira od koga: *Ne moreš sponta od njega.*

SPONTINA

poć na spontinu poludjeti: *Pošo je na spontinu.*

SPOR

spor ko puž (spuž) jako spor: *Spor je ko spuž. Spor je ko puž.*

SRATI

sere li ga sere ko puno laže tko: *Sere li ga sere.*

SRCE

bit kamenog srca biti bezosjećajan: *Kamenoga je srca.*

imat srce ko od kamena // imat srce ko kamen biti bezosjećajan: *On nema nikakav osjećaj, srce mu je ko kamen.*

nemat srca biti bezosjećajan: *To je ono kad su Marinu rekli: Imaš li ti kume srca?*

imat srce tvrđe od kamena biti bezosjećajan: *Srce mu je tvrđe od kamena.*

šelo je srce na mjesto kome zadovoljan je *tko*; sve se smirilo *komu*: *Šelo mu srce na mjesto.*

STANUT

stani-pani u zadnji čas; bez druge mogućnosti: *Došlo je stani-pani!*

STAROS

pitat će koga staros đe je bila mlados komu žaliti će zbog mladosti *tko*: *Pitat će te staros đe ti je bila mlados.*

STJENICA

dosadan ko stjenica jako dosadan: *Dosadan je ko stjenica.*

STOČIĆ v. STOLAC

STOLAC

šedat na dva stočića // sjedat na dvije stolice // šedat (sjedat) na dva stoca biti dvoličan; biti neiskren: *Šedi na dva stočića. Sjedi na dvije stolice. Šedi na dva stoca. Ima ovo, a ocio bi i ovo, ko na dva stoca da sjedi.*

STOLICA v. STOLAC

STOMAK

imat stomak ko bačva imati jako velik trbuh: *Stomak mu je ko bačva.*

STRANA

kočit uza stranu biti nesuradljiv: *Ne koči uza stranu.*

poj na stranu obaviti veliku nuždu: *Danas nisam išo na stranu.*

STRANKA

stranka KVP: kako vjetar puše prevrtljivost: *Stranka KVP – kako vjetar puše, ti u temu profitiraš.*

STRIJELA

brz ko strijela {nebeska} jako brz: *Brz je ko strijela nebeska. Brz je ko strijela.*

STRUJA

ko da je struja opizdila koga neuredne, raščupane kose je *tko*: *Ko da ga je struja opizdila.*

lud ko struja jako lud: *Lud je ko struja.*

STUP

glup ko stup jako glup: *Glup je ko stup.*

SUNCE

čist ko sunce moralno čist, pravedan; bez krivnje: *Čisto ko sunce.*

čekat ko ozebli sunce željno iščekivati: *Čeka ko ozebli sunce.*

SUNCOKRET

okretat se ko suncokret biti prevrtljiv: *Okreće se ko suncokret.*

SUZA

čist ko suza {očinja} moralno čist; pravedan: *Čist je ko suza.*

SVETAC

nema ni sveca ni petka ko prezaposlen je *tko*; uvijek radi *tko*: *Samo radi, nema ni sveca ni petka.*

SVIJEĆA

dret ko svijeća sasvim ravan, uspravan: *Dret je ko svijeća.*

ić ko svijeća hodati uspravno, uštogljeno: *Ide ko svijeća.*

SVIJET

bit {vas} u svom svijetu biti u svojim mislima, odsutan; biti neobičan: *On je vas u svome svijetu. On je u svom svijetu.*

SVOJ

svoj na svome samostalan, neovisan; slobodan na svom imanju: *Svoj na svome.*

Š

ŠAKOM

davat šakom i kapom biti rasipan, rastrošan: *Razbacaše šakom i kapom.*

imat (držat) u šaci koga tko je boljoj poziciji od koga; može tko ucijeniti koga: *Imam te u šaci. Držiš ga u šaci.*

ŠALA

nema šale s kime opasan je tko: *Nema ti š njim šale.*

ŠILO

imat šilo u guzici biti nemiran: *Šilo mu u guzici!*

ŠIPAK

pun ko šipak pun novaca: *Pun je ko šipak.*

ŠIROK

širi nego duji nizak i debeo: *Širi je nego duji.*

ŠKVADRA

ne bit u škvadru biti lud: *Nije u škvadru.*

ŠODERICA

mljet ko Urlovićeva šoderica biti brbljav; stalno i puno pričati: *Melje ko Urlovićeva šoderica.*

ŠPAG

poznat ko svoj špag koga poznavati dobro *koga*; predviđeti čije ponašanje: *Poznam te ko svoj špag.*

ŠPORKO

šporko govorit prostačiti; govoriti ružno o *komu* ili *čemu*: *Šporko govori.*

ŠPRICA

hladan ko šprica pribran, bez emotivne reakcije: *To sam ja – hladan ko šprica!*

ŠPRICER

hladan ko špricer pribran, bez emotivne reakcije: *Hladan je ko špricer.*

ŠTAP

mršav ko štap jako mršav: *Mršav je ko štap.*

ne bi ga ni štapom {od metle} *tko* se gaditi od *koga*: *Ne bi ga ni štapom od metle.*

panut na prošjački štap naglo osiromašiti: *Prije bi govorili: Ko kupuje što mu ne treba, prodat će što mu i treba - to je kad dođe čovek na prošjački štap!*

ŠTANGA

mršav ko štanga jako mršav: *Mršav je ko štanga.*

ŠTO

ni za što je ko nesposoban je *tko* za bilo *što*: *Ni za što si!*

ŠUPAJ

prebacivat iz šupjega u prazno raditi beskorisan posao: *Prebacivam iz šupjega u prazno.*

T

TELE

blenut ko tele u šarena vrata zbunjeno gledati: *Gledaj što je blenuo; ko tele u šarena vrata.*

ko tele jako blesav, šašav: *Baš si ko tele.*

zagledat se / gledat ko tele u šarena vrata zbunjeno gledati: *Gleda ko tele u šarena vrata.*

TIĆ

jest ko tić malo jesti: *Jedeš ko tić.*

TIR

imat na tiru od puške koga progoniti koga, okomiti se na koga: *Imam ga na tiru od puške.*

TLAK

dizat tlak {na trista} kome živcirati koga: *Diže mi tlak na trista.*

TOBOLAC

imat dubok tobolac imati dosta novaca; biti bogat: *Dubok mu tobolac.*

TOMA

ko nevjerni Toma čovjek koji nikome ne vjeruje: *Gledaj ga, ko nevjerni Toma.*

TOP

gluv (gluh) ko top jako gluh: *Gluv je ko top. Gluh je ko top.*

odgovorit ko iz topa brzo odgovarati: *Odgovara ko iz topa.*

TOŠO

pravit se Tošo glumiti nerazumijevanje: *Pravi se Tošo.*

TOVAR

kočut ko tovar jako tvrdoglav: *Kočut je ko tovar.*

TRIP(IC)E

imat velike tripe imati veliki trbuh: *Ima veliki stomak ko da ima velike tripe.*

TRC

bit na trc biti razdražljiv: *Cijeli dan je nešto na trc.*

TUGA

tuga i nevoja bijedan, siromašan čovjek: *Neka sirotinja - tuga i nevoja.*

TURCI

kud (đe) svi Turci, tu i mali Mujo povodljiv je tko: *Đe svi Turci, tu i mali Mujo. Kud svi Turci tu i mali Mujo.*

TVOJ

trošit ko da nisu tvoje biti rastrošan: *Trošiš ko da nisu tvoje.*

U

UGLJEN

crn ko ugljen jako crn: *Crn je ko ugljen.*

UHO

čut na svoje uši što svjedočiti čemu: *Ti si čuo na svoje uši što oni tamo govore.*

naćulit uši {zec (magarac)} napeto, pozorno slušati: *Prije bi se pričali, a đeca bi, ovako jadna, naćulila uši. Kad oće nešto čut naćulit uši ko zec. Naćulio uši ko magarac.*

šedat na ušima ne slušati: *Tri puta ponovim, pa što šediš na ušima?*

uši su bumbakom začepjene kome ništa ne čuje tko: *Tebi su uši bumbakom začepjene.*

zaljubljen do ušiju jako zaljubljen: *Zaljubljen je do ušiju.*

UKOPAN

ostat ko ukopan neugodno se iznenaditi: *Osto je ko ukopan.*

UM

što na umu to na drumu bez okolišanja: *Što na umu to na drumu - ne gleda što će ti rijet; oće te uvrijedi, neće te uvrijedit. Što mu je na pameti on će ti to sasut, pa ti pjevaj, nosi ako moreš!*

USTA

okidat (otkidat) od svojih usta biti darežljiv, velikodušan; davati čak i na uštrb sebe: *Otkida od svojih usta.*

UTAKMICA

imat utakmica u nogama biti iskusan: *Ima ti on utakmica u nogama.*

V

VATRA

igrat se {s} vatrom svijesno ulaziti u opasnosti: *Ne igray se vatrom!*

skočit u vatru za koga žrtvovati se za koga: *Skočijo bi sad u vatru za njega.*

VEGETA

miješat se u sve ko vegeta biti previše znatiželjan: *Miješa se u sve ko vegeta.*

VEJAČA

vejača-prevrtjača prevrtljiva osoba: *Sad ovako – sad onako, ko vejača prevrtjača!*

VERAK

nać verak kome ili čemu otkriti način na koji tko ili što djeluje: *Kad je Kunjanin reko kad ga je udarila mazga, pa kaže: „Nije što me udarila, nema veze, našo sam joj verak – zašto udara.*

VETRINA

bit za u vetrinu biti lijep; služiti samo za ljepotu: *On ti se vjero za jednu tamo (...) i bila je lijepa. I onda ti je on reko: Što će mu ta? Da je lijepa? Ko Gospa od cukara, samo za u vetrinu, a njegov Mazonja da bi krepo od gladi. To je bio vol.*“

VINKO LOZIĆ

vinko lozić pijanica: *I ođe ti je bio Vinko Lozić.*

VISOK

gledat s visoka koga biti umišljen; s prezirom se ophoditi s kim: *Gleda ga on s visoka.*

VIŽLA

spretan ko vižla jako spretan: *Spretan je ko vižla.*

VJETAR

govorit u vjetar govoriti uzalud: *Ti govoriš, a on ti ne odgovara, ili neće ili ne zna, ali više da neće – tako ti je to kad govoriš u vjetar.*

VODA

bit u goloj vodi jako se oznojiti: *U goloj sam vodi!*

izuvat se prije vode biti brzoplet, nepromišljen: *Ne izuvaj se prije vode!*

mokar ko voda jako oznojan: *Mokar sam ko voda!*

ni voda ni trava bezličan, neodređen: *On je ni voda ni trava.*

okretat (čerati, voditi) vodu na svoj mlin raditi u svoju korist: *Svak okreće vodu na svoj mlin. Čeraš vodu na svoj mlin. Voditi vodu na svoj mlin.*

otkrit toplu vodu predstavljati nešto staro, već poznato kao novootkriveno: *A, jesi otkrio sad toplu vodu!*

VOJA

bit dobre voje biti dobro raspoložen: *Dobre sam voje.*

bit od voje biti dobro raspoložen: *Od voje je.*

VOL

izmlati(t) ko vola u kupusu koga jako fizički kazniti *koga: Izmlati(t) ću te ko vola u kupusu.*

poijo bi vola od gladi ko jako je gladan *tko: Poijo bi vola!*

VR

podisat (popet) se na vr glave kome dosađivati *komu; gnjaviti koga: Podiso mi se na vr glave. Popeo mi se na vr glave.*

VRAG

bježat ko vrag od tamjana od koga / čega izbjegavati *koga ili što: Bježiš od tega ko vrag od tamjana.*

poijo bi i vraga ko jako je proždrljiv *tko: Poijo bi i vraga.*

zločest ko vrag jako zločest: *Zločest je ko vrag.*

vrag je ušo u koga postato je jako zločest *tko: Ko da je ušo vrag u nekoga – zo čoek.*

VRAT

jašit za vratom kome opteretit materijalnom brigom *koga: Imaš nekoga na vratu, jaši ti za vratom.*

VRATA

pojubit vrata vratiti se neobavljena posla: *Poljubio sam vrata.*

pošten ko vrata od Grada jako nepošten: *Pošten je ko vrata od Grada.*

VRBA

kad na vrbi rodi grođže // kad na vrbi zsrbi nikad: *To će ti bit kad na vrbi rodi grođže. To će ti bit kad na vrbi zsrbi.*

VRIJEME

čije vrijeme je prošlo ostario je *tko: Njegovo je vrijeme prošlo.*

VRTULIN

vrtil se ko vrtulin biti nemiran: *Vrti se ko vrtulin.*

VUK

gladan ko vuk jako gladan: *Gladan sam ko vuk.*

ko vuk samotnjak sam, osamljen: *Ko vuk samotnjak.*

mi o vuku, vuk na vrata upravo govoriti o kome, ogovarati koga: *Mi o vuku, a vuk na vrata.*

tamo đe vuk zvoni, a lisica poštu nosi jako daleko; u zabiti: *Otamo đe vuk podne zvoni, a lisica poštu nosi.*

Z

ZAHOD

ne moć poj ni u zahod od koga nemati mira od koga: *Nemaš mira, onda ne moš poj ni u zahod.*

ZAKLAN

spat ko zaklan čvrsto spavati: *Spi ko zaklan.*

ZALIVEN

šuti ko zaliven šutjeti; ništa ne govoriti: *Šuti ko zalivena „Isto ko ova sad - Rimac, a krivac!*

ZAObIĆ

zaobići koga maknut se od koga; ne dosađivati komu: *Zaobiđi me!*

ZDRAV

zdrav-prav pravedan; moralno čist: *Zdrav-prav!*

ZEC

brz ko zec jako brz: *Brz je ko zec!*

ZELEN

bit zelen biti nezrel; neiskusan: *Još je zelen on.*

ZEMJA

pjan ko zemja jako pijan: *Pjan je ko zemja.*

spustit (spuštit) se na zemju prestati biti umišljen: *Denu se spušta na zemju! Spusti se na zemju!*

ZID

blijed ko zid jako blijed: *Blijed si ko zid!*

ko zidu govorit uzalud govoriti: *Baš ko da zidu govoriš!*

ZLATO

čist ko zlato skroz pravedan; moralno čist: *Čist je ko zlato.*

platit po zlato skupo platiti: *Platio sam po zlato.*

ZMIJA

ko zmija jutica agresivan; napadački nastrojen: *Ko zmija jutica je.*

ljut ko zmija jako ljut: *Ljuta ko zmija.*

ZNA

ne zna ni kako se zove ko biti jako smotan: *Ajme, što je smušen, ne zna ni kako se zove!*

ZRAK

dić sve četiri u zrak ništa ne raditi; besposličariti: *Dić ću sve četiri u zrak!*

ZRNO

manji od makova zrna jako posramljen: *Inače si grlat, a sad si manji od makova zrna!*

brz ko zrno {sačme} jako brz: *Brz je ko zrno sačme.*

ZUB

poijo je zub vremena koga ostario je *tko*: *Poijo ga je zub vremena.*

pokazat zube biti odvažan: *Pokazo mu je zube.*

prebacivat preko zuba malo i sporo jesti: *Sve nešto prebaciva preko zuba.*

staviti zube na policu gladovati; nemati što za jest: *Stavijo je zube na policu.*

zubi činu vodu kome gladan je *tko*; osjećat glad gledajući ukusno jelo *tko*; veseli se dobrom jelu *tko*: *Zubi mi čine vodu.*

ZVIJEZDA

lijepa ko zvijezda danica jako lijepa: *Lijepa je ko zvijezda danica.*

prebrojat sve zvijezde osjetiti snažnu bol zbog jakog udarca: *Auf, sve sam zvijezde prebrojio!*

rodit se pod sretnom zvijezdom biti sretan u životu; od rođenja imati sreće u životu: *Rodijo se pod sretnom zvijezdom.*

gledat u zvijezde dosađivati se; besposličariti: *Gleda u zvijezde.*

Ž

ŽABA

napuvan ko žaba jako umišljen: *Napuvan je ko žaba.*

napuvat se ko žaba jako se naljutiti: *Napuvo se ko žaba.*

ŽICA

imat umjetničku žicu biti umjetnički nadaren: *Ima neku umjetničku žicu, ima nešto.*

imat žicu za što biti nadaren za što, talentiran: *Ima žicu za sve, ko Imbro, to je čudo!*

ŽIVCI

ić na živce kome gnjaviti *koga*; živcirati *koga*: *Ide mi na živce.*

imat konjske živce biti jako strpljiv: *Ima konjske živce.*

imat živce ko konope biti jako strpljiv: *Ima živce ko konope.*

poć na živce poludjeti; mentalno oboliti: *Pošo je na živce.*

ŽUČ

{**žut**} **ko žuč** jako žut; bolesno žut: *Žut je ko žuč.*

ŽUJ

stat na žuj kome zamjeriti se *komu*: *Stao mu je na žuj.*

ŽUKOVINA v. ŽUKVA

ŽUKVA

požitit ko žukovina jako požutjeti; biti bolesno žut: *A, što je požitio ko žukovina!*

žut ko žukva jako žut; bolesno žut: *Žut je ko žukva.*

11. Rječnik manje poznatih riječi potvrđenih istraživanjem¹⁷

aborat -ta *m* nužnik¹⁸

afan -ana *m* **1.** nesvijest, nesvjestica **2.** iznenadan i kratkotrajan val vrućine u tijelu koji žene osjete u menopauzi

alal -la *m* **1.** blagoslov za kupovinu ili dar **2.** pravedno stečena zarada **3.** oprost

alalit -alim *nesvr* **1.** blagosloviti, oprostiti **2.** dopustiti

al pari pril **1.** jednako **2.** ravnopravno

avet -ti *ž* **1.** priviđenje mrtvog čovjeka ili natprirodnog bića, simbol smrti; **2.** prikaza, sablast, utvara

bendevija -e *ž* **1.** krupna, jaka kobila arpske pasmine; **2.** osoba krupne, široke građe

bitkavica -e *ž* mala ptica pjeвица iz porodice zebe, reda vrapčarki¹⁹

bjestimat -am *nesvrš* psovati

bokun -na *m* komad

bukvar -ra *m* **1.** početnica **2.** knjiga

bumbak -ka *m* pamuk

čavatin -a *m* osnovno značenje ostaje nepoznato, a preneseno je značenje, prema kazivanju jednog od informanata: nebitna osoba, običan pijun

ćaća -e *ž* ne može se sa sigurnošću ustvrditi značenje riječi; prema kazivanju jednog od informanata značenje riječi je ocat

¹⁷ Način oblikovanja rječnika odgovara Splitsko – standardno hrvatskom rječniku manje poznatih riječi potvrđenih u Rječniku frazema iz knjige *Frazeologija splitskog govora s rječnicima*. Definicije su oblikovane iz više izvora: uz pomoć navedenog rječnika, uz pomoć *Etimologijskog rječnika hrvatskog ili srpskog jezika* Petra Skoke i internetske rječničke baze *Hrvatski jezični portal*. Definicije su nastale i kazivanjem informanata. Na izvore svih onih definicija koje se nisu mogle oblikovati uz pomoć navedenih izvora ukazat će se posebnom referencom.

¹⁸ Usp. Sučić, Miroslav. „KUPRES Stare riječi“. *Kupres.de*, 11. 2004. <http://www.kupres.de/rjecnik/rjecnik.htm> [pregled 5. 4. 2022.]

¹⁹ Usp. „zebe“. *Proleksis enciklopedija*, 22. 6. 2012. <https://proleksis.lzmk.hr/50967/> [pregled 5. 4. 2022.]

ćuskija -e ž **1.** poluga koja služi za podizanje tereta, dubljenje rupa u zemlji i druge grublje

ručne radove

ćuša -e ž magarica

degenek -ka *m* batina

dodijati -ijem *svrš* dosaditi

dret -oga *prid* uspravan, ravan

duga -e ž daska za gradnju drvenih bačvi

dževerdo **1.** vrsta puške, često bogato ukrašena srebrom, sedefom i dragim kamenjem **2.** jako

bitna osoba²⁰

feral -la *m* svjetiljka koja svijetli na brodu privlačeći ribu noću

gaće gaća ž *pl.tantum* hlače

gatačka krava -e ž pasmina goveda iz Hercegovine

gomlo -a *s* izmet

gumlo -a *s* gumno; mjesto na kojemu se vrši žito

gust -a *m* užitak

imbrujavati -javam *nesvrš* ogovarati

inkunjica -e ž mala papirnata slika koja prikazuje Krista, Bogorodicu ili nekog svetca i koja

se uglavnom nosi u novčaniku

inkvetan -oga *prid* nemiran

kačulić -a *m dem.* od kačuo, mali kuhinjski lonac

kašika -e ž žlica

kimak -ka *m* stjenica

²⁰ Usp. „DŽEFERDAR MEHEMED AGE RIZVANAGIĆA“. *Muzeji Kotor*, 17. 5. 2020.
<https://muzejikotor.me/3157-2/> [pregled 5. 4. 2022.]

kočut -oga *prid* tvrdoglav

kompasijun -na *m* **1.** sažaljenje **2.** suosjećanje

konat konta *m* račun

kredenca -e *ž* ostakljeni ormar

kretat krećem *nesvr* dirati

krtola -e *ž* krumpir

kučak kučka *m* pas

kupe kupa *ž mn* boja u talijanskim kartama

kurijozan -oga *prid* znatiželjan

kvadar -ra *m* uokvirena slika

lapnut -em *svrš* brzo pojesti

lijer -ra *m* ljiljan

lima -e *ž* predmet koji služi oštrenju ručne kose

lincun -na *m* plahta

lišo *pril* **1.** glatko, bez prepreka **2.** u kartaškim igrama: bez bodova

loćika -e *ž* salata

mal -la *m* imetak, bogatstvo

osto -a *s* ocat

ostožijer -ra *m* visoki i tanki drveni stup oko kojeg se zbija sijeno

ožica -e *ž* žlica

pantapija -e *ž* mehanizam za zatvaranje vrata; vrsta zasuna

parat -am *nesvrš* kidati

pjeva -e *ž* sitni ostatci žita koji ostaju nakon vršidbe

pešta -e ž kuga

pjat -ta m tanjur

po pril pola

pojata -e ž gospodarski objekt namjenjen skladištenju sijena

podisat -am *svrš* 1. podići 2. popeti se

posesavat -am *nesvrš* svojatati

poznat -am *svrš* poznavati, prepoznati

prikla -e ž fritula

prtít se -im *nesvrš* miješati se u *što*

sičija -e ž tuberkuloza

skurin -na m slatkovodna riba ukljeva

smuk -ka m kravosas

Solomun -na m starozavjetni kralj Izralski poznat po svojoj mudrosti

spontat -am *svrš* propuhati

spontina -e ž ne može se sa sigurnošću ustvrditi značenje riječi; prema kazivanju jednog od

informanata značenje riječi je ocat

stočić -ća m *dem.* od stolac, mala stolica

stolac stoca m stolica

stomak stomka m trbuh

šilo -a s debela igla za šivanje debljeg materijala

škvadra -e ž pravi kut

šoder -ra m šljunak

šoderica -e ž stroj za drobljenje kamenja

špade špada/špalada *ž mn* boja u talijanskim kartama

špag -a *m* džep

šporko *pril* **1.** prljavo **2.** nepristojno, nekulturno

štanga -e *ž* metalna poluga

štufan -oga *prid* bezvoljan

tir -ra *m* potez

traversa -e *ž* pregača

trenut -em *svrš* nakratko odspavati

tuknut -em *nesvrš* smrdjeti

ukalumat se -am *svrš* **1.** ugurati se **2.** uhljebiti se

valaj *čest* zaista, bogami, bogme

vetrina -e *ž* ostakljeni ormar

vižla -e *ž* lovački pas ptičar; mađarska vižla

vrtulin -na *m* zvrk

žukva/žukovina -e *ž* brnistra

12. Zaključak

Provedeno je istraživanje ukazalo na veliko bogatstvo frazema u govoru Konavala. U dobivenom je korpusu najviše frazema sa zoonimnom i somatskom sastavnicom, a najplodnijom od svih pokazala se sastavnica *ruka*.

Frazemi su u govoru Konavala nastajali opisivanjem stvari i pojava iz čovjekove okoline i svakodnevnice, ali i posuđivanjem iz drugih jezičnih sustava te iz hrvatskog standardnog jezika. Utvrđeno je kako se frazemima posuđenima iz drugih jezičnih sustava više koriste stariji govornici. To je i očekivano jer su ti frazemi u govoru Konavala prisutni od ranije, dok su frazemi preuzeti iz hrvatskog standardnog jezika novijeg postanka i njima se služe uglavnom mlađi govornici. Osim toga, kod starijih je govornika zamjetno čuvanje starijeg stanja govora i na razini fonologije, morfologije i leksikologije dok su mlađi govornici i u tim slučajevima skloniji pomaku ka standardu.

Sakupljeni lokalni frazemi izuzetno su vrijedni i primjer su kreativnog izražavanja konavoskog čovjeka. Primjećuje se da većinu zapisanih lokalnih frazema mlađa populacija govornika ne koristi niti ju prepoznaje.

Provedenim istraživanjem otkriven je i pasivan leksik govora u Konavlima, koji izvorni govornici ne koriste nigdje drugdje osim u frazemima. Istraživanjem je zabilježen i leksem *verak* kojemu nitko od informanata ne zna osnovno značenje.

Provedena strukturna analiza ukazala je kako u istraživanom korpusu postoje gotovo svi najčešći strukturni oblici frazema, a najviše je poredbenih frazema. Konceptualnom analizom ukazano je na velik broj koncepata djelatnih u frazeologiji Konavala. Među konceptima najbogatiji frazemima su: mršavost, debljina, ljepota, ludilo, umna ograničenost, brbljavost, pijanstvo, bogatstvo, glad, dosadno ponašanje, fizičko kažnavanje. Ukazano je i na zanimljivu pojavu višeznačnosti te na različite frazemske inačice istih frazema.

Istraživanje i prikupljanje frazeološke građe, osim važnih jezičnih podataka o istraživanom govoru, donosi i podatke o kulturi istraživanog kraja, načinu življenja, shvaćanja i razmišljanja. To su vrlo vrijedni i zanimljivi podatci koji mogu biti smjernice nekim novim interdisciplinarnim istraživanjima.

13. Literatura

- Dominik, Petra. 2018. *Opis konavoskog govora*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
- Fink-Arsovski, Željka. 2002. *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Zagreb: FF press.
- Kovačević, Barbara. 2012. *Hrvatski frazemi: od glave do pete*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Kružić, Barbara – Lovrić, Marija – Maksimović, Tea. 2010. Kratki pojmovnik kognitivne lingvistike. *hrvatistika: studentski jezikoslovni časopis*, 9–33.
- Lisac, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Lučić, Josip. 1982. Kroz Konavosku prošlost. U: Rafo Bogišić – Stijepo Mijović Kočan – Bernard Stulli – Ivica Valjalo (ur.) 1982. *Konavoski zbornik. Svezak I*. Dubrovnik: „Konavle“ – društvo za znanstvene i kulturne djelatnosti, 13–29.
- Malnar Jurišić, Marija. 2015. O frazeološkim istraživanjima u hrvatskoj dijalektologiji. *Naučni trudove, Filologija*. 53, 1. Plovdiv: University of Plovdiv, 86–96.
- Matešić, Josip. 1995. Frazeologija i dijalektologija. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 9, 83–88.
- Menac, Antica. 2007. *Hrvatska frazeologija*. Zagreb: KNJIGRA.
- Menac-Mihalić, Mira. 2005. *Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Školska knjiga.
- Menac-Mihalić, Mira. 2006. Projekt „Istraživanje hrvatske dijaletkne frazeologije“. U: Mihaela Koletnik – Vera Smole (ur.) 2006. *Diachronija in sinhronija v dialektoloških raziskavah*. Maribor: Slavistično društvo Maribor, 360–365.
- Menac-Mihalić Mira – Menac, Antica. 2011. *Frazeologija splitskog govora s rječnicima*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Mijović Kočan, Stijepo. 1984. *Konavle*. Dubrovnik: *Konavle* – društvo za znanstvene i kulturne djelatnosti. [Cit. prema: Dominik 2018: 5.]

Obad, Stijepo. 1982. Konavle od pada Republike do kraja 1. svjetskog rata. U: Rafo Bogišić – Stijepo Mijović Kočan – Bernard Stulli – Ivica Valjalo (ur.) 1982. *Konavoski zbornik. Svezak I*. Dubrovnik: *Konavle* – društvo za znanstvene i kulturne djelatnosti, 66–88.

Radica, Tonko – Kovačević-Pašalić, Rafaela. 1999. Konavle – demografska obilježja i procesi. U: Vladimir Stipetić (ur.) 1999. *Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, 281–331.

Skok, Petar. 1971. Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Izvori

„DŽEFERDAR MEHEMED AGE RIZVANAGIĆA“. *Muzeji Kotor*, 17. 5. 2020. <https://muzejikotor.me/3157-2/> [pregled 5. 4. 2022.]

Hrvatski jezični portal. <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

„Konavle“. *Wikipedia*, 20. 8. 2021. <https://hr.wikipedia.org/wiki/Konavle> [pregled 22. 11. 2021.]

„Konavle u drugom svjetskom ratu“. *Blog muzeja i galerija Konavala*, 28. 6. 2021. <https://blog.migk.hr/2021/06/28/konavle-u-drugom-svjetskom-ratu/> [pregled 22. 11. 2021.]

P. Orlanda. „Prigani skurini – skorance ili ukljave, sjećate li se uzrečice „suk k'o skurin““. *Liberio portal*, 12. 11. 2018. <https://www.liberportal.hr/lifestyle/ricete-dubrovačkog-kraja-prigani-skurini---skorance-ili-ukljave-sjecate-li-se-uzrecice-suh-ko-skurin--> [pregled 5. 4. 2022.]

„Rijeka Crnojevića“. *Wikipedia*, 4. 3. 2016. https://hr.wikipedia.org/wiki/Rijeka_Crnojevi%C4%87a [pregled 5. 4. 2022.]

„NE BILJEŽE SVI NEGATIVNE TRENDOVE U Konavlima se broj stanovnika nije smanjio“. *Dubrovački dnevnik*, 14. 1. 2022. <https://dubrovaekidnevnik.net.hr/vijesti/zupanija/ne-biljeze-svi-negativne-trendove-u-konavlima-se-broj-stanovnika-nije-smanjio> [pregled 5. 4. 2022.]

<https://archive.org/details/EtimologijskiRjecnikHrvatskogallSrpskogaJezika/page/n1057/module/2up> [pregled 5. 4. 2022.]

Sučić, Miroslav. „KUPRES Stare riječi“. *Kupres.de*, 11. 2004. <http://www.kupres.de/rjecnik/rjecnik.htm> [pregled 5. 4. 2022.]

Vidović-Bolt, Ivana. 2020. „IN MEMORIAM Antica Menac“. *Hrvatsko filološko društvo*, 30. 4. 2020. <http://www.hfiloloskod.hr/index.php/149-in-memori-antica-menac> [pregled 26.10.2021.]

„zebe“. *Proleksis enciklopedija*, 22. 6. 2012. <https://proleksis.lzmk.hr/50967/> [pregled 5. 4. 2022.]

SAŽETAK

Rad se temelji na terenskom istraživanju frazeologije u govoru Konavala. Konavle se nalaze na krajnjem jugu Republike Hrvatske; područje je to koje se sastoji od više sela i naselja, no za ovo istraživanje odabrana su tri punkta: Gruda, Mihanići i Šilješki. Govor u ovom kraju pripada štokavskom narječju te istočnoherecegovačko-krajiškom dijalektu, odnosno novoštokavskom (i)jekavskom dijalektu. Prilikom istraživanja frazeologije naglasak je stavljen na frazeme koji se odnose na čovjeka, a velika je pozornost pridana i lokalnim frazemima koji kasnije detaljno sematički objašnjeni. U radu se konceptualno te strukturno analiziraju frazemi zabilježeni istraživanjem frazeologije u govoru Konavala, ukazuje se na promjene i posuđivanja u frazeološkom fondu.

ključne riječi: dijalektologija, štokavsko narječje, frazeologija, analiza frazema, rječnik frazema, rječnik manje poznatih riječi

SUMMARY

The paper is based on field research of phraseology in the local speech of Konavle region. Konavle region is located at the south of the Republic of Croatia and local speech belongs to the Štokavian vernacular. Konavle are made of several villages and settlements, but in only three points the research was taken: Gruda, Mihanići and Šilješki. During the research the emphasis was placed on phrasemes related to man. Also, during the research attention was paid to local phrasemes which are sematically explained in this paper. The paper presents conceptual and structural analyzes of the phrasemes recorded by the research, also the paper points out the changes and borrowings in the phraseological fund of the researched Konavle area.

key words: dialectology, štokavian vernacular, phraseology, phraseme analysis, dictionary of phrasemes, dictionary of lesser known words

